

Sundby gästgivargård i Toresunds församling – en berättelse om människorna, gården, jagbacken, gästgiveriet och tegelbruket.

Sidhänvisning: Toresund sid 1, Sundby sid 3, Kronohemmanet Sundby sid 4, Frälsehemmanet Sundby sid 9, Jagbacken på Sundby sid 14, Grandins på Sundby sid 15, Gästgivargården Sundby sid 26, Gästgiveriet efter 1800 sid 29, Sundby efter 1865 sid 42, Tegelbruket sid 57, familjen Edvin Hjert sid 90.

Toresund som är en del av Stallarholmen var under 1700 - 1800-talet en församling eller socken inom Sehlebo härad. I Toresund fanns under 1700-talet 11 st byar som bestod av 2 – 5 större eller mindre gårdar. Byarnas namn var Edeby, Gesta, Giresta, Kumla, Mälby, Norrby, Salby, Stickberga, Torlunda, Vannesta och Vånga. Många av våra anfäder finns kopplade till flera av dessa gårdar. Dessutom fanns ett antal enskilda gårdar t ex Sundby, Ulfsberga, Lilla Eneby, Stenby, Staby, Toresunds huvud m fl där vi också mötts av anfäder och deras söner och döttrar. Idag är Toresund eller Stallarholmen som det heter i vardagligt tal en del av Strängnäs kommun.

Toresunds-Sundby Fastighets AB bildades 2000 för köp och exploatering av Sundby Tegelbruk AB:s marker i avsikt att planlägga och exploatera området. Fastigheten Toresunds-Sundby 1:1, Stallarholmen (fd. Sundby Tegelbruk), har en areal på 88 hektar plus vattenområde på ca 20 hektar. Tegelbruket bedrev verksamhet fram till 1967, och därefter har samtliga byggnader rivits eller bränts ner. Bolaget Sundby-Tegelbruks AB likviderades 2013.

Toresunds bebyggelse är mycket gammal.

Stallarholmen ligger vid Mälaren och är delvis beläget på fastlandet och delvis på Selaön (Sveriges största insjö-ö). Ön och fastlandet bands samman genom en bro som invigdes i december 1928. En ny bro byggdes och stod klar 1961. Själva holmen (Stallarholm) tillhörde Frälsehemmanet Sundby och mark på denna holme började avsöndras från Sundby under andra hälften av 1800-talet.

Namnet Stallarholmen.

Namnet Stallarholmen sägs ha med stall och holme att göra. En artikel i *Strengnes tidning* från 1927 menar att ordet holme syftar på ett näs som skjuter ut från fastlandet. Det finns en teori om hur namnet kommit till. När Karl XI (1655 – 1697) som var kung mellan 1660 – 1697 (ja han var bara 5 år när han blev kung under en förmyndarregering) gjorde sina färder till Kungsör, fanns på den här holmen ett stall och gästgiveri där hästarna för kungsskjutsarna byttes. Under somrarna reste kungen andra vägar, men vintertid när färden gick över isarna var den här holmen en bekväm anhalt. Karl XI blev myndig 1672 och regerade därefter ”på egen hand” fram t o m 1697, så den tid det rör sig om är alltså slutet av 1600-talet.

Dock finns namnet belagt långt tidigare. I brev av Gustav Vasa från 1540- och 1550-talen nämns Stallarholm, varför åtminstone dateringen av namnets uppkomst inte är hållbar.

Ångbåten S/S Strängnäs Express (numera S/S Storskär) vid kaj i Stallarholmen. Till höger syns bron mellan fastlandet och Selaön.

En intressantare och mer trovärdig teori om namnets uppkomst är att namnet Stallarholmen tillkom på forntiden, när holmen fortfarande var en ö, med tidsmässig anknytning till de gårdsnamn i trakten som i sina förled har de förkristna gudanamnen Frö – Ull – Tor – Oden – med flera. I boken ”*Att föra gudarnas talan*” av Gunnar Andersson med flera, står att det i en lag från tidig medeltid var förbjudet att förvara ”stavar och stallar” eftersom de var starkt förknippade med hednisk kult.

Skeppssättningen i Åsa på Selaön i Stallarholmen är från år 800-1050.

Folke Ström skriver i sin bok "Nordisk hedendom" om den heliga tempelringen som hade sin plats på altaret och därför kallades "stallahringr". I boken beskrivs hur altaret, stallen, (stallr eller stalli) beströks med offerdjurens blod. I ett citat ur en Eddadikt heter det: "*Blida de bistå dem blotat ha där den heliga stallen stå.*" Det är alltså högst troligt att den här lilla ön, Stallarholmen, med sitt centrala läge mellan Selaön och fastlandet, under förkristen tid användes som kultplats och att där fanns det altare, stallen, som gav ön och sedermera också samhället Stallarholmen sitt namn. Stallarholm var en del av Sundby gård.

I mantalslängderna dyker dock inte namnet Stallarholm upp förrän 1697. I mantalslängden står då att Stallarholmen är öde dvs ingen bodde här då. På en karta från 1719 finns en backstuga inritad och sannolikt byggdes den redan i slutet av 1600-talet. I början av 1700-talet bodde i stugan hantverkare av olika slag. 1744 blev stugan en krog – Stallarholms krogstuga.

På Sundby fanns ett gästgiveri med skjutshåll från ca 1744. Det fanns också en krog i Waxäng i början av 1740-talet. Möjligen flyttades denna krog till Sundby i början av 1740-talet.

Sundby

Sundby har anor ända från 1300-talet. I Hanna Källströms bok *Det Medeltida Sverige* kan man läsa. Cirka 1370 testamenterade Kristina Ivarsdotter jord i Sundby och jord i Vreta, Strängnäs socken, till "Skædhrikes" prebenda vid Strängnäs domkyrka. 1410 och 1425 var Karl i Sundby faste (vittne) vid en jordtransaktion och 1413 nämndeman vid råfsteting i Strängnäs. 1448 ingick Staffan i Sundby i en häradsnämnd. 1450 var Peder Nilsson i Sundby faste (vittne) vid häradstinget. På 1500 och 1600-talen var Sundby en länsmansgård dvs här bodde traktens länsman.

Sundby liksom de kringliggande hemmanen Stora Eneby, Lilla Eneby, Ulfberga, Vannesta Åkerby, Giresta m fl lydde som frälsehemman under Målsåker på 1600-talet. Gårdarna som tidigare hade förlänats adeln indrogs dock till staten under Karl X:s reduktion i slutet av 1600-talet. På riksdagen år 1655 upprepades de ofrälse krav på reduktion som de tidigare framfört under riksdagen år 1650. Karl X Gustav gick denna gång dem tillmötes och beslutade att alla omistliga gods, det vill säga de som var oundgängliga för hovet, krigsmakten och bergsverken, samt en fjärdedel av de donationer adeln fått efter Gustaf II Adolfs död i Lützen den 6 november 1632, skulle dras tillbaka till kronan. Den sistnämnda propositionen gav reduktionen sitt namn. Under de första åren av Karl XI:s förmyndarregering fortsatte arbetet med indragning av gods från Karl X:s regeringstid. Under 1662 - 63 återtogs gods från adelsmännen för omkring 14 000 daler silvermynt i årlig ränta. Snart skedde dock åter en avmattning och nya donationer gjordes av förmyndarregeringen. Efter Karl XI myndighet och kröning, 1672, återupptogs dock arbetet med indragningar och från början av 1673 till slutet av 1680 återkallades gods med omkring 203 000 daler silvermynt ränta. Därefter trädde reduktionskollegiets verksamhet tillbaka till förmån för de nya reduktionsbeslut som tillkom 1680 och 1683 och som genomfördes av andra i förvaltningen. Till 1687 fortgick emellertid 1655 års reduktionsarbete vid sidan av de nya, dock i minskad omfattning när de nya myndigheterna övertog arbetet efter hand. På 1700-talet började de indragna hemmanen att säljas till självägande bönder.

Toresund och därmed Sundby är gammal vikingabyggd och innan man kunde få tillgång till fastigheterna på och runt Sundby Strandväg 16 så skulle det göras utgrävningar av gamla vikingagravar. Det har sagts att på Selaön vid Östa hade de mer bemedlade vikingarna sina

bosättningar vilket framgår av bl a de gravfält och runstenar som finns på flera ställen på Selaön. På Sundbysidan bodde de som vaktade inloppet eller sundet mellan Selaön och fastlandet. När man blev angripen på den tiden så skedde det från sjön.

Riksantikvarieämbetet genomförde 2005 och delar av 2006 en arkeologisk utgrävning på detta område. I de 11 gravar som man hittade återfanns tre silvermynt präglade i tyskromerska riket på 1000-talet och en fjärdedels arabiskt mynt från Tashkent med präglingsår 947-948 e Kr. I en av gravarna hittades två hästbett, som av utseendet att döma kommer från 800-900-talet e. Kr, det vill säga vikingatid. Mängder av båtnitar hittades också. Gravfältet har vad vi idag kallar typiska manliga attribut, eftersom man tror att hästhållning och sjöfart var en manlig syssla under vikingatiden.

Ugrävning av vikingagravar på Sundby Strandväg 16 - 18 sommaren 2005

På den tiden stod vattennivån ca 5 meter högre än idag. Det betyder att fastigheterna på Sundby strandväg 16 och 18 vid badet låg precis vid vattnet för 1000 år sedan. För ännu längre sedan d v s 1500 år före Kristus var vattennivån ca 25 m högre.

Kronohemmanet Sundby

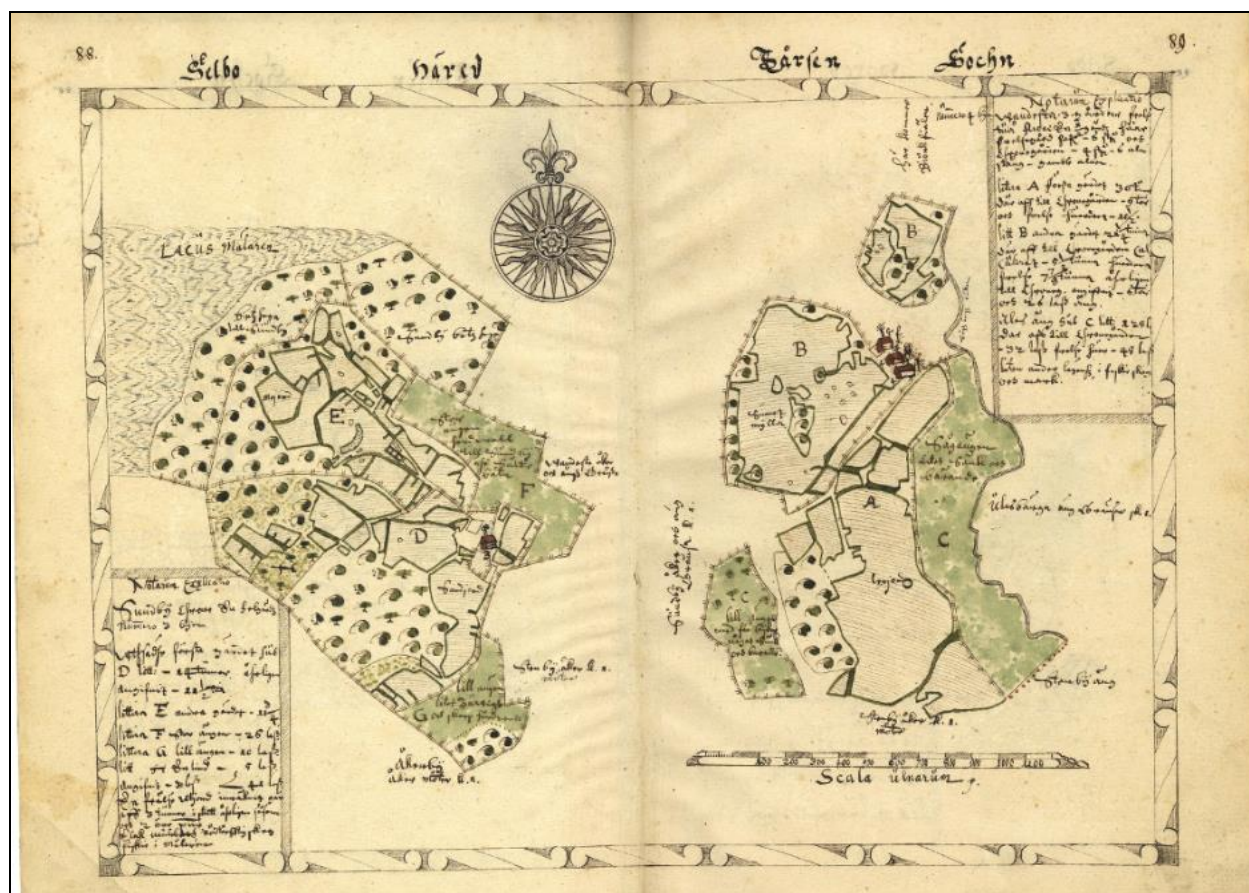
Den 25 november 1700 föddes Karin Olofsdotter här på Sundby gård. Hennes far bonden Olof Ersson var född i Vånga 1668 och modern Maria Larsdotter var född i Ulvsberga (ligger granne med Vannesta) 1666. De var bönder här på Sundby gård åren 1700 – 1705. Karin är

Linnea

vårt barnbarn Linneas farmors, farmors, farmors, farfars, farmor, så nog har vi rötter här där vi bor nu. Det hade vi ingen aning om när vi flyttade hit 2003 men via släktforskning har vi funnit att gårdarna Sundby, Lilla Eneby, Giresta södergård, Gesta mellangård, Gesta uppgård, Ulvsberga, Norrby skattgård, Kumla uppgård, Vånga, Räfsnäs kvarn, Vannesta, Staby, Stenby, Åkerby, Toresunds huvud och Runsöö Backgård längst upp på Selaön har brukats av våra anfäders händer sedan åtminstone mitten av 1600-talet. Sannolikt ännu längre men det finns inga gamla böcker som går att tyda från tidigare tid tyvärr. I vår släktforskning har vi kunnat följa släktingar som varit Stallarholmsbor från ca 1650 fram till våra dagar.

Karta över SUNDBY och VANNESTA år 1640

I klartext står:
Selbo härad.

Notarum explicatio.

Sundby chrone, en helgärdz. Numero 3 byen. Wthsädhe första gärdet sub D littera 14 tunnor, åhrligen angifuit 11 1/2 tunna. Littira E, andra gärdet 11 3/4. Littira F, Storängen 26 lass. Littira G, Lillängen 10 lass. Littira H, en lind 5 lass. Angifuit 30 lass. Summa 41 lass. En frälse wtjord inräknat, går aff 3 tunnor i skatt åhrligen såsom och 2 öre penningar. Elak mulebeeth, nödtårfftig skog, fiskie i Mälaren.

(Karttext:)

Lacus Mälaren. Betzhage till Sundby. Sundby betzhage. Mojord. Stor ängen hårdwall till Sundby ähr sältebåtn. Wandesta åker och äng gränssa. Sandjord. Stenby åker, krono 1 möter.

Lillängen, litet tuwigh och skarp hårdwall. Åkerby åker möter, krono 1.

Enligt kartan ovan och mantalslängden från 1647 var Sundby ett kronohemman d v s ägdes av staten. Storleken var 1 mantal men förmedlat till 3/4 mantal. Mantal var en kameral taxeringsenhet eller ett besuttenhetsmått som utgjorde grund för beskattning. Mantalet beräknades som regel i åker- och ängsmark, och uppskattades i tunnor (tunnland) och kappar efter hur mycket säd man kunde odla på marken. Därigenom borträknades skogsdungar och tomter.

Talet utgjorde ett mått på gårdens skattekraft och de skatteprestationer eller arrenden som gården skulle prestera. Ursprungligen var måtten 1, ½ eller ¼ mantal. Hemmansklyvningar och nedskrivningar av mantalet (förmedling) ledde efterhand till förskjutningar i kvoterna (till exempel ¾, 1/8) Som underlag för bestämmande av skattens storlek (jordeboks- och mantalsräntan), fastställdes hemmanets skattekraft genom taxering under Gustav Vasas tid. Skattekraften angavs i mantal. Ordet är bildat av 'man' och 'tal' och dess betydelse var ursprungligen 'antal man', en förteckning över vapenföra eller skattskyldiga män.

Förmedlat mantal innebar att det ofta förekom nedsättningar av ett hemmans skatt genom s.k. förmedling. Det kunde vara nedsättning av den årliga räntan till kronan eller förmedling av mantalet som i sin tur gav minskning i de skatter och besvär som uttogs efter mantalet. Anledningen kunde vara att innehavaren helt eller delvis var ur stånd att erlægga skatten på grund av krig, pest, våldeld och missväxt mm. Nedsättningen kunde vara av tillfällig natur och kvarstod så länge anledningen kvarstod.

I jordregistret och husförhörslängderna finns ofta upptaget både fastighetens ordinarie (oförmedlade) mantal och det förmedlade mantalet. Det är det oförmedlade mantalet som gäller som andelstal i byns samfälligheter mm. Beträffande Sundby var således mantalet 1 som förmedlats till 3/4.

År 1647 d v s vid tiden för kartan ovan bodde bonden Lars på Sundby och åren därpå d v s 1648 – 1650 bodde bonden Olof här. Åren 1651 – 1680 bodde Eric Mårtensson på Sundby. Eric dog 1679 varefter änkan stod som boende t o m 1684. Härefter stod Staffan och hustrun, drängen Anders och pigan Kierstin som boende på Sundby. Staffan och hustrun fanns här t o m 1699.

År 1700 kom som sagt våra anfäder kronobonden Olof Ersson och hustrun Maria Larsdotter hit. Här föddes dottern Karin den 25 november 1700. På Ulfsberga hade barnen Lisbeth, Eric och Johan fötts tidigare. Här på Sundby bodde också länsmannen Eric Ericsson och hans hustru Hanna Stina. Så småningom bytte Eric Ericsson efternamn till Forsberg. Hustrun Hanna Stina hette Molin i efternamn.

År 1705 flyttade Olof med hustru och barn hem till Olofs fädernesgård Vånga och in på Sundby kom länsmannen Eric Thörnberg med hustru Maria, sonen Israel, dottern Brita Christina och pigorna Karin och Kierstin. Eric var född i Ulriksberg (Krågesta) och son till länsmannen Erich Olsson som var med och dömde vid häxprocesserna i Toresund 1675.

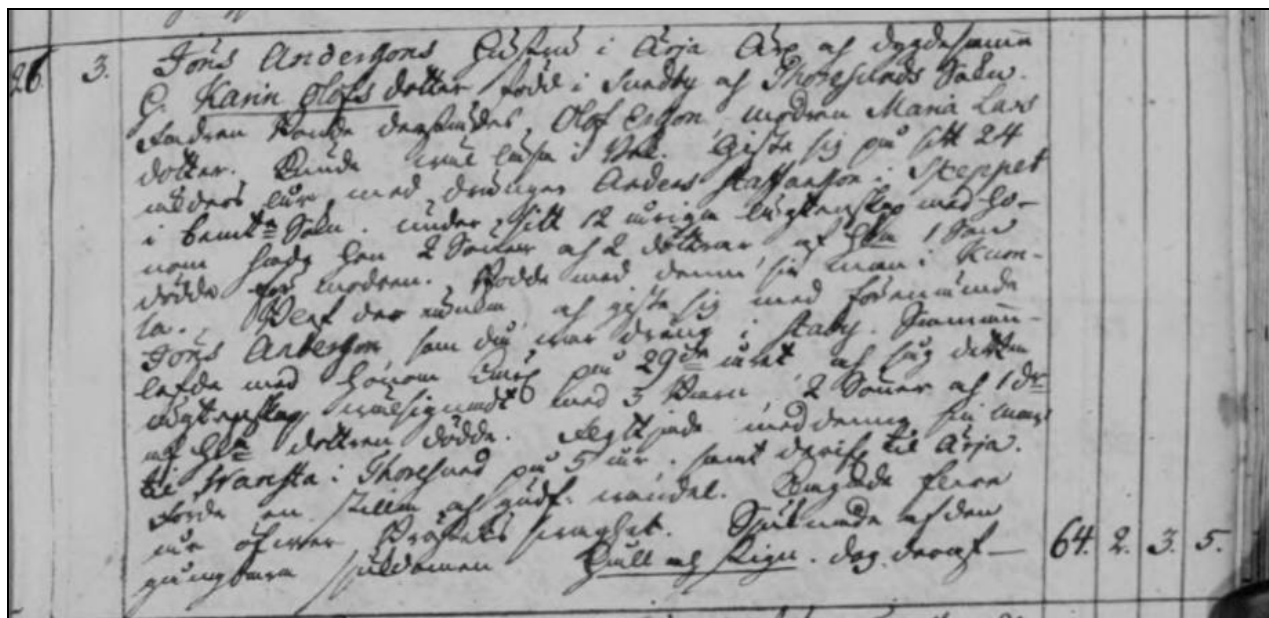
Vi hade som sagt ingen aning om att vi hade flera generationer av anfäder här i Stallarholmen när vi flyttade hit i december 2003.

Är det Karin som cyklar där borta?.....

..nej, det är ju Linnea. Linnea är 308 år 11 månader och 14 dagar yngre än Karin och Linnea är också född på gamla Sundby gårds marker!

I död- och begravningsboken efter Karin Olofsdotter född den 25 november 1700 står:

Död 26 februari begravd 3 mars 1765. Jöns Anderssons hustru i Ärja ärlig och dygdsamma hustru Karin Olofsdotter född i Sundby och Toresunds socken. Fadren Bonden därstädes Olof Ersson modren Maria Larsdotter. Kunde inte läsa i bok. Gifte sig på sitt 24 ålders år med drängen Anders Staffansson i Skeppet i Toresunds socken. Under sitt 12 åriga äktenskap med honom hade hon 2 söner och 2 döttrar af hvilka 1 son dödde före modern (sonen Olof dog den 15 maj 1740, 3 år och 7 månader gammal). Bodde med denna sin man i Kumla. Blef änka och gifte sig med förevarande man Jöns Andersson som då var dräng i Staby. Sammanlevde med honom smög på 29de året aftåg detta ägtenskap wälsignadt med 3 barn 2 söner och 1 dotter af hvilka dottern dödde (dottern tvillingen Caijsa dog 3 augusti 1742, 2 månader gammal). Flyttade med denna sin man till Wansta i Toresund på 5 år samt därefter till Ärja (Åker) Förde ett stilla och gudfruktig vandel. Klagade flera år öfwer Bröstonska Sjuknade af den gångbara sjukdomen Håll och stygn (dvs lunginflammation)- dog deraf 64 år 2 månader 3 veckor 5 dagar.

År 1719 gjordes en ägomätning eller en *Geometrisk Delineation öfver Stora Sundby uti Sudermanland Sehlebo Härad och Thoresunds Sochen* av lantmätaren Anders Mörn på begäran av länsmannen Eric Thörnberg som bodde på Sundby. Jag tror att han var missnöjd med den ränta, arrende eller ”skatt” som skulle betalas till staten och ville ha storleken på hemmanet utrett ordentligt. Texten i gamla skrifter är svårtydd så det kan också finnas en annan anledning förstås.

Nedan är en karta över Sundby från år 1719.

De handlade om att sätta ut gränserna mot de angränsande hemmanen Stenby, Åkerby, Stenfasta och Vannesta. Boningshuset låg då som nu ungefär vid Toresunds IP. I övrigt fanns som enda bebyggelse en backstuga för drängar vid Granvik och likaså en backstuga på landtungan, nuvarande Brokatan ut mot färjeläget mot Selaön. Denna landtunga tillhörde som sagt Sundby och kallades Sundby ägor eller Stallarholm. År 1697 är det första gången som Stallarholm nämns i mantalslängderna. År 1701 bodde kopparslagaren Eric där vilket tyder på att på landtungan bodde hantverkarna d v s kopparslagare, garvare, skräddare, skomakare och från 1744 krögarna eller krögernorna. Vi finner fler bevis på detta i senare dokument. Det var ju ett strategiskt lämpligt läge med tanke på närheten till Selaön.

Enligt kartan ovan fanns en jagbacke mellan den odlade marken och ned mot Mälaren. Idag skulle vi säga att detta område omfattades av Källarbacken, Rosendalsvägen och Sundby hage där de första fastigheterna blev bebyggda 2002.

En jagbacke var ett område för jakt, d v s en kronolägenhet eller kronohemman avsedd till jakt för hovet. Sådana fanns i Uppland och Södermanland. Kanske var det denna möjlighet till jakt som fick staten att äga Sundby. Så småningom blev dock dessa jagbackar pga. ett riksdagsbeslut år 1818 försålda och då omförda till skattehemman.

På vårt område ses ofta "vilda" djur av olika slag. Hare, rådjur, älg och till och med vildsvin har skådats här de senaste åren liksom änder och annan sjöfågel ... plus någon igelkott och så förstås alla "tama" hundar som rastas längs vattnet. Numer är det mest kärrhöken som jagar i Stallarholmsviken och en och annan metare.

Länsmän Törnberg dog i maj 1735 vid 57 års ålder varvid änkan Maria stod skriven på gården fram till och med 1738 varefter Petter Sandberg var skriven på gården till och med 1740 då han blev ägare av skattehemmanet på Vannesta dvs en av Vannestas tre gårdar.

Frälsehemmanet Sundby

År 1740 övergick Sundby till att åter bli ett frälsehemman genom förvärv av (eller förläning till...) öfverstinnan, änkefriherrinnan Ewa Catharina Schaeij som var ägare av Herresta efter sin man krigskommissarien, amiralen Jonas Fredrik Örnfelt som dog i oktober 1733 på landshövdingeresidenset i Nyköping dvs Nyköpingshus. Han var landshövding i Nyköpings län.

1973-08
T 456
Toresund, Herrestad 1:1
Arne Lundh
x) Örnfeldts
x) Hans gemål Ewa Catharina Schaeij överlevde honom
fifte om sig och bodde på Herrestad till 1757, då
gården såldes till Johan Georg Lillienberg.

1973-08
T 455
Toresund, Herrestad 1:1
Arne Lundh
Johan Fredrik Örnfelt var en betydande man, som
blev amiral redan vid 45 års ålder. Senare blev han lands
hövding i Södermanland och dog på residenset i Nyköpu
1733. Herresta blomstrade under hans tid.
-ing

Hon gifte om sig med översten baron Bengt Carlsson Horn af Rantzien som dog den 6 november 1738 i Herresta vid 49 års ålder.

Lantjägmästaren Sven Hierpe blev ansvarig för Sundby. Hierpe som var befallningsman (fogde) på Herresta på 1730-talet var själv skriven på sätesgården, skattehemmanet Waxäng (1,5 mantal) som också ägdes av Ewa Catharina Schaeij (född 12/9 1684 i Arboga – död 19/10 1767 i Tärnö sätesgård i Nyköping i Södermanland.)

Med tanke på den jakt som bedrevs på området var det inte konstigt att Jägmästaren Hierpe blev den som fick ansvara för hemmanet. Jägmästare Hierpe lät dock inspector Petter

Sundman driva gården från 1744 men Petter Sundman dog redan den 5 maj 1747, 50 år gammal. Åren 1748 och 1749 stod Petter Sundmans hustru fortfarande som boende på Sundby. Under dessa år fanns också mäster Petter Falk som gästgivare (som också hade haft en hemvist på Herresta på 1730-talet) på Sundby och som samtidigt drev Kolsunds krog från 1746. År 1749 kom mäster (gästgivaren) Johan Hofman född 1713 med hustru Lisa Danielsdotter född 1714, sonen Carl Fredric, dottern Greta Lisa och sonen Johan Gustaf som föddes på Sundby den 15 juni 1749. Dopvittnen var bl a länsmannen Gustav Thåström på kronohemmanet Vånga och Petter Sandberg som nu ägde skattehemmanet på Vannesta. Sonen Daniel föddes på Sundby den 16 mars 1756 men dog tyvärr endast 5 år gammal.

Nya kvastar på Herresta...

Ewa Catharina Schaeij flyttade från Herresta 1757 och dog 10 år senare. Ny herre på täppan i Herresta blev kammarherren, greven och landshövdingen i Uppsala Johan (Jean) Georg Lillienberg (1713–1798).

Lillienberg arrenderade också Råfsnäs Kungsgård som var ett kronohemman och således ägdes av staten. Det räckte inte med Råfsnäs kungsgård för Lillienberg. Han behövde också en sommarstuga (Herresta) som inte låg så långt från hemmet i Råfsnäs och med på köpet kom så ett hemman för jakt med tillhörande nybyggt gästgiveri nämligen Sundby.

Arrendatorn ”mäster” Johan Hofman blev kvar på Sundby efter ägarbytet och stod nu även som gästgivare, men den 15 januari 1759 dog han av feber och håll och stygn, d v s lunginflammation, 41 år gammal. Den 13 maj 1759 döptes hans och ”gästgivaränkan Hofmans” dotter Eva Johanna d v s bara 4 månader efter fader Johans död. Änkan Lisa Danielsdotter gifte om sig den 31 mars 1761 med den 14 år yngre Hans Eric Johan Bröms som bosatte sig på Sundby. Familjen flyttade dock under året 1761 eller 1762.

Med tanke på att Sundby var ett jaktområde för hovet och låg vid Mälarens strand så är det ju rimligt att det också fanns ett gästgiveri och skjutshåll på området som kunde traktera de hungriga jägarna och andra resenärer med god och närande mat och dryck. Det finns ingen tidigare notering (före 1740) i mantalslängder eller kyrkoböcker om ett gästgiveri beläget på Sundby men det kan förstås ändå ha funnits ett sådant.

År 1761 kom en ny arrendator eller inspector på Sundby i Nils Ström. Han blev dock inte gammal här då han dog ”af heftig feber” den 6 augusti 1764 (samma år och månad dog fd krögaren på Sundby nuvarande krögaren på Kolsunds krog Peter Falk 52 år gammal) och därefter fram till och med 1766 stod Nils Ströms änka Brita Stina Säblom skriven på Sundby. Under delar av 1740-talet var Nils Ström fogde på kronohemmanet och sätesgården Björkeby i Toresund.

Nils Ströms änka Brita Stina Säblom född 1720 gifte om sig den 6 maj 1766 med handelsbokhållaren Jacob Waselius som var född 1732 d v s han var 12 år yngre. En stor ålderskillnad, men det var inget ovanligt på den tiden. Den nya arrendatorn Waselius kallades så småningom för ”hofjägmannen” i mantalslängder och husförhörböcker. Detta understryker Sundbys betydelse som jaktområde för hovet. Madame Säblom dog av feber den 31 maj 1793, 73 år gammal. Hennes man hofjägmannen Waselius stannade på Sundby ända fram till 1800 då en ny era på Herresta, Råfsnäs och Sundby inträdde. Vart hofjägmannen Jacob Waselius tog vägen finns ingen uppgift om.

Ny altartavla till Toresunds kyrka.

Under Jacob Waselius tid på Sundby installerades 1773 en ny altartavla i Toresunds kyrka. Altartavlan hade tillkommit på initiativ av Jean Georg Lillienberg på Herresta (och Råfsnäs). Det mesta av tavlan bekostades av Lillienberg men bidrag kom också från andra ståndspersoner i socknen. Dessa var Carl Fredrik Stiernroos på Björkeby (400 daler kopparmynt), kronobefallningsman Carl Gustaf Stare på Salby (150 daler), löjtnanten Sven Duvall (30 daler), kyrkoherde Pehr Westring (200 daler), kronobefallningsmanen Johan Bahrholtz (36 daler), inspektor Castens på Stora Fureby (25 daler), hofjägmannen Jacob Waselius (18 daler) och arrendatorn och krögaren Peter Falk på Kolsundet (18 daler)

Nya kvastar igen..... och även på Sundby

Jean Georg Lillienberg dog år 1798. Han fick 13 barn men bara 2 söner som dock inte överlevde till vuxen ålder. Lillienbergs döttrar sålde omedelbart efter faderns död Herresta till Eric Ruuth. Ny arrendator på Råfsnäs och ägare av Herresta och därmed Sundby blev alltså Eric Ruuth.

Eric Ruuth, var född den 24 oktober 1746 i Stockholm och dog där den 25 maj 1820. Han var en svensk greve, finansminister, generalguvernör, lantmarskalk, kapten, företagare, grundare av Höganäbolaget. Men i mitt tycke var det bästa han gjorde något helt annat. Han var också initiativtagare till att utveckla en svensk ostkultur. 1786 anställde han Pierre Nicolas Dubas de Rougemont från Schweiz för att ta fram en svensk ost. Resultatet känner vi idag som Herrgårdssost, den svenska Emmentalern.

Räfsnäs kungsgård tillhörde länge Sturesläkten (tre sjöblad), av vars medlemmar riksförståndaren Sten Sture den äldre i yngre år bodde där. Därefter tillhörde den hans systerson Erik Johansson (Vasa). Gustav Vasas vistelse där och flykt därifrån över Selaön till Uppland och Dalarna efter Stockholms blodbad ökar i hög grad den gamla gårdens historiska anseende. Sedan tillföll godset hertig Karl och innehades av hans gemåler, hans son Karl Filip, drottning Maria Eleonora av Brandenburg, Magnus Gabriel De la Gardie, Claes Tott och Karl X Gustav. Hans drottning Hedvig Eleonora av Holstein-Gottorp lämnade Räfsnäs åt Juliana av Hessen-Eschwege, men gården reducerades av Karl XI (1660 – 1697) och har sedan under lång tid varit en kungsgård som utarrenderats.

Inspector Eric (Andersson) Grandin (f 1759 – d 1839), eller arrendator som det står i mantalslängden 1801, var fogde på Räfsnäs kungsgård åren 1796 - 1800. År 1798 dog som sagt Lillienberg som innehade både Räfsnäs kungsgård och Herresta säteri. Både Räfsnäs och Herresta innehades därefter av Eric Ruuth och när nya ägare kommer skulle då liksom nu även organisationen förändras. Ny underhuggare på Räfsnäs blev inspectoren Hans Wilhelm Harlingsson som tidigare (t o m 1801) varit inspector på Herresta och Eric Grandin fick ta hand om Sundby.

Grevesmühl – nya herrar på täpporna

Carl Adolph Grevesmühl, född 1744, död 1827, var en ofrälse d v s ej adlig, välbärgad möbelhandlare och grosshandlare i Stockholm som innehade egendomen Zinkensdamm i Stockholm mellan åren 1790 och 1811. Zinkensdamm fungerade som familjen Grevesmühls sommar- nöje. Tidigare hade det inte varit möjligt för en ofrälse att köpa ett säteri men de första åren på 1800-talet mildrades detta förbud. Sonen assessorn August Vilhelm, född 1789, gift med Agnes Sofia Klingspor, flyttade till Herresta för gott 1812.

Efter 1812 då den tidigare ägaren av Herresta och Sundby Eric Ruuth flyttat arrenderades också Räfsnäs kungsgård som ju också innan detta innehades av Eric Ruuth. Sonen till Carl Adolph Grevesmühl, patron Conrad Albert Grevesmühl (f 1794) och hans hustru Charlotta Lowisa Grevesmühl född Harlingsson (f 1793) blev de som hade sin hemvist på Räfsnäs kungsgård.

Detta var under den tid då Linneas anfäder Johan Rundholm (f i Runsö backgård 1785 – d vid Räfsnäs kvarn 1809 och far till rättaren Anders nedan) och Eric Andersson (född i Kumla uppgård 1763 – död vid Räfsnäs kvarn 1834) var mjölnare på Räfsnäs kvarn (1804 -1809 respektive 1828 – 1834).

Har du spytt på Greve Smyl??

När Linneas farmor var ung fanns ett talesätt hemma hos dem. Linneas farmors pappa sade ibland: ”*Har du spytt på greve Smyl?*” Det betydde ungefär: ”har du sett på tusan” eller något liknande. Vi har inte stött på detta talesätt varken förr eller senare och har förstås undrat var det kommer ifrån. Under alla år har det varit förbryllande ända tills vi började släktforska. Nu har vi förstått att det naturligtvis på något sätt har att göra med våra anfäders göranden och låtanden från antingen Anders Rundholm som var rättare på Räfsnäs Kungsgård under Grevesmühl eller Anders (Andersson) Thorsell född på Lilla Eneby 1787 som var trädgårdsdräng på Räfsnäs mellan åren 1815 och 1820 (då han dog där) och patron Grevesmühl på Räfsnäs, men vad som givit anledning till själva talesättet eller vilken av Grevesmühlerna som gjort det vet vi förstås inte. Det finns dock en incident som skulle kunna vara anledning till talesättet.

I boken **Räfsnäs – en kungsgård i Mälaren** som är en fantastisk och läsvärd bok, kan man läsa följande historia.

En torpare mot kungsgårdens arrendator.

På kronoparken Ridön i Mälaren i Överenhörna socken fanns torpet Stambol under Räfsnäs kungsgård. Torpet låg på öns övre eller västra ände mellan Kronoängen och Ridö krog vid segelleden mot Stockholm. Under många år förde torparen Fredrik Wolff en bitter strid om sina rättigheter till detta torp och hans motpart var sonen till kungsgårdens arrendator assessor Carl Adolph Grevesmühl och den processen pågick vid Selebo häradsrätt. Bakgrunden var följande.

Den unge sonen Conrad Albrecht Grevesühl hade begärt avhysning av torparen den 29 april 1812, alternativt skulle denne göra 200 dagsverken vid kungsgården plus ytterligare pålagor. Wolff var en avskedad (*Anm: hade avgått med pension*) korpral som gärna tog strid och han stämde sin motpart vid häradsrätten med stöd av ett stort antal inlagor. Den 11 maj 1816 förklarade han att hans fader ”av rot och stubbe stället upptaget” för 40 år sedan och att ha själv hade odlat upp jord och byggt hus och stängsel år efter år och dessutom av fri vilja gjort 36 dagsverken vid kungsgården varje år. Det var en gammal uppgörelse med Herr Presidenten Lillienberg och den var accepterad även av inspektoren Harlingsson på Räfsnäs under Hans Excellens Greve Ruuths tid.

Wolff hade tre alternativa krav, beständig besittningsrätt med dagsverken, 50 frihetsår (*besittning under 50 år utan dagsverken*) eller fullständig ersättning för nedlagda kostnader, tidigare preciserade till 3000 riksdaler banco. Om motparten skulle kräva avhysning skulle Wolff begära häradssyn på torpet för att få bekräftelse på nedlagda kostnader. Till

häradsrätten lämnade han också en räkning på 339 riksdaler 42 skilling banco för flera resor till Stockholm, därav 200 riksdaler "För mitt hinder och lidande genom alla dessa av Herr Arrendatorns vållande, Rättegångar under 4 år".

Motparten Herr Assessor Grevesmühl hade också kommit med en lång inlaga där han fullständigt bestred torparens lösliga och löjliga påståenden som visade ej annat än att han troligtvis begärt "råd av en till sitt förstånd oskicklig person".

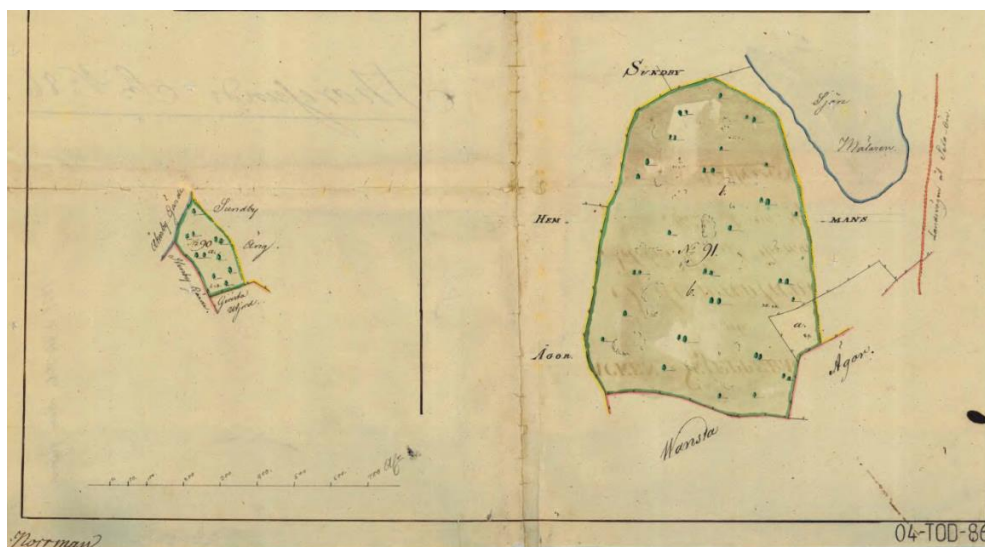
Vid vårtinget den 13 maj 1817 (*Anm: som kan ha ägt rum på Sundby gästgiveri*) hade Wolff fått hjälp av advokatfiskalen Gustaf Eric Runberg, som gjort en besiktning av torpet redan 1810. Denne redovisade de rättsliga frågorna i en inlaga där han påpekade att han inte tagit uppdraget för att förnäma motparten "utan endast för att skaffa den lidande den rätt honom tillkommer". Herr Runberg antydde att parterna möjligen skulle kunna göra upp de ekonomiska frågorna i godo vilket var ett nytt grepp och häradsrätten gick också på den linjen.

Enligt häradsrättens dom den 10 maj var Wolff skyldig att avträda den 14 mars följande år eftersom han inte hade fullgjort sina skyldigheter. Enligt jordeboken upprättad på Råfsnäs var torparen på Stambol skyldig att göra 182 dagsverken per år. Den 14 maj 1819 krävde arrendatorn på Råfsnäs att Wolff "skall nu genast begynna med sina dagsverken", summa 1 121 dagsverken räknade från 1812 till 1820. Häradsdömdaren och en nämndeman for ut till Ridön den 17 maj och överlämnade skrivelsen som Wolff omedelbart rev sönder uppfylld av hat och ilska. Häradsrätten avgjorde målet den 23 oktober 1819. Rätten konstaterade att Wolff hade uppfyllt sina skyldigheter intill 1812 men för resterande dagsverken måste han betala i natura eller reda penningar och man kan inse att efter detta nederlag var torparen på Ridön en slagen man. (*Slut på citat ur boken Råfsnäs – en kungsgård i Mälaren*)

Vem hade rätt? Ja säg det! I vilket fall som helst skulle man akta sig för att "spy" på någon person av den rang som Fredrik Wolffs motpart hade. Det kunde bara sluta i katastrof. Är det annorlunda idag – ja troligen, vi får iallafall hoppas det.

Jagbacken på Sundby

År 1819 gjordes en framställan beträffande jagbacken på Sundby av herr assessorn August Vilhelm Grevesmühl på Herresta med anledning av den nya lag beträffande jagbackar som hade trätt i kraft år 1818. Grevesmühl var jurist och därmed välinformerad om nya lagar och förordningar.

<p>N° 90. Fogelherret, Uti Sundby Hermands ång belågon, og a' detta Hermands Charta af 1719. aftehnat; erkændes till sine grændor, og innehæller som følger:</p>		
90.	<p>a. Temmelig god betesmark, noget stenbunden og med Christ. Alperskog bermet 1. 28.</p> <p>N° 91. Sundbybacken, åfren på Sundby ågor og i Desse hage belågon; enlighet med ofvannævnte Sundby Charta, samt grændor; sødes till Warste Sags ågor. Herr Assessoren Grevesmühl, såsom ågor af Sundby, antviler ått hær måtte antecknes, hvad i 1719 års Char- terbeskrifning er anført, nemlig, ått Hermandets Gode hage består till høvde delens af en Tagbacke, i folgd hvorat, efter hvad Herr Assessoren</p>	Jug. 1719
<p>förmådde, Hermandet måtte vara för denne backe skatteagt. Grændor erkændes i åfregt og uymåttningens skede, hvorid befandt följande innehæll:</p>		
91.	<p>a. Indtægndt og till Åker odlast af Sundby Hermands Innethæfvere, Lejød</p> <p>b. Høglændt og Stenbunden, samt bergig mark; mylrig og rithuggen, åtter hær blot nægre små grændor</p>	<p>Jug. 1719</p> <p>29</p> <p>30. 24.</p> <p>31. 21.</p> <p>Samme</p>

Detta område som nu skulle övergå från att vara ett jaktområde till att bli ett odlingsområde innebar därmed att marken skulle ingå som underlag för skatteuttag.

Möjligen var inte Sundby lika attraktivt för Grevesmühl längre efter 1818 eftersom hovets tillgång till jaktmark på Sundby försvann varför Sundby såldes till inspectoren Eric Grandin på 1820-talet.

En ny era - "Grandins" på Sundby

Efter ca 1820 stod inspector Eric Andersson Grandin som ägare av Sundby.

Eric förefaller ha varit en generös person vilket framgått av olika historiska dokument. Eric var son till bonden i Gesta norrgård Anders Nilsson (född 1734 i Stenfasta – död 1810 i Gesta norrgård) och hans hustru Maria Pehrsson (född 1735 i Strängnäs – död 1816 i Gesta norrgård). Paret hade tillsammans sönerna Eric född 1758, Johan född 1762 och Pehr född 1771.

År 1782 när Eric var 24 år flyttade han till Herresta och blev rättare. Det är en äldre titel för en förman vid ett större jordbruk. Efter 1786 stod han som befallningsman vilket avser någon som är utsedd av överordnad att förvalta ägor, områden och senare även gårdar inom lantbruket, och är då synonymt med gårdsfogde, ladufogde, eller rättare.

År 1791 flyttade han till Råfsnäs där han nu blev inspector. Titeln blev vanlig under 1700-talet och ersatte ännu tidigare benämningar som fogde och befallningsman. I samband med flytten till Råfsnäs bytte han efternamn från Andersson till Grandin.

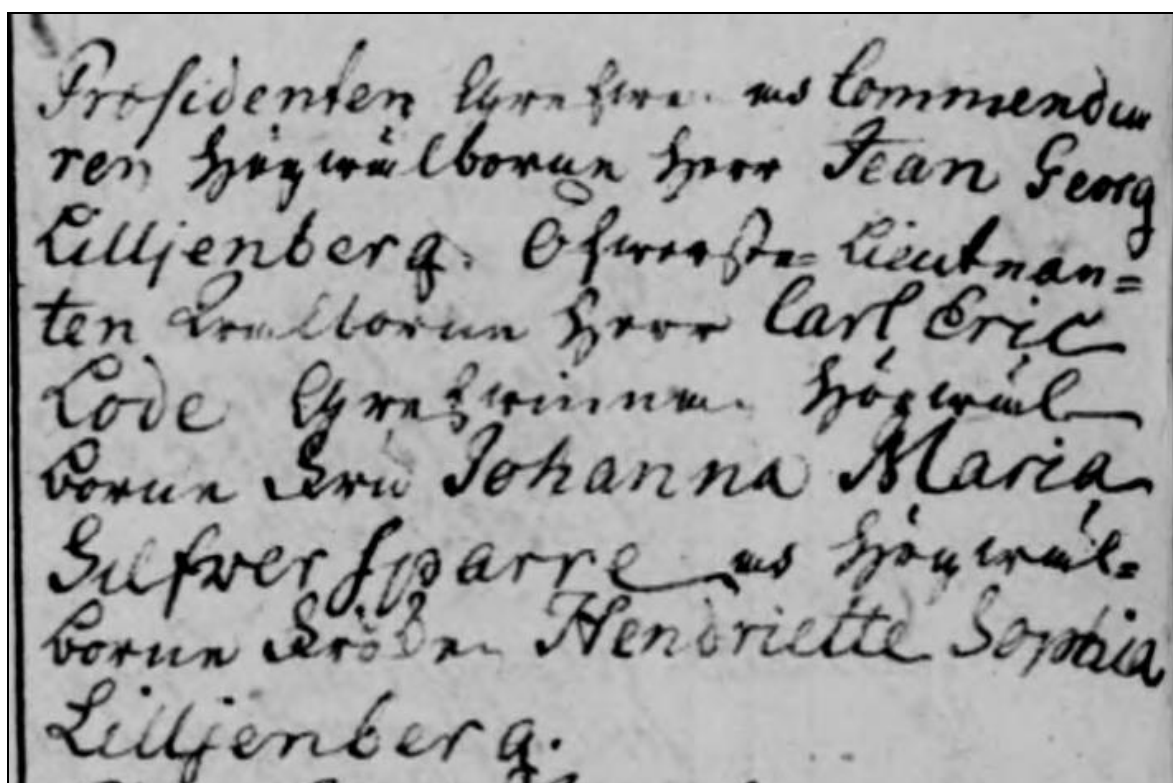
Eric Andersson Grandin gifte sig den 26 december 1795 med Madame Catharina Gran (f 1763 – d 6/3 1845) som han träffade på Herresta. Möjligen kan namnbytet också ha genererats genom giftermålet med madam Gran, det var ju bara att lägga till "din" för att namnet skulle bli rumsrent. En inspector på Herresta och Råfsnäs kan ju inte heta Andersson särskilt inte om han är gift med en "madam".

Dec: 26. Bröllofs-Befallningsmannen, välbetrodde herra Eric Grandin på Råfsnäs med sin fru, hvar för sig följande Catharina Gran - NB Gifnings Acten

Frälsebefallningsmannen välbetrodde herr Eric Grandin på Råfsnäs....

Eric och Catharina fick i november 1796 dottern Johanna Catharina. Faddrar till dottern var:

Faddrarnas uppgift var ju att säkerställa att barnet fick en kristelig uppfostran i de fall föräldrarna av något skäl inte kunde det, om de dog t ex. Det var relativt ovanligt att personer av den rang som Lillienberg och hans kompisar hade blev faddrar till sina underlydandes barn. Det tyder på att Eric var en särdeles rekorderlig och skicklig fogde på Räfsnäs. Men säg den glädje som varar... Tyvärr dog Johanna Catharina av slag i januari 1797 vid 2 månader och 17 dagars ålder. Eric och Catharina fick inga fler barn.

I mantalslängderna för åren 1796 – 1800 stod Eric Grandin som fogde på Räfsnäs. En fogde är som ovan sagts ägarnas eller i detta fall arrendatorns direkte underställda med ansvar för godsets skötsel. En fogde i Sverige var under äldre tider en ämbetsman och en titel i statsförvaltningen. Han förestod på regeringens vägnar styrelsen och uppbörderna antingen inom ett landsområde eller i en stad. Den fornsvenska beteckningen var "foghate". Titeln fogde (försvenskning av latinets *advocatus* med betydelsen förespråkare eller biträde) avlöste på gårdarna titeln "bryte" under medeltiden, men speglar i stort sett samma ämbete, dvs att ansvara för och förvalta någon sorts egendom åt dess ägare. Det kan vara en gård, ett markområde, eller ett slott. På husabyarna, som senare kallades kungsgårdar, styrde fogden. Räfsnäs var ju en kungsgård som ägdes av staten och i detta fall arrenderades av Carl Conrad Grevesmühl.

År 1801 flyttade som sagt Eric Grandin till Sundby för att bli inspector och ta över efter bokhållaren, hofjägmannen Jacob Waselius. Sundby låg då fortfarande under Herresta. Under 1810-talet förvärvade Eric Grandin Stenfasta, Äglöth och Giresta utjord. På 1820-talet förvärvades även Sundby gästgivargård. I uppgift till mantalslängden för år 1815 står:

1822 84 Cg

Uppgift till Mantals eller Skatt skrifningen
i Thoresune, för år 1815

	Ålder	Öfver och underordnade Landtmagasinet Skatt skrifningen till utsett
Amartukenski	55	arenderar Sundby
sin hustru	49	Gulqifwargers, prestens
Hofter son Eric	19	skroneskattehemmes
Granger Isracl	21	stenaffayth al qlofhill
Sito lander Nanjon	17	ika me geriffa nio
S. Anders amosfru	16	stenaffa brukas me
Pigarulla	19	stlock, men allst
S. Anna	18	deljorden genin sombo
Hlikan Majas	13	John eller Contrack, snar
Entan Majas		ar för oner till kronan,
		deljort, delvett ubur
		Somli har i bonthorn
		Granger Isracl sejer
		al betafas tillaget fire
		effor komst mag. näst
		för ordning.
		På mina ågor bor
		för i furrig, flathorpanon
		i granuk. Eric des
		Muffru grede vilt
		sinver drige dotter
		Dransimpannon
		effor mig wasser
		innding 40/10
		dock borat 2 outrom
		med af drogat mig 3/4
		sinna fränget mig har
		hoback
		sin hustru och mig
		har siben mig har

Sundby f. 21 Gocmber
1814 Eric Granger

..... och 1820 står

St. N. 4929

Utgift till Mantals eller Skat.
penningarna i Thorslands socken år 1819

Underbetänad	66	4 styckar 100% Brännvin
Mari Kluffwa	55	1 Anna
Johannes Erik	17	1 sin hustru var
Jungfru Gustaf Larsson 1796		1 gör har siden
Do. Pärle Claes 1795	24	1 möttar
Jungfru Josefens Lars	18	1 har inga äkta
Pigan Anna Catharina	26	1 för gyllningar eller
Do Anna Cajsa	18	1 siden möbel
Konstiga Pigan Astrida	55	1 möttar Kaffe
Pigornas ägar be följande		1 20 styck inga äkta
Mattorpanen i Granvik Erik	26	1 20 styck inga äkta
Do. Kluffwa Anna Petra	27	1 20 styck inga äkta
Secundäriga flickor		1 20 styck inga äkta
Carina Petrus på Källerbeltan 1767		1 20 styck inga äkta
		1 20 styck inga äkta

Sundby den 5 Decembris 1819,
Erik Granvik
Silt om 1803

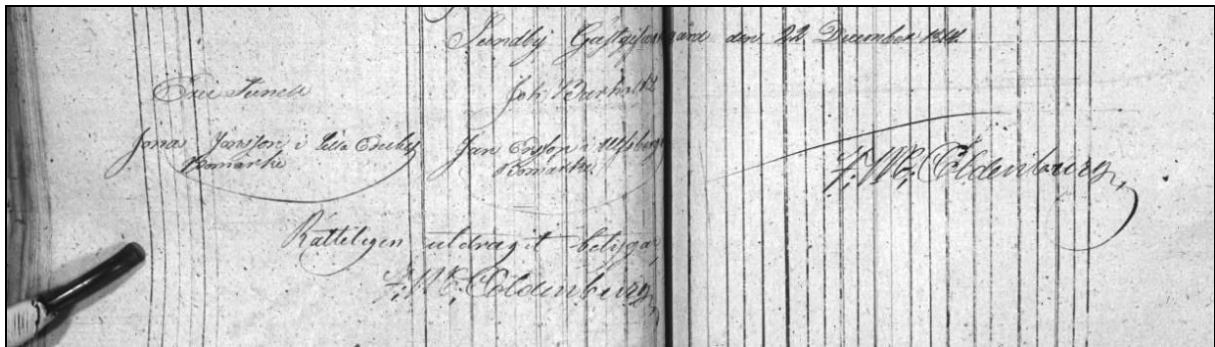
Verad: C. E. Westlund 1784 17 } bo i
Kluffwa P. G. Kuhlman 1787 27 } Thorsfjä
1 and: flicka

Noteras bör att vid Sundby gästgivargård nyttjas 40 kannors brännvinspanna, hustrun och pigorna nyttjar sidenmössor, men inga äkta förgyllningar finns och inga sidenmöbler. Man nyttjar Caffé och pigorna har betalat för kortspel. Man röker Tobak men drängarna nyttjar inte Tobak.

Mantalslängderna upptog varje hushåll, men endast hushållsföreståndaren antecknades med namn. Hushållsföreståndaren ansvarade för mantalspenningarna, som betalades för varje arbetsför människa mellan 15, senare 18, och 62 år. Mantalspenningen var en personlig skatt och den fanns kvar till 1938. Före 1693 var flera befolkningsgrupper befriade men därefter endast säterier (=adelns huvudgårdar) och militärer. Indelta soldater betalade inte skatten men skulle betala för sina hustrur samt eventuella pigor, drängar och vuxna hemmavarande barn. Utfattiga personer befriades liksom kroniskt sjuka. Frågor om denna sak behandlades på tingsmötena årligen då mantalspenningen skulle bestämmas. I mantalslängd antecknades i slutet av 1700- och början av 1800-talet vilka som betalade skatt för lyxkonsumtion t ex bruk av tobak, spelkort, siden och fönsterluster. 1863 bestämdes mantalspenningen till 40 öre för man och 20 för kvinna, så att de lägre kvinnolönerna motsvarades av lägre skatt, liksom kvinnor betalade lägre sjukvårdsavgift än män

1 kanna motsvarar 2,62 liter vilket innebär att brännvinspannans kapacitet var ca 104 liter.

Under andra halvan av 1700-talet och stora delar av 1800-talet hölls vid Sundby Gästgivar-
gård tingsmöten däribland de årliga mötena, oftast i december, då det nästkommande årets
skatteuttag skulle bestämmas. Även andra frågor dryftades förstås.

Anm: Jonas Jonsson (född 1752) i Lilla Eneby är son till Linneas anfader Jonas Larsson
(1711 – 1766) i Lilla Eneby. Linneas anfader Jonas Larsson och Anders Andersson i Lilla
Eneby liksom Eric Olofsson (1710 – 1784) i Giresta södergård var också nämndemän i
Toresund.

Eric Grandins bröder Johan och Pehr gifte sig på varsitt håll. Men de dog relativt unga med
våra mått mätt. De hann dock gifta sig och skaffa barn.

Brodern **Johan Andersson** gifte sig med Lisa Andersdotter (f 1765 – d 16/4 1824 i
Toresund) från Årby i Över Selö socken. År 1790 flyttade de till Baggebol och blev bönder
där. Tillsammans fick de barnen:

Maja Stina f 1787 d 1787
Anna Lisa f 1790 gift 1817 d 1831
Johanna f 1796 d 1804
Brita Stina f 1799 d 1883
Sofia f 1807 d 1810

Men bara Brita Stina som var 20 år när fadern dog fanns i livet när farbrodern Eric Grandin
dog.

Johan dog av lungsjuka i Baggebol den 17 juli 1819, 59 år gammal.

År 1820 flyttade änkan Lisa Andersdotter hem till Årby på Över Selö men hon dog år 1824
vid ett besök någonstans i Toresund.

Brodern **Pehr Andersson** gifte sig med Stina Christoffersdotter (f 1777 – d 28 jan 1860 i
Gesta norrgård) från Riby i Åker. De bodde kvar i Gesta norrgård och blev bönder där efter
fadern Anders Nilsson. Tillsammans fick de barnen:

Anders f 1800
Eric f 1802
Pehr Gustaf f 1804
Johan f 1807

Sönerna flyttade till Sundby år 1821 d v s några år efter faderns död och togs om hand av farbrodern Eric Grandin. Sonen Anders var 17 år, Eric var 15 år, Pehr Gustaf var 13 år och Johan 10 år när fadern Pehr Andersson dog av bröstsmärtor den 30 juni 1817, 45 år gammal.

År 1826 flyttade **Anders Pehrsson** tillbaka till Gesta norrgård för att ta över gården som bonde och även ta hand om mamma Stina. Anders hade nu gift sig med Maja Stina Ersdotter (f 14/11 1798 i Mälby – d 1862 i Äglöth) och fått sonen **Per Eric** år 1824 och dottern Maria Sophia född 1830. Den 13 maj 1836 dog Maria Sophia och den 13 september 1836 dog även Anders 35 år gammal. Sonen **Pehr Eric** som år 1838 var 14 år flyttade som dräng till Husby i Ytter Selö. Där gifte han sig så småningom med Brita Sofia Hagberg (f 1816) och bildade familj.

Samma år d v s 1838 flyttade änkan Maja Stina Ersdotter till Stenfasta och därefter till Vannesta mellangård 1839 när Eric Grandin hade dött. År 1846 flyttade hon till sonen **Per Eric** som ärvt Äglöth efter Eric Grandin.

Eric Pehrsson gick och studerade och for så småningom till Västmanland och därefter till Stockholm men återkom från Tyresö och bosatte sig 1839 på Stenfasta där nu även farbrodern Eric Grandin bodde. Även Eric Pehrsson hette nu Grandin.

På Stenfasta bodde nu även Eric Andersson Grandins hustrus syster änkan fru Brita Fröberg född Gran (f 1767) i Köping. Hon kom från Stockholm 1821.

På Stenfasta fanns också ”brodersonen”, drängen och bondsonen **Pehr Gustaf Pehrsson** född i Gesta norrgård den 13 mars 1804. Pehr Gustaf gifte sig år 1826 med bonddottern från Gesta skattgård Stina Charlotta Andersdotter född i Åker 1803.

Eric Andersson Grandin flyttade från Sundby till Stenfasta 1837 med hustru ”madame” Catharina Gran. Hustruns syster, änkan Brita Fröberg född Gran flyttade från Sundby till Stenfasta redan 1830.

Samma år d v s 1837 återkom brorsonen **Pehr Gustaf Persson** som nu var kyrkvaktare (ett hedersvärt uppdrag) från Gesta skattgård och står efter 1839 som bonde och ny ägare av Sundby. Han bytte nu efternamn till Grandin! Familjen bestod vid flytten till Sundby av:

Hustru Stina Charlotta Andersdotter f 1803 i Åker
son Pehr Eric f 1827
son Johan August f 1828
son Carl Gustaf f 1831
son Fredric f 1833

Eric Andersson Grandins bror Pehr Anderssons son Johan Pehrsson dog på Sundby den 20 januari 1832, 24 år gammal d v s medan Eric Andersson Grandin fortfarande levde. Johan var ogift.

F d fogden på Räfsnäs, arrendatorn och ägaren av Sundby **Eric Andersson Grandin** dog på Stenfasta den 23 juli 1839. På Stenfasta bodde också brodersonen bruksinspektoren Eric Pehrsson Grandin f 1802 i Gesta norrgård. Han kom från Tyresö 1839 med hustru Maria Christina Bovall f 1811 i Grödinge (död 1842). Brorsonen Eric Pehrsson Grandin dog 1849 dvs 10 år efter farbrodern.

På Stenfasta bodde vid denna tid också Pehr Gustaf Pehrsson Grandins son Johan August Grandin f 1823 i Toresund som flyttade till Sundby år 1842.

I bouppteckningen efter Eric Grandin kan man läsa att arvingarna var:

Änkan **Catharina Grandin** född Gran

Brorsonen **Eric Pehrsson Grandin** son till brodern Pehr Andersson (1771 – 1817)

Brorsonen **Pehr Gustaf Pehrsson Grandin** son till brodern Pehr Andersson (1771 – 1817)

Brorsdottern **Brita Stina Jansdotter** (född 6 aug 1799 i Baggbol), dotter till brodern Johan (1762 – 1819). Brita Stina var gift med bonden Anders Pehrsson (27 nov 1801 i Trädgårdstorp i Toresund) och bodde i Gertre i Mariefred.

Brorsonens son minderårig **Pehr Eric Andersson** i Husby (född 14 juli 1824 i Gesta norrgård. Han var son till brodern Pehr Anderssons son Anders Pehrson f 1807 i Gesta norrgård).

I bouppteckningen kan man också se att 4 gårdar nu ägdes av Eric Grandin nämligen:

<i>Sundby förmedlat 3/4 mantal frälse</i>	<i>värde 2831 Riksdaler Banco</i>
<i>Stenfasta 1/2 mantal kronoskatte</i>	<i>värde 1132 Riksdaler Banco</i>
<i>Älglöth förmedlat 1/8 mantal kronoskatte</i>	<i>värde 453 Riksdaler Banco</i>
<i>Giresta utjord kronoskatte</i>	<i>värde 164 Riksdaler Banco</i>
TOTALT	<i>värde 4580 Riksdaler Banco</i>

Värdet på fastigheterna bestämdes efter 1808 års taxeringslängd.

På ägorna fanns också:

<i>1 grått sto</i>	<i>värde 50 Rd B</i>
<i>1 par oxar</i>	<i>värde 50 Rd B</i>
<i>1 tjur</i>	<i>värde 16 Rd B</i>
<i>6 kor</i>	<i>värde 62 Rd B 32 skilling</i>
<i>14 får</i>	<i>värde 28 Rd B</i>
<i>1 galt</i>	<i>värde 8 Rd B</i>
<i>2 suggor</i>	<i>värde 12 Rd B</i>
<i>2 grisar</i>	<i>värde 3 Rd B</i>

Bland fordringarna fanns:

<i>för Kyrkvärden Pehr Gustaf Pehrsson Grandin i Sundby enl Räkningar</i>	<i>445,23</i>
<i>Löpande Årets Arrende af Sundby Gästgifvargård</i>	
<i>106 Tunnor Hwete</i>	<i>100</i>
<i>20 Tunnor Råg</i>	<i>133,16</i>
<i>9 Tunnor Korn</i>	<i>54</i>
<i>1 Tunna Ärter</i>	<i>8</i>
<i>2 Tunnor Hafre</i>	<i>6,32</i>
<i>10 Tunnor Rofvor</i>	<i>6,32</i>
<i>4 Tunnor Råghalm</i>	<i>12</i>
<i>2 Dito Hafre</i>	<i>6</i>
<i>6 Tunnsäckar Agnar</i>	<i>1</i>

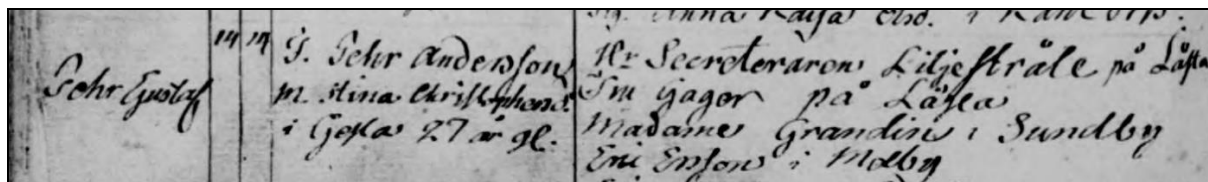
Det fiskades också i Mälaren förstås. I boet fanns ett flertal ryssjor och videmjälor (videmjårdar = ett fångstredskap för mört). Eftersom Eric Grandin var en beläst och kunnig person fanns också diverse böcker värda 6 Rd B och 32 skilling.

Totalt var boet värt 6302 Riksdaler Banco, 43 skilling och 2 rundstycken.

Eric Grandin var en person som inte bara tog hand om sina brorsöner och deras avkomma. Han visade också respekt för fattiga medellösa barn i sin hemsöcken och instiftade en testamentsfond till stöd för behövande barn i Toresund.

Ny ägare av Sundby efter Eric Andersson Grandin.

Att brorsonen Pehr Gustaf (och även brorsonen Eric) bytte efternamn från Pehrsson till Grandin framstår som naturligt. Eric Andersson Grandin var farbror till Pehr Gustaf Pehrsson Grandin och Eric's hustru madam Grandin stod vid dopet som en av faddrarna till Pehr Gustaf. Pehr Gustafs far dog redan när Pehr Gustaf var 13 år gammal

Det förefaller också som om Pehr Gustaf hade gott läshuvud. I husförhörlängden för perioden 1809 – 17 står att han läser väl vilket var ovanligt och antyder att Pehr Gustaf var ovanligt begåvad.

Pehr Gustaf gifte sig med Stina Charlotta Andersdotter född i Qvarnberga i Åker 1803. Tillsammans fick de 11 barn,

Barnen var:

Sonen Pehr Eric f 1827 i Gesta skattgård flyttade till Ytter Selö 1844. Han återkom från Ytter Selö till Stenfasta 1854 och dog där år 1855 dvs 28 år gammal. Han var ogift.

Sonen **Johan August** f 1828 i Gesta skattgård flyttade också till Ytter Selö år 1844 och därefter till Adelsö varifrån han återkom år 1860. Han flyttade med den övriga familjen till Sundby år 1867 och dog där av lungsot 1891, 62 år gammal. Han var ogift.

Sonen **Carl Gustaf** f 1831 i Gesta skattgård flyttade till Överselö år 1850 men återkom till Stenfasta 1852 och flyttade till Sundby år 1857.

Sonen **Fredric** f 1833 i Gesta skattgård gifte sig 1865 med Charlotta Albertina Persdotter f 1837 i Ytterselö och köpte Lundby no 4 (borta vid Malmby) år 1866. De fick inga egna barn men hade 2 st fosterbarn 1 son och 1 dotter. Fredric dog år 1880. 1884 gifte Charlotta Alberta om sig med bonden Karl Johan Andersson i Lundby och år 1886 flyttade de till Giresta no 2 (Ängsvreten) och därefter till Giresta no 3 (Marieberg) år 1907. 1908 flyttade de tillbaka till Strängnäs där maken dog 1912 och Charlotta Albertina flyttade därefter till något av fosterbarnen på Värmdö där hon dog år 1917.

År 1839 föddes dottern **Augusta Charlotta** och 1842 sonen **Wilhelm** på Sundby. Tyvärr dog både Augusta Charlotta och Wilhelm år 1845.

Sonen **Axel** f 1845 i Sundby. Axel bodde en tid hos brodern Fredric på Lundby no 4. Han återvände till Sundby år 1880 men dog på epidemistugan i Strängnäs 1917 av nervfeber och urinförgiftning 72 år gammal. Han var också ogift

Dottern **Lovisa Charlotta** f 27 augusti 1847. Flyttade till Strängnäs 1886 och gifte sig samma år med hemmansägare Karl Johan Larsson i Lundby no 3 i Strängnäs landsförsamling. Dog 1891 och maken 1892. Paret fick inga barn.

Skjutshället.

Pehr Gustaf fick efter sin farbrors död axla ansvaret för gästgivargården Sundby. Det var ett stort ansvar att fullfölja de förpliktelser som följde med ett driva ett gästgiveri och skjutshåll. I 1734 års gästgiveriförordning fastslogs att det skulle finnas:

- Måltidslokal
- Gästrum
- Stall och vagnslider
- Tavla med avståndsangivelser till angränsande gästgiverier
- Bestämmelser för hur man fick använda häst och vagn.

I Hagströms vägvisare för året 1807 finner vi hur rutterna mellan traktens olika skjutshåll skulle trafikerats och avgiften för persontransport.

196		3 AFD. 17 CAP. 133. §.			
H.	G. R.		Mil.	Utf.	
—	2 40	Ifrån Aspa äfven till			
—	2 15	Gnesta - - -	2¼		
—	2 17	Emellan Gnesta och Önnesta går äfven en kommunikations väg (e) -	1¼		
—	2 35	Äfven em. Gnesta och Blacksta (f) -	1½		
10	4 35	R M Samt emel. Gnesta och Laggstabro - -	2½		
§. 133.					
		Ifrån Nyköping till Sela Ön.			
10	4 35	R M Från Nyköping till Laggstabro, enl. näst förestående §. 132 - -	6¾		
—	2 8	Från Laggstabro till Sundby (g) -	1½	8½	
		Ifrån Sundby fares öfver			Stal-

(e) Emellan Gnesta och Önnesta är Vibynäs.
(f) Emellan Gnesta och Blacksta äro: Frustuna, Kartnäs och Gälinge Kyrkor, samt Stjernsunds och Sövertuna Säterier.
§. 133.
(g) Ifrån Laggstabro till Sundby förekomma: Råfnäs, Björkby, Herresta och Torjens Kyrka.

3 AFD. 17 CAP. 134. §.		197			
H.	G. R.		Mil.	Utf.	
		Stallarholms sundet till Sela Ön (h) (1)			
		Ifrån Mariefred är till berörde Sundby 1½ mil. Ifrån Malmby går också en väg dit som är 1 mil.			
§. 134.					
		1:0 Ifrån Nyköping till Strengnäs.			
10	4 35	R M Från Nyköping till Laggstabro, enligt §. 132 - -	6¾		
4	4 37	Malmby (i) -	1¼		
N 3 Streng-					
(h) På Sela Ön äro Herregårdarne Fröberg, Ekeby, Algö, Johanstunda, Målsåker och Hornby.					
(i) För öfvertarten af Stallarholms Sundet betalas:					
					Banco
					Rk. rft
För en Häft och Karl - - - - -					6
2:ne lösa Häftar med Karl - - - - -					9
4 Dito med dito - - - - -					1 6
En Chäs eller Kärra med Häft och Karl - - - - -					9
En Bondvagn eller Kalesch med 2 Häftar - - - - -					1
En Pseeton med 3 Häftar - - - - -					2
En tröckt Vagn med 2 par Häftar - - - - -					6
En Dito dito med 3 par Häftar - - - - -					3
En Dito dito med 4 par Häftar - - - - -					4
En Person på Ökfläck - - - - -					3
§. 134.					
(i) Emellan Laggstabro och Malmby äro: Lida och Låsta till höger om landsvägen, det fenare nära Malmby.					

Dessutom fanns bestämmelser för hur gästgiveridelen skulle hanteras:

- *Se till att kniv, gaffel och sked ej ha den ringaste matrest på sig från föregående måltider*
- *Då servett framställes, bör den vara ren*
- *Skär ej brödsnivorna tjockare än 1/4 tum*
- *Bjud ej resande härsket smör eller illafarna ägg.*
- *Tag bort alla cigarrstumpar från blomkrukorna*
- *Stolar, bord och sängar böra hava många ben, så att de icke behöva stöd av väggarna*
- *Håll rummen varma då kall väderlek inträffar, även om inga resande för tillfället finnas i dem*

Dessvärre gick verksamheten i konkurs år 1840. Pehr Gustaf fick spotta i nävarna och se till att verksamhetens olika delar mötte myndigheternas krav. Borgenärerna kallades till sammanträde på Sundby klockan 10 f.m. måndagen den 19 september 1842 för att motta sista utdelningen och meddela sysslomännen ansvarsfrihet. År 1842 startades verksamheten om nu med en arrendator i form av Per Johan Jansson som kom från Ulriksberg och drev verksamheten vidare tillsammans med familjen Grandin. 1844 hade Sundby gästgiveri anslagit 2 ordinarie hästar och 8 reservhästar per dygn för att tillfredsställa myndigheternas krav på skjutshället.

Pehr Gustaf Grandin flyttade med sin familj till Stenfasta år 1850 och Per Johan Jansson drev verksamheten i egen regi som arrendator.

Pehr Gustaf Grandin ägde nu både Stenfasta och Sundby. Den 13 juli 1851 dog dock bonden och f d kyrkvaktaren Pehr Gustaf Grandin 47 år gammal och hustrun Stina Lotta Andersdotter och barnen ärvde nu både Stenfasta och Sundby. Fram till 1845 var mannens andel i gifto- rättsgodset 2/3 medan hustruns andel endast var 1/3, därefter blev giftorätten och arvsrätten lika mellan mannen och kvinnan vilket innebar att Stina Lotta fick arva en del av kvarlåtenskapen.

Det finns ingen bouppteckning efter Pehr Gustaf Grandin, vilket kan tyckas märkligt. Pehr Gustafs hustru Stina Lotta Grandin dog av lungrot på Stenfasta 1863, 59 år gammal. I bouppteckningen efter henne kan man läsa:

År 1863 den 29 April förrättades af under tecknad
 laga bouppteckning efter Enkan Christina Charlotta
 Grandin i Stenfasta Thoresunds socken, som derstädes
 afled den 21 samma månad hvars närmaste arvingar
 vore Sonerna Johan August - Carl Gustaf
 och Fredrick samt Omtyndige Sonen Axel född den
 16 April 1845 och Dottern Lovisa Charlotta född d. 24 Aug. 1847
 hvars rätt bevakades af deras förmyndare Sergeant G. U.
 Strandberg på Östra boet uppgafs af den aflednas arvin-
 gar som följer

Hennes del av egendomen var:

	Riksmynd	Ref	öre
1/2 del Sundby Hemman 1 Mantal frialse efter Upp- skattnings värde 25,000		2,083	33
1/2 del i Stenfasta 1/2 Mantal br. Skatte efter Lito 8,000		666	66%

Den totala behållningen i boet efter Stina Lotta var 2 672 kronor och 30 öre.

Madame Grandins syster änkan Brita Fröberg född Gran f 1767 i Köping dog på Stenfasta år 1857. I ett testamente hade Eric Andersson Grandin lovat att hustruns syster skulle få leva resterande delen av sitt liv på Stenfasta och försörjas av sin syster och sväger vilket också skedde.

Av barnen var det Carl Gustaf Grandin som kom att föra arvet som bonde och gästgivare på Sundby vidare. Först var han dock arrendator på Stenfasta d v s han arrenderade av sina syskon, men 1867 såldes Stenfasta till handlanden Leufgren i Enköping och familjen flyttade till Sundby för att själva driva gården, gästgiveriet och skjutshället.

Gästgivaregården och skjutshället Sundby och Stallarholms krogstuga

1649 Drottning Kristina utfärdar en ny gästgiveriordning med bestämmelser om väghållningen och införande av milstolpsystemet varmed gästgiveri, skjutshållning och väghållning knyts samman till ett integrerat kommunikationssystem.

Förordningen befriade bönderna från skjutsning. Gästgivaren var den som i första hand skulle svara för skjutsningen av resenärerna. Innan hade bönderna varit skyldiga att utan ersättning ge viktiga resande, fogdar, ämbetsmän, stormän och präster kost, logi och skjuts till närmaste skjutshåll.

Gästgiveri- och skjutsinrättningen får sin definitiva form och grunden till vägvisningen genom uppmätning av vägarna och markering med milstolpar läggs. Statsmakten får en starkare hand över tillsynen av väghållningen.

1664 Ny gästgiveriordning utfärdas i vilken länstjänstemännen bl a åläggs undervisa väghållarna hur vägarna "bekvämligast goda och beständiga göras måtte".

Gästgiverier skulle uppföras i varje härad utmed de allmänna lands och sjövägarna. Avståndet skulle vara 1-2 mil mellan varje skjutshåll. Gästgivarens främsta uppgift skulle vara att sörja för att de resande fick mat och husrum.

Traktens gamla kommunikationer av betydelse gick över vattnet, sommartid med båtar och skutor, vintertid på isarna. För förplägnad under vägen, och under vintertid även hästbyte, när man for från t ex Arboga, Kungsör eller Västerås till Stockholm behövdes gästgiverier. Sundby var ett naturligt ställe att anlägga ett gästgiver och skjutshåll. Nära vattnet och lagom långt från Strängnäs och Gripsholm.

På prästen Eric Humblas karta från 1771 visas en krog belägen ungefär vid Granvik (Sundby strandväg 28 - 32). Humblas karta är dock inte helt korrekt men det är ursäktligt med tanke på

de dåtida hjälpmedel som fanns för kartritning och Humbla var ju pastor i Överselö och inte lantmätare.

Namnet Granvik dök dock upp första gången i husförhörlängden perioden 1800 – 1808 men gästgiveriet låg inte vid Granvik utan uppe vid huvudbyggnaden på Sundby. Kanske stannade man och förtöjde sin båt vid Granvik och gick upp till gästgiveriet. Granvik var enligt en karta från 1719 en backstuga för drängar och på 1800-talet bodde en statorpare där.

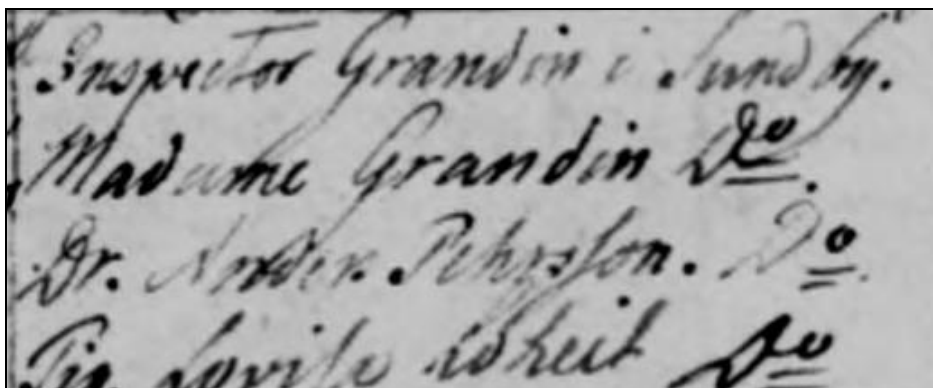
Det finns inga namn på någon gästgivare före 1740-talet då mästare Petter Falk var gästgivare på Sundby. Petter Falk var samtidigt krögare på Kolsunds krog och 1746 flyttade Falk för gott till Kolsundet där han drev krogen till 1765 då hans dotter tog över. Efter Petter Falk var det Johan Hofman som var gästgivare på Sundby gästgiveri. 1750/60 byggdes en ny byggnad som då också tjänade som tingshus. Byggnaden stod kvar ända fram till att tegelbrukets byggnader revs med början någon gång på 1970-talet. Gästgivare Johan Hofman dog den 15 januari 1759 av feber och håll och stygn, dvs lunginflammation, 41 år gammal. Den 13 maj 1759 döptes ”gästgivareänkan” Hofmans dotter Eva Johanna, dvs bara 4 månader efter fadern Johans död. Änkan gifte om sig den 31 mars 1761 med den 14 år yngre Hans Eric Johan Bröms. Huruvida Bröms och Hofmans änka drev gästgiveriet vidare framgår inte av kyrkböckerna men det är troligt. Familjen flyttade dock under året 1762.

Stallarholms krogstuga

På ”Brogatan” fanns en backstuga i vilken det bodde hantverkare av olika slag. 1742 flyttade skomakaren Nils Piling och hans hustru Karin. Piling dog 1743 och vad skulle då hustru Karin göra för sin försörjning. Jo, hon blev krögerska. Det var svårt för kvinnor på den tiden att försörja sig när mannen dog. En möjlighet var att bli krögerska och i mantalslängden för 1744 står att Karin nu var krögerska. Ytterligare ett exempel är när Petter Sundman som var inspector på Sundby gästgivargård dog 1747 står i mantalslängden att arrendator Sundmans änka var krögerska i Stallarholms krogstuga. Åren 1782 – 1784 drevs krogen av comministern Brannüs änka. Åren 1785 – 1797 drevs krogen av krögaren Pehr Christiansson och hans hustru Anna Olsdotter. Anna dog dock redan 1795, 74 år gammal varefter Pehr flyttade till Lindal år 1800 och vidare till Kärrvreten där han dog år 1804, 79 år gammal.

Även sockenskomakarna fanns på krogens domäner och efter Christiansson drev skomakare Carl Järnberg (krogen vidare under något år) men eftersom han var sjuk och ofärdig flyttade han till Åkerby och det kom en ny skomakare i Eric Malmberg från Björnlunda 1798 med hustru Catharina. Paret flyttade tillbaka till Björnlunda 1802. Skomakarlärlingen Eric Lundgren kom från Bettna 1801 men flyttade raskt vidare till Stenby dock inte som skomakare. Han tröttnade kanske på skomakeriet.

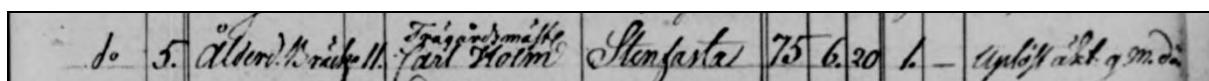
År 1800 kom den nya krögaren Eric Dillström (passande namn för en krögare) från Ludgo. Han var född i Dillnäs 1766. Hustrun hette Catharina Utterström och var född 1773. De hade döttrarna Lotten, Johanna och Sophia. Fadrdar till dottern Johanna var:

Åren 1808 – 1812 fanns ingen krögare angiven. Från 1813 till 1820 stod änkan Stina Ersdotter, född 1767 i Åker, med sonen Anton född 1804 skrivna på Stallarholms krog. Änkan Stina finns omnämnd i Eric Grandins uppgift för mantalsskrivning för året 1820 (se ovan).

Efter Stina kom Carl Holm som även under flera år varit krögare på Kolsunds krog. Innan Holm var krögare i Kolsunds krog var han trädgårdsmästare på Mälsåker. Holm var född 1751 i Tystberga och Holms hustru Anna Tallberg var född 1775 i Stenqvista utanför Eskilstuna. Carl Holm blev sjuk och hustrun fick ta över och driva verksamheten vidare och kallades härefter för ”Dejan” som var en benämning på en kvinnlig ”träll” under den yngre järnåldern. I början av nya tiden överfördes betydelsen till betrodd kvinnlig arbetare på lantgård. I gamla texter skrivs det *deghia* och anses komma från ordet deg och därav har man dragit slutsatsen att det ursprungligen avsett *bakerska*. På 1600- och 1700-talen kunde det betyda den kvinnliga anställda som fungerade som ”förman” i de kvinnliga sysslorna, både i jordbruket och i huset, såsom smör- och korvframställning, djurskötsel och mjölkning. Det är väl i denna betydelse som vi får se Anna Tallberg som ansvarig för krogverksamheten på ”Brogatan” åren 1822- 1825.

På krogen bodde ett par år också sockenskomakaren Lars Länn och hustru Katrina Jansdotter men de flyttade till Vannesta 1822 och 1825 kom sockenskräddaren och ”afskedade” livgardisten Johan Peter Wästerlind född 1788 i Mariefred med hustru Karin Jansdotter och sonen Johan August. Eftersom Holm var gammal och skröplig och krogen låg under Sundby som ägdes av Eric Grandin som också ägde Stenfasta fick Holm och hustru flytta till Stenfasta 1825. Där stod nu Carl Holm som trädgårdsmästare men Carl som var obotligt sjuk dog den 5 januari 1827.

Även detta påvisar Eric Grandins generositet och förståelse för människor med särskilda behov. Han var säkert en utmärkt fogde och chef på den verksamhet han ledde under sina ”anställningar” på både Herresta och Räfsnäs.

Efter 1825 finns det inget som tyder på att någon krog fanns på "Brogatan". Dock framgår tydligt att sockenhantverkarna d v s skräddare, skomakare, garvare m fl hade sina verksamheter här i anslutning till den gamla krogen. Under de år från 1744 till 1825 som Stallarholms krogstuga existerade var det totalt 12 krögare varav 10 st var kvinnor dvs krögerskor.

Enlig uppgift var huset närmast vägen på bilden ovan den gamla krogen som någon gång i början av 1900-talet flyttades närmare den gamla garveribyggnaden från 1870-talet.

Gästgiveriet på Sundby efter 1800.

I mantalslängderna från 1800-talets början framgår tydligt att Sundby är en gästgivargård. Från år 1841 hette gästgivaren Per Johan Jansson och var född i Härad 1814 och kom till Sundby från Ulriksberg år 1841 för att arrendera gården och gästgiveriet av familjen Grandin. I husförhörlängden för Ulriksberg står Janson som fd skeppare men på Ulriksberg var han dräng. Han flyttade till Gesta nergård år 1839 och tillbaka till Ulriksberg samma år.

Per Johan var gift med Anna Sofia Hedberg som var född i Strängnäs 1815. De hade 8 barn, Johan Alfred, Carolina Charlotta, Carl August, Charlotta Mathilda, Pehr Albert, Anna Wilhelmina, Oscar Fredric och Gustav Wilhelm.

Gästgivare Jansson dog den 11 december 1865, 51 år gammal i Stockholm av benbrott. Hade han varit ute och rumlat med kompisarna där eller hade snöröjningen inte hunnit med så han halkade och bröt benet? Kanske ingetdera.

1865	Dec 11	Gästgiv. Per Johan Jansson i Sundby	51	2	1	Benbrott.	Stockholm.	11/12	1865
------	--------	-------------------------------------	----	---	---	-----------	------------	-------	------

Det måste ha varit ett allvarligt benbrott eftersom han dog av det, men sjukvården var förstås inte lika effektiv då som nu. Ett par år därefter drev hans fru gästgiveriverksamheten vidare

men 1867 flyttade fru och några av barnen över till Selaön och familjen Grandin fick då själva driva gästgiveriet. Bouppteckningen efter Per Johan Jansson berättar en hel del om förhållandena på Sundby gästgivargård i mitten av 1800-talet.

1866 den 15 januari förrättades Laga Bouppteckning efter Gästgivaren Pehr Johan Jansson som afled den 4 December 1865. Som Sterbhusdelägare antecknades den aflidnes Enka Anna Sophia född Hedberg och Barn Sönerna Johan Alfred myndig Carl Alfred född den 16 November 1855 och Gustaf Wilhelm född den 2 juli 1858 samt döttrarna Charlotta Carolina född den 23 Augusti 1844 och Sophia Mathilda född den 17 Juli 1849 warande Herr Patron Pehr Ericsson i Stora Eneby härwid närwarande för att bevakå de omyndigas rätt Boet uppgavs af Enkan och antecknades som följer

<i>Contant vid dödsfallet</i>	608	39
<i>Silfver</i>		
19 st matskedar 80 Lod á 1, 25	100	
27 st Theokedar 33 Lod á 1,25	41	25
1 Förläggningsslef	5	
2 Sockertopp 2 Ströskedar 1 Såssked och 1 Kappe tillsammans vägande 15 Lod á 1,25	18	75
1 Snusdosa	5	
<i>Koppar</i>		
3 st Stora Kittlar och 1 Tratt 95 skålpund á 50 öre	47	50
1 Soppkittel med Lock 12 ½ skålpund á 40 öre	5	
1 Kastrull med Lock 8 ½ skålpund á 30 öre	4	25
1 dito 4 ½ skålpund	2	25
1 Kittel 5 skålpund	2	50
1 dito 6 skålpund	3	
1 Sumppanna 8 skålpund	4	
1 dito 3 skålpund	3	50
1 Kaffepanna 4 ¾ skålpund	2	37
1 Brofingskittel 10 ¼ skålpund	5	12
6 Bunkar á 2,50	15	
2 dito á 1,25	2	25
5 st Brännvinsmått 6 á 50 öre	3	
1 Munkpanna 3 á 40 öre	1	20
3 Kastruller och 1 Lock 7 skålpund	2	10
1 Kaffekokare		75
3 Flaskor 2 Lock och 1 Skopa 10 ½ skålpund á 50 öre	5	25
<i>Metal</i>		
1 Gryta 21 skålpund á 50 öre	10	50
1 dito 16 skålpund	8	
1 Mortel	1	
7 par Ljusstakar á 1,50	10	50
<i>Messing</i>		
1 st Tratt		50
1 Klädhängare		50

	Tenn	
1 Skål med Lock och 1 Kanna	-	
	Pläter	
1 Mugg	-	
	Jern och Blecksaker	
1 Halster 2 Grytkrokar 2 Skopor		50
1 Betsman och 1 Tobaksask	1	50
1 Pannmur om 10 Kannor	10	
1 dito mindre	3	
4 Bleckformar 1 Kakmått 1 Rifjärn		50
2 Strykjärn	1	
8 Gjutna Stekpannor	4	
2 Laggar	1	
1 Kött och 1 Munkpanna	1	
3 Långpannor		75
4 Plåtpannor	1	
1 Spisel med 3 Grytor	50	
1 Gryta	1	
8 Eldgafflar	2	
3 Förtenta och 3 oförtenta Skyfflar	1	50
7 Brickor		84
5 Brödkorgar	1	25
3 Garvjärn		50
Diverse jernskräp i Wagnhuset	3	
8 st Klafvar	2	
2 Stockkedjor och 1 Ketting	2	50
10 Årderhållare		50
2 Jernstörar	2	
9 Spadar	2	25
5 Torfhackor		50
8 Grepar	2	
1 Häfstång		25
2 Yxor	1	
1 Kränkbänk		10
1 Smed Ståd	4	
2 Skrufståd	12	
1 Slägga och 4 Hammare	2	50
3 Stenskiavor	3	
3 Jernbitar	2	
7 Smedstänger	3	
5 Nageller	2	
Diverse Stampar och Sänken	3	
Hälften av en Stocksåg	4	
2 st Hållhakar		50

3 Huggjern		15
1 Bilja	1	
1 Timmer??		25
12 Skyfflar		60
2 Styryxor	1	
3 Bonnstänger		50
3 Sågar		75
5 Styryxor	2	50
10 sämre Liar	1	
1 Wågbalans med 18 Lispund wigter	10	
20 Liar	20	
30 Klafvar	11	10
2 dussin Knifvar och Gafflar	8	
1 dito dito i Köket	1	
4 Ljussaxar	1	
3 Ull och 1 Fingersax	1	

Glas och Porcelain

2 dussin Ölglas	2	
4 st dito större		64
1 ½ dussin Punschglas		75
5 dussin Fotglas	2	25
6 st Brännvinsflaskor	1	50
3 Säckerskålar		75
3 Gräddskålar		75
6 Karaffer	1	50
1 Tillbringare		25
75/2 Tombuteljer	3	75
2 Soppterriner	1	
4 dussin Tallrikar	4	
2 dussin Tallrikar flytande blå	4	
1 dussin Assietter	1	
2 st Thekannor	1	
1 Kaffekanna		50
3 dussin par Thekoppar	4	
2 st Senapskannor		20
4 st små Karotter		40

Linne Säng och Gångkläder

25 par Lakån	18
18 st Örngott	9
3 Damastlakån	12
3 Drälldukar	9
1 Damastduk	6
24 Damastservietter	24
30 Drällservietter	15

42 Handdukar	10	50
11 sämre Sängtäcken	11	
4 bättre Sängtäcken	12	
1 Paradtäcke	4	
3 sämre Skinnfällar	6	
2 bättre dito	8	
8 Fjäderbolstrar 277	138	50
32 Fjäderkuddar 155 ½	77	50
2 st ?? bolstrar	4	
6 st ?? kuddar	6	
1 st ??	25	
2 st Dalpälsar	16	
1 Öfverrock	15	
1 Öfverrock	10	
1 Kavaj	6	
1 dito	6	
1 Bonjour	80	
1 par svarta Byxor	8	
1 par grå Byxor	8	
1 par dito dito	6	
6 st Wästar	18	
1 Päls	5	
2 Wästar	2	
3 Sommarrockar	6	
1 Kavaj	4	
1 par Byxor	1	50
1 Hat	3	
1 Nattsärk	2	
1 par ??	4	
2 par gamla Stöflar	10	
1 par Stöflar med Kaloscher	4	
1 par dito	2	
1 st grå Hatt	2	
5 Mössor	5	
18 Skjortor	13	50
6 par Kalsånger	4	50
3 st Undertröjor	2	25
1 Res??	1	
12 par Strumpor		

Möbler och Husgeråd

1 - Hufvudbyggnaden

A – Gästrummet till Wansta i Förstugan

1 Linneskåp med 2nne Afdelningar	15
----------------------------------	----

1 Parsäng	6	
2 st Barnsoffor	3	
1 Spegel	1	
1 Komod	1	
1 Bord		50
5 Stolar	3	75

B - Förmaket

1 Soffa	5	
6 Stolar	18	
2 Bord	1	50
13 Taflor	1	50

C - Salen

1 Skänk med Skåp	8	
2 Fällbord	6	
1 Rundt Matbord	3	
2 mindre dito	2	
1 Klocka med Fodral	6	
1 Spegel	8	
8 Stolar	6	

D - Kökskammaren

1 Parsäng	4	
1 Soffa	2	
1 Byrå med Skåp	3	
1 Hörnskåp	3	
1 Skänk	6	
1 Fällbord	3	
1 Sockerlåda	3	
6 Stolar	4	50
1 Väggklocka	4	
1 Toilett Spegel	1	
1 Piphylla		25
1 Tafla		10
1 Bakskatull med tillbehör	2	
1 Brädspelslåda		10
2 Käppar	2	
6 Luftar Gardin	2	10
5 Rullgardiner	2	
1 Termometer och 1 Brännvinsprofvarer	2	

E - Köket

1 Skåp	1	
1 Fällbord	1	
1 Soffa	1	
1 Fathylla		50
9 Stolar	4	50

1 Kaffequarn		25
13 Mattor	6	50
3 Tygmattor		75

2 - Tingshuset

A - Tingssalen

1 Säng		50
1 Fällbord		50
8 Stolar	6	

B - Skrifvarrummet

1 Bord	4	50
1 Kommod		50
4 Stolar	3	

C - Häradshövdingens rum

1 Bord		25
1 Parsäng	3	
1 Ensamsäng		50
3 Stolar	2	25
1 Luft Gardin med Rullgardin		75

D - Länsmansrummet

1 Parsäng	4	
1 Enmanssäng	1	
1 Bord	1	
3 Stolar	2	25
1 Luft Gardin med Rullgardin		75
1 Schatull		25
2 B?? skålpund (ANM: möjligen bonader)	10	
1 Lampa		25

3 - Drängkammaren

1 Säng		50
1 Soffa		50
1 Klocka	1	50
1 Bord		25

Kör och Åkerredskap

1 par bättre Lederselar	10	
3 st sämre dito	8	
1 Slädsele med Koller Lokar	10	
1 dito dito	15	
2 Laderselar	5	
1 par bättre Stångselar	15	
1 par sämre dito	6	
Ryktdon	1	
Skoty	1	
3 st Putor	1	50

5 st Hästtäckan	1	25
1 par Stigbyglar	1	25
2 Skärkistor	1	
2 Makasaxar		50
2 Linor		75
1 par Löspator och 1 Tornöt		25
2 Skoflor		10
1 Oxsele		25
3 Tjärpytsar		25
1 Tjärtunna 2/3 Ton 1 Fjerdings	4	
3 st Boukåk	1	50
2 Wattenkännor	2	
1 Stäfva		10
7 Harfvar	35	
5 Åkerplogar	25	
1 Öfverumplog	20	
2 Wältar	6	
12 Trädstockar	6	
3 Årder	1	50
1 Kistknif		5
7 Harfskrokar		35
1 Refsta	3	
2 Harftåg		50
1 Renplog		50
3 Räfser		30
2 Skaklar		25
1 Rensmaskin	15	
3 Oxok med yddar	3	
2 par Oxbyxor	1	
1 Plogfäste med Jernref	2	
1 ?? Härfvad	3	
1 Parfjädevagn (?)	80	
1 dito	25	
1 Parbetsvagn	20	
1 dito	16	
1 Enbetsvagn	10	
1 Skjutskärra	10	
1 Kalesch med Kälkar	15	
4 Slädar	20	
1 Hövagn med Jernaxlar	30	
1 dito med Trädaxlar	18	
2 Gödselvagnar med Jernaxlar	20	
3 dito med Trädaxlar	10	
1 Kärra	2	

1 Gödselkärra	5
1 Kärra med 2 omgångar Hjul	3
3 par skodda Kälkar	12
1 par oskodda dito	1

Kreatur

2 st Ston brun	300	
2 st dito ljusbruna	200	
5 Dragare	375	
8 Kor	240	
10 Får	40	
1 Sugga	25	
4 Galtar	40	
5 Gäss	7	50
13 Höns och 1 Tupp	9	38

Diverse

1 Marmormortel, 1 Stenmortel, 1 Smörbytta	1	50
1 Bosskorg		10
2 Linbråkare		10
3 Lispund Lin	20	
1 Dubbel Häckla	1	
1 ½ Lispund Ull	18	
30 alnar oborstad Wadmal	15	
4 Lyktor	1	
1 Kohud	6	
3 Fårskinn	1	50
2 Kattskinn	1	50
1 Oberedd Tjurhud	8	
1 Hyfvelbänk	3	
1 dito		05
3 Hyflar	1	50
4 Spinnrockar	2	
1 Kardstöt		25
1 Brödställning	1	50
2 par Wäfstolar med tillbehör	6	
1 Härfvel		25
3 par Botiner	1	50
1 Metslåda	1	
1 Koffert		75
2 dito	2	
2 Matkoffertar	1	
2 Bakskifvor	1	
1 Bord		25

1 Soffa		50
1 Säng		75
7 beredda Fårskinn	3	50
1 Bit svart Hud	4	
1 Kopparspruta	1	
2 Tunnor med Rödfärg	2	
Diverse Laggkärl i Brygghuset	1	
1 Mjöllår		50
1 Fläsk och 2 Köttinor	3	
1 Mjölstånda	1	25
Diverse sämre Laggkärl i Kisthusboden		25
3 Baktråg		75
1 Stäfva och 1 Brunshink		50
1 Tvättlina och 1 Ljustjärn		25
2 Byttor och 6 Kattsågar		75
5 ?? och 1 Linrepa	1	
3 Spannmålslärar	2	25
1 Sädesskofvel		20
2 Harfvankare	1	
1 Badkar		25
1 Kar		25
1 Tina		
30 st Ryssjor	1	50
2 Notar	6	
Diverse Wirke	4	
1 Mangel	6	
1 Handqvarn	2	
Nottåg		50
Diverse Tegel	5	
2 Stora Kar	2	
2 mindre dito	1	
1 Potatisqvarn	1	
1 Fotbunke		25
1 Ämbar		25
1 Halfvankare		30
1 Bälge i Smedjan	1	
1 ½ last Plank	9	
7 1/3 dito Brädor	22	
1 Tunna Sill	10	
15 Kannor Brännvin	15	
4 Potatiskorgar		40
2 st Bouteljkorgar		50
3 Handkannor med Fat	2	25
3 Natthinkar		90

3 Sädesmattor	8	
48 st Särkar	36	
3 Tunnor Stenkol	3	75
16 Tunnor Hafre	96	
6 Tunnor Hvete	90	
2 ½ Tunna Wårhvete	25	
12 Tunnor Råg utsådda vid Sundby	120	
3 ¼ dito Hvete utsådda vid Sundby	56	25
Bränneri med Mältpåt	100	
En Byggnad å Gården	400	
En ny Källare kväldst med Tegel	75	
Beklädnader till Tröskeri??vagn		
27 Tunnor Råg	270	
20 dito Korn	160	
9 ½ dito Ärtor	114	

Vid Ettersta

4 st Hästar	250	
6 Oxar	450	
5 Kor	150	
3 Quigor	75	
6 Får	24	
4 Hövagnar	64	
1 Parbetsvagn	20	
1 Enkelbets dito	10	
4 Gödselskott	4	
4 Plogar	20	
5 Harfvar	25	
6 Trädstockar	3	
2 Årder	1	
5 Spadar	2	50
3 Grepar	1	50
2 Jernspett och 1 Jernstör	3	
3 Härref		75
6 Liar	3	
4 Torfhackor	1	
12 Flohackor	1	
2 Slipstenar	2	
1 Wält	2	
1 Pinnsladd	2	
2 Mullsladar	4	
4 Harfkrokar		40
3 par skodda Kälkar	12	

2 dito oskoddade	2	
2 Stockkedjor	1	50
3 Oxok	3	
4 Selar	8	
1 Pardröt	1	
2 Oxdrötar	1	
1 Biko		50
1 Rensmaskin	6	
1 Halftunna (målkärl)		10
7 Yxor	3	50
2 Lyktor		50
12 Säckar	9	
2 Renslor		25
2 Högafflar		50
1 Tröskverk med wandringshus och 2nne bottnar	100	
1 Loge jemte Stugbyggnad vid torpet	30	
Utsäde 5 tunnor Hvete	75	
Dito 13 tunnor 24 Kappar Råg	137	50
Logafmätning 10 tunnor Hvete	150	
Dito 9 dito Wärvete	90	
Dito 10 dito Korn	144	
Dito 20 dito Blandsäd	120	
1 Gödsel Last vid Klahammar	40	
Utsäde vid Klahammar 12 tunnor Råg	120	
Dito dito 7 dito Hvete	105	

Utestående fordringar

Af Anders Olsson i Klahammar	300	
och som ränta från den 1/1 1865	16	65
C E Olsson i Tuna	300	
och som ränta från den 1/1 1865	16	65
Gustaf Andersson i Klahammar enl räkning	16	71
Af I A Kjellgren enl räkning	30	69
Af Slöjdaren L T Pettersson enl räkning	54	67
och som ränta f d 18/3 1860	18	77
SUMMA FORDRINGAR	754	14

SUMMA TILLGÅNGAR **8563** **09**

Skulder

Begravningskostnader	250	
Tjenstefolkets Löner	271	34
Krono och Communalutskylder för Sundby	45	87
Dito dito för Ettersta	42	85

<i>Krontionde för Sundby</i>	45	
<i>Arrende för Sundby</i>	290	
<i>Dito för Ettersta</i>	789	
<i>Till Pastor i Thoresund</i>	4	50
<i>Till Pastor i Öfver Selö</i>	8	
<i>Till I A Kjellgren enl Räkning</i>	608	76
<i>Till J P Fagerström enl Räkning</i>	130	80
<i>Till W Cavalli i Strängnäs dito</i>	90	85
<i>Till A W Halling i dito</i>	30	
<i>Till P G Söderström I Mariefred</i>	42	
<i>Till J H Törnberg i Strängnäs</i>	22	56
<i>Till Renckman o Björk i Stockholm</i>	346	09
<i>För Auktion i Hallmyra</i>	515	10
<i>Till C E Ersson i Sursa</i>	75	
<i>Till J E Pettersson i Tuna</i>	160	75
<i>Till Anders Ersson i Lundby</i>	60	
<i>Till Jan Olsson i Kumla</i>	174	50
<i>Till Rundholm</i>	750	
<i>Ränta från 2/1 65</i>	40	63
<i>Till Domprosten Strömberg</i>	42	74
<i>Till Jacobsson i Klippinge</i>	115	
<i>Till Sparbanken i Strängnäs</i>	900	
<i>Ränta från den 1/1 1865</i>	49	95
<i>Till Eric Ersson i Löfdahl</i>	100	
<i>Ränta från den 1/5 1865</i>	3	55
<i>Till Handlanden Bergholm i Mariefred</i>	895	16
<i>Till P E Ericsson i Stora Eneby gammal skuld räntefri</i>	600	
<i>Till P E Ericsson i Stora Eneby enl Revers</i>	824	
<i>Ränta</i>	32	14
<i>Till P E Ericsson i Stora Eneby enl Revers</i>	627	
<i>Afgår enl Moträkning</i>	-167	04
<i>Husmöte å Sundby</i>	310	78
SUMMA SKULD	9127	13
 Sålunda Skuld efter Tillgångarna	 564	 04

Att allt är riktigt uppgivet och att icke det ringaste är uppsåtligen dolt och utelemnat betygar under edlig förpligtelse

Sundby som ofvan

Sophie Jansson

Sålunda efter uppgift noga antecknat och värderat betygar   *Eric Hagberg*   *C E Olsson*

Det är intressant att notera att det fanns kreatur mm även vid Ettersta på Selaön. Möjligen kan detta bero på de skyldigheter som fanns på dåtidens gästgivarordning med krav på möjlighet till hästbyte för resenärer.

Familjen Grandin och Sundby efter 1865.

Efter Janssons död fick Grandins själva stå för gästgiveriverksamheten. Pehr Gustaf Pehrsson Grandins son, hemmansägaren Carl Gustaf Grandin föddes i Gesta skattgård 1831 och gifte sig år 1859 med Anna Sofia Jonsdotter född i Lundby i Strängnäs landsförsamling 1831. Lundby ligger gränne med Låsta.

Carl Gustaf Grandins familj bestod av:

Hustru **Anna Sofia Jansdotter** f 1831 i Lundby i Strängnäs död 1907

Dotter **Sofia Albertina** f 1859 i Sundby död 1889

Dotter **Anna Carolina** f 1860 i Sundby flyttade till Stockholm 1884 och dog den 10 juli 1938 på Nybrogatan 83 i Stockholm. Hon förblev ogift.

Dotter **Edla Charlotta** f 1861 i Sundby död 1861

Son **Carl August** f 1863 i Sundby död i Sundby 1872

Dotter **Erica Charlotta** f 1864 i Sundby död i Sundby 1894

Dotter **Alma Wilhelmina** f 1866 i Sundby död 1960 i Lundaborg dvs Brogatan 5 i Stallarholmen

Son **Johan Robert** f 1868 i Sundby död 1868

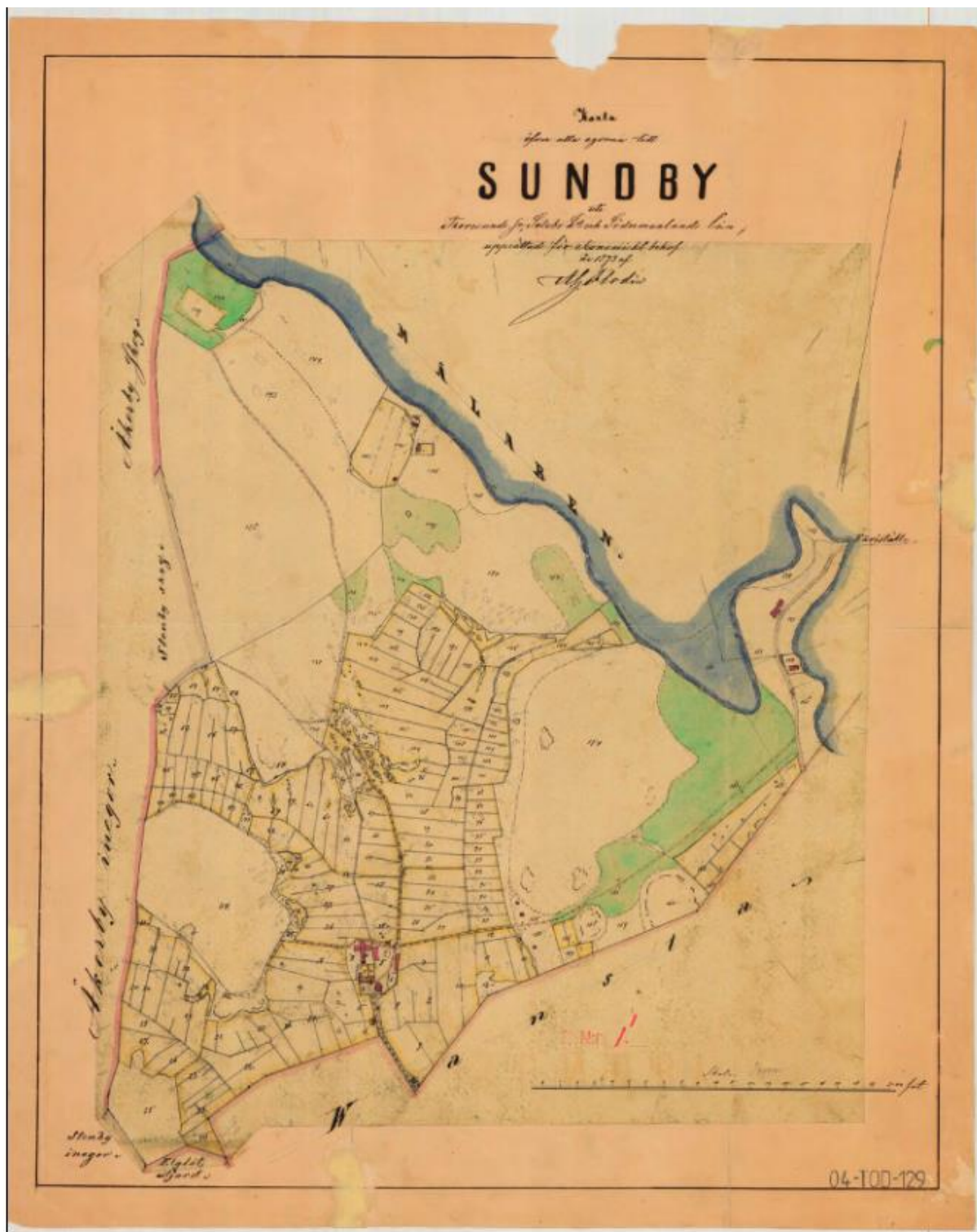
Dotter **Edla Maria** f 1870 i Sundby i Sundby död 1886.

Son **Gustaf Wilhelm** f 1871 död 1872

Carl Gustaf var en driftig och nytänkande person som ville utveckla Sundby gård. Beträffande skjutshållet tecknades ett nytt avtal som gällde mellan 14 mars 1871 till 14 mars 1876 då Grandin ”stannat för lägsta anbudet”. Avtalet innebar att Grandin skulle: ”ansvara för all skjuts som från Sundby gästgiveri lagligen bör utgöras och dagligen tillhandahålla 2 hästar vid anfordran, 1 häst inom 1 timme och inom 4 timmar så många hästar som erfordras räknat från beställning.”

I början av 1870-talet hemställde han hos myndigheterna att få Sundby gästgivargård uppmätt av lant-mätare A G Flodin samt därefter ansöka om tillstånd för att för all framtid få avsöndra mark på landremsan Stallarholm. Detta godkändes med förbehållet att avsöndringen inte fick äventyra den färjeförbindelse som fanns mellan Stallarholm och Selaön.

Protokoll, angående uppmätning
af gästgivargården Sundby i Thors-
unda församling den 21 August.
På grund af en för lydande ansökan:
"Såsom kung. Maj:ts Befälhållningsbefordring i Söder-
manland här
Oflämnad för mig vordant anhållen om
förordnande för kungl. lantmätaren
et. G. Flodin att uppmäta min egendom Sund-
by i Thorsunda församling och verkställa infor-
dliga ägarebyten med angränsande hemmen
Sundby den 1 Oktober 1872
C. G. Grandin

Karta från 1873 över Sundby och Stallarholm.

På kartan ovan från 1873, då en ny ägomätning gjordes av lantmätaren Flodin efter framställan av Carl Gustaf Grandin, kan man se att det nu fanns fler byggnader vid Granvik än bara backstugan och torpet som funnits där tidigare. Vi kan också se att tegelbrukets byggnader ännu inte är uppförda och att det fortfarande är sparsamt med byggnader på "Brogatan" eller landsvägen till Gripsholm som det stod på kartan från 1719. Här fanns den gamla backstugan kvar plus en byggnad som 1875 kom att bli Lidholms mejeri.

Afskrift.

N:o 87
p. 192. år 1874.

Hos Konungens Befallningshafvande Öfver Nyköpings Län har C. G. Grendin anhållit om tillstånd att få för all tid afsända från Prälschemmanet Sundby om 1/4 ntl. i Thoresunds Socken af Selebo Härad lägenheten Stallarholmen om 26 kvadratrefvar 45 kvadratstänger ~~kvadratstänger~~ samt att afgäld derå måtte varda fastställd, i anledning hvaraf kronofogden och häradsskrifvaren i orten blifvit beordrade afgifva förslag till sådan afgäld, hvarvid de utskylder och onera, som åligga berörda hemmansdel beräknats, efter afdrag af augmenterränta m.m., till 162 Rr 38 Öre och lägenhetens andel deraf till 1/80 del eller 2 Rr 3 Öre.

Konungens Befallningshafvande har behörigen öfvervägt hvad i målet förekommit; Och finner väl, på grund af stadgandet i Kungl. Maj:ts Nådiga förordning den 6 Augusti 1864 hinder mot afsändringen icke stå, dock, med afseende å den skyldighet, som förefinnes att från färjestället vid den till afsändring begärda lägenheten Stallarholmen afsändes fortskaffa resande öfver Stallarholmsundet, under förbehåll dock att i afsändringen ej må inbegripas landfästet till och erforderligt utrymme för sagde färjeställe samt om så tarfvas plats för färjkarlsboställe, dels ock att afsändringen i öfrigt ej må i någon mån vara till hinder för ifrågavarande färjningskyldighets behöriga utöfvande; Och varder med hufvudsakligt godkännande av Fögderiförvaltningens förslag afgälden fastställd till En kubikfot 1 kannu Spannemål, hälften råg och hälften korn, som efter årligt medelmarknadspris skall af innehafvaren utav lägenheten till hemmansdelens egare årligen erläggas, i enlighet med föreskriften i högetberörda nådiga förordning, på sätt om kronans räntors utgörande stadgadt är; Börande lägenheten i Jordeboken antecknas under benämning: Stallar-

4

holmen N:o 1.

Bevkrshänvisning (K. Kam. Coll. 30 d.)

Nyk. i LCont. den 12 Oct. 1874.

Landshöfdinge-Embetet

Johan Lagerbjelke

Gustaf Nordenan

Bestyrkes på tjänstens vägar:

I backstugan som egentligen var den gamla krogen som fanns mellan 1744 – 1825 bodde inhysesmannen Carl Eric Edlund med hustrun Lovisa Jansdotter. År 1874 dog inhysesmannen Edlund och änkan flyttade från backstugan och blev skriven på socknen och år 1876 flyttade hon till Mörkö utanför Södertälje. In i backstugan flyttade nu garvaren Per Otto Andersson med familj.

På kartan finns 2 byggnader i mitten av landremsan Stallarholm. In i ett av husen flyttade den i Göteborg födda Wilhelm Constantin Lidholm med sin fru Hedvig Laura Fredrica Tavenius och 8 barn in 1875. De kom närmast från gården Humlekärr i Lyse (Lysekil) socken där Lidholm var arrendator. Familjen hade under 1872 bott i Ösmo som ligger i närheten av Nynäshamn men flyttat tillbaka till Humlekärr i Lyse 1873 och därefter gick flytten till Toresund. I det andra huset bodde pigan Johanna Sofia Törnkrantz och fröken Ebba Emanuela Cederström som kom dit 1874.

Mejeriet

Lidholm startade 1875 ett mejeri på landremsan. Efter myndigheternas godkännande sålde Carl Gustaf Grandin i juni 1875 mejeritomten till mejeristen Lidholm. Fastigheten var 26 kvadratrevor och 45 kvadratstänger dvs ca 23 000 kvadratmeter. En av medarbetarna var Brita Katharina Pettersson född 1845 i Fors i Eskilstuna. Hon bodde i Berga vid Toresunds kyrka och 1881 startades ett mejeri vid Berga där Brita Katharina var mejerinna.

1880 sålde mejeristen Lidholm sin fastighet och verksamhet till Stallarholmens Mejeri AB senare Mjölcentralen som nu vidareutvecklade verksamheten här på Isaac Alfred Kjellgrens initiativ. Priset var 11035:- kronor och 36 öre. Den gamla mejeristen Lidholm flyttade till Ronneby 1881.

Lagfarts bevis
Selebo Häradskåta
Södermanlands Län
Gör vederligt, att sedan Stallarholmens mejeristiebolag enligt ett till Häradskåtan ingifvet den 31 maj 1880 uprättadt köpebrev utaf Landbrukaren Wilhelm Lidholm för Elfve Tusen Förtiofyra Kronor 36 öre inköpt den från främling hemmanet Skudby, om tre fjerdels mantal, i Thorsands socken för att till afsändars lögenheten Stallarholmens utgörande Tjugux Quadrat med fjortiofyra Quadratbyggnader, så till Häradskåtan den 18 dno, under d. 18 i protokollet beviljadt beviljadt till bolaget lagfart å beviljadt följ, jämte Kongl. förordningen den 16 juni 1875, hvar om detta till Häradskåtan. Thorsands åti Tingshuset den 30 juni 1880
På Häradskåtan vägnar
Ernst Geijer

En ny och modernare mejeribyggning uppfördes vid sundet i slutet av 1800-talet. I byggnaden som fortfarande finns kvar, med adress Brogränd 5, huserade i ”modern tid” i många år ända fram till ca 2020 fiskeriföretaget HB Sjöbris.

T 399 Toresund, Sundby 1:15 tidigare 1:2 omkring 1900. Stallarholmens mejeri väster om färjestället.

1909 Toresund, Sundby 1:15 (1:2) Arkiv nr T 400
*Interiör från Stallarholmens mejeri.
 Från mejerskan Helga Thornblad, Ingegerd Thour,
 Agnes Fritz och Klara*

Stallarholmens Mejeri AB sålde år 1884 hälften eller ca 15000 kvadratmeter av den fastighet som köpts av lantbrukaren och mejeristen Wilhelm Lidholm till grosshandlaren Isaac Alfred Kjellgren för 8 000:- . Den nya fastigheten benämndes Strandvik no 1. Handlaren Kjellgren som var särdeles driftig startade ett bygge här som under perioden 1886 – 1890 i husförhållanden kallades ”Kjellgrens byggning”. Här bodde då bl a sömmerskan Matilda Carlsdotter född 1855 i Västerås (Ångsö) och målaren Ludvig Wilhelm Book född i Stockholm 1847.

Kjellgren själv bodde på Selaön vid Färjnäs, eller Lindgården som det kom att heta, som låg på Östa d v s i närheten av det blivande Stallarholmens centrum.

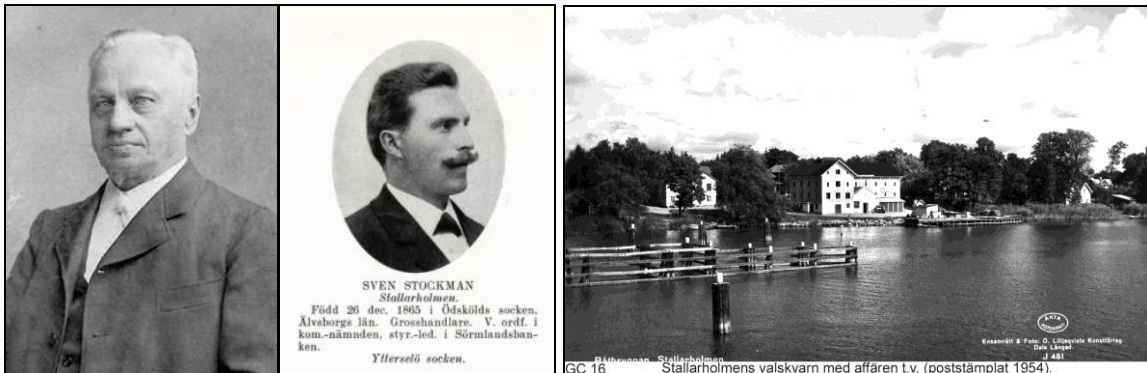
Färjnäs eller Lindgården var Kjellgrens bostad från 1863 till 1915 då han dog.

Kjellgren var gift med Erika Carolina Strandberg född i Ytterselö 1840. Hon var dotter till sergeanten Strandberg på Östa.

I hembygdsvöreningens årsskrift 2011 Kan man läsa:

För 150 år sedan, omkring 1860, fanns där (på Brogatan) bostad för färjkarlen och en stuga med ett fallfärdigt skjul. Färjan som skötte förbindelsen med Selaön, hade funnits där sedan mitten på 1600-talet, då den flyttades från Kolsundet.

1863 flyttade från Nyköping hit en man som såg möjligheterna till affärer vid färjeläget där alla Selaöbönder färdades. Hans namn var Isaac Alfred Kjellgren född 1836. Han öppnade lanthandel med stort sortiment. Enligt ett samtida vittne fanns det till och med fiolsträngar i lager. 1867 byggde han ett större hus men vid den tiden hade Kjellgren även börjat med spannmålshandel och byggt en ångbåtsbrygga. Han startade mejeri och eget rederi, såg till att Stallarholmen fick poststation och mycket annat. År 1905 överlät han lanthandeln till Sven Stockman.

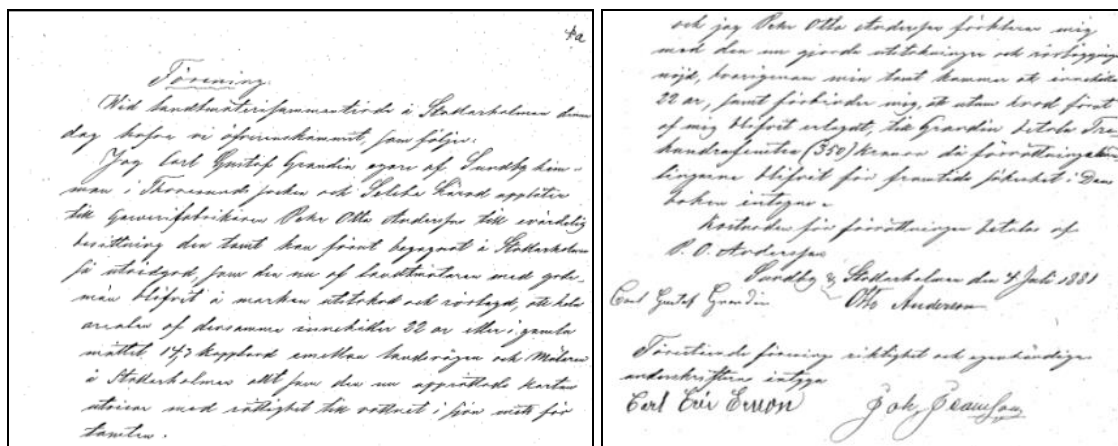
Isaac Alfred Kjellgren

Stockman var lika initiativrik, skapade egna lokaler för post och telefonstation samt bankkontor. Hans största insats för samhället blev när han startade en kvarnrörelse 1915. År 1917 fick man elektricitet.

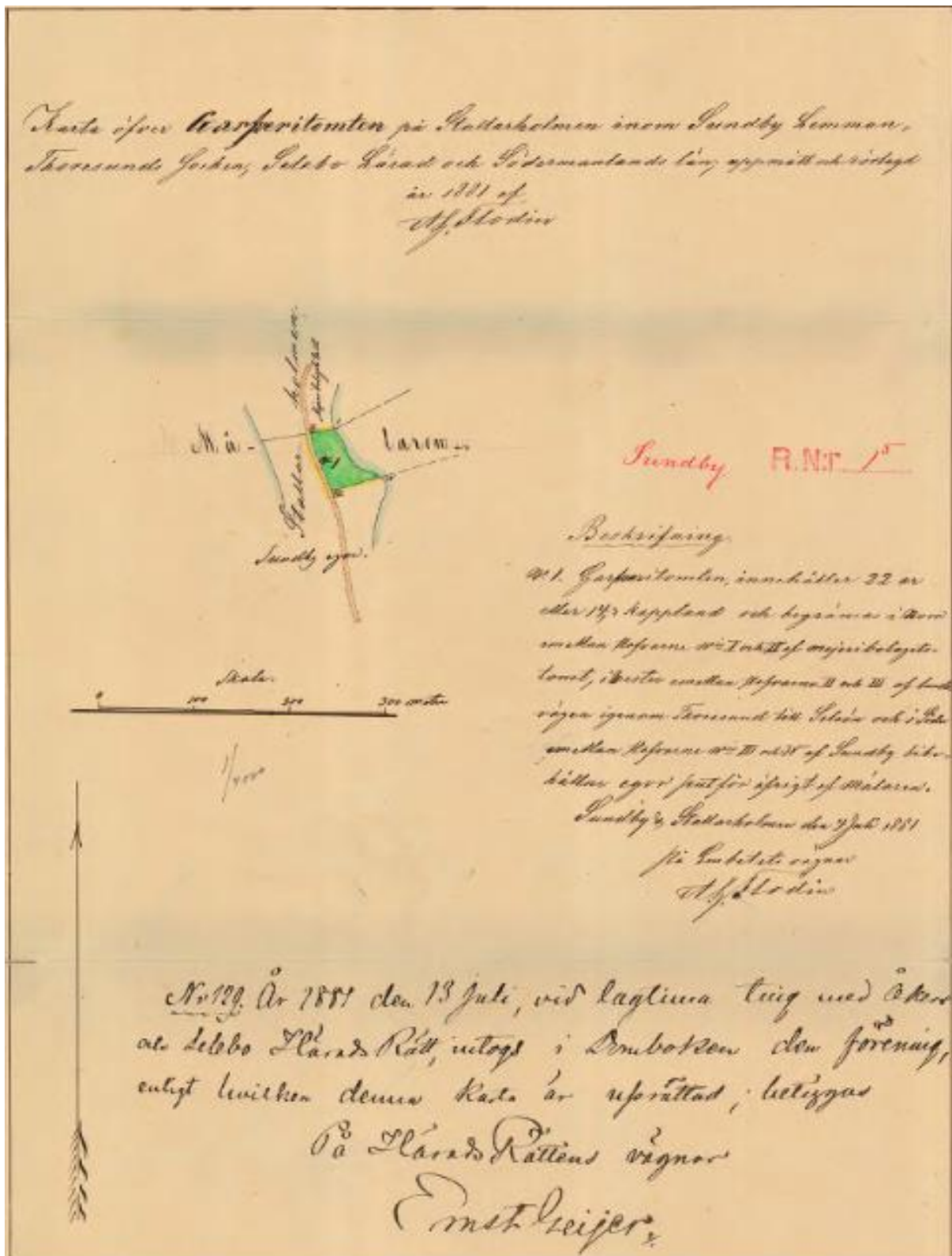
Garveriet

Per Otto Andersson kom till Stallarholmen från Strängnäs 1874 och flyttade då in i den gamla backstugan som en gång var Stallarholms krogstuga. Per Otto var född i Eskilstuna 1841 och bodde nu här med hustrun Clara Sofia Dahlbom född i Spånga 1850. I Stallarholmen föddes barnen Gerda Johanna Otilia f 1874, Ester Sofia Ottonia f 1875, Olga Alfhild Elvira f 1877 och Sigrid Eva Amalia f 1881.

1881 sålde Carl Gustaf Grandin garveritomten till garvaren Per Otto Andersson för 350 kronor.

Den uppmätta kartan visar läge storlek på garveritomten.

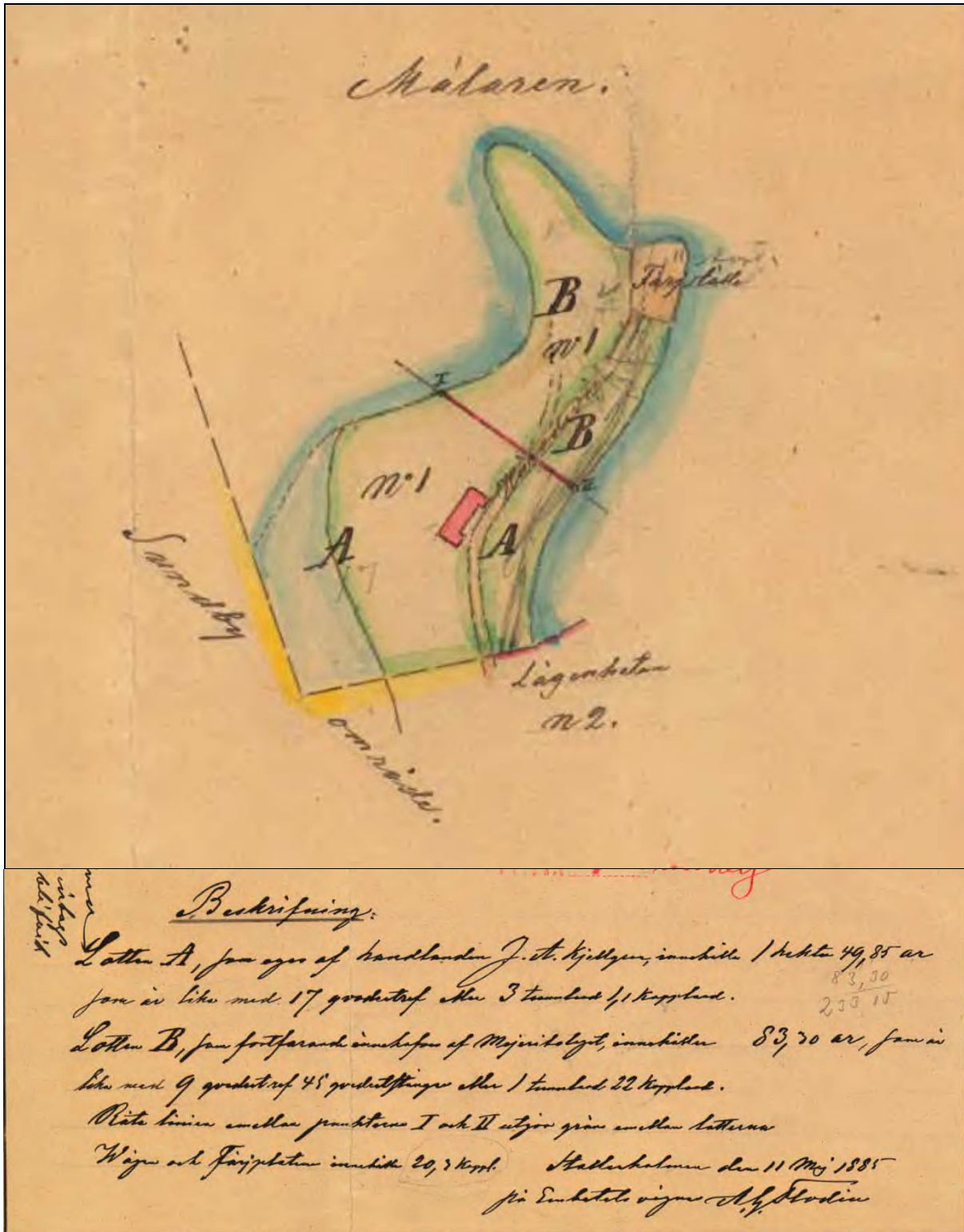

Fastigheten som benämndes Stallarholmen 1 omfattade 14,3 kappland dvs ca 2 200 kvadratmeter såldes för 350:-. På fastigheten byggdes ett nytt garveri som drevs i Per Ottos regi till 1891 då han med sin familj flyttade till Stockholm. Fastigheten och garveriet köptes av Isaac Alfred Kjellgren redan 1885 i samband med att Kjellgren köpte delar av mejeritomten.

Erik Valfrid Kihlbom född 1857 i Mariefred ansvarade för verksamheten efter Andersson. Kihlbom kom från en "karduansmakarefamilj" i Mariefred dvs garvare av en finare sorts skinn.

Kartan nedan från 1885 visar fördelningen mellan mejeritomten som ägdes av mejeribolaget och garveritomten med den nya garveribyggnaden som nu ägdes av Isaac Alfred Kjellgren.

Grosshandlaren Isaac Alfred Kjellgren dog 79 år gammal den 18 januari 1915 av "lungkatarr och hjertlidande". Efter Kjellgrens död 1915 såldes garveriet till Josef Cornelius Holm.

Holm kom från Helsingborg och hade planer på att starta ett större garveri- och remfabriksföretag, AB Remmar och det gamla garveriet kunde vara en inkörsport i detta. Holm lät bygga det första industrihuset dvs föregångaren till Gula industrihuset 1917/18 och även rosa villan för sig och sin familj. Företaget gick dock i konkurs 1922. Den gamla garveribyggnaden som byggdes i början av 1880-talet blev istället det nya mejeriet.

Toresund Selaöns Mejeriförening.

1916 sålde Stallarholmens Mejeri AB av ytterligare mark omfattande 3959 kvadratmeter för 3950:- till Isaac Alfred Kjellgrens änka fru Erika Kjellgren med den nya benämningen Strandvik no 2. Efter makens död flyttade Erika – som står som kapitalist i församlingsboken – till Strandvik no 2 d v s bara rakt över sundet.

På 1920-talet avsöndrades Strandvik ytterligare och den nya fastigheten kom att benämnas Strandvik no 3. Fastigheten ägdes av bussägaren Karl Hilmer Enock Zetterblom som tidigare varit bokhållare på AB Remmar.

Y 115 Nils Zetterblom t.v. som hade Zetterbloms bussbolag tillsammans med broder Hilmer. Nils-Erik Hedberg t.h. son till Nils Hedberg

*Äldre Länstidn 1980-05-04 Toresund, Sundby 1:25 T 176 MyB.20018
Zetterblomska huset vid f.d. mejeriet, byggt 1924 av Hilmer och Ellen Zetterblom. 1970 inköpt av Svanfe och Irma Hultbring*

Erika Karolina Kjellgren dog den 7 mars 1930. Härefter blev Strandvik no 2 en Konsumbutik som kom till stånd under 1930-talet med Valter Svanström som den första föreståndaren.

Tillbaka till Sundby....

År 1904 dog gästgivaren och hemmansägaren Carl Gustaf Grandin (1831 – 1904) av slag och hans dotter Alma tog över gästgiveriet. I bouppteckningen efter Carl Gustaf Grandin kan man läsa att fastigheten $\frac{3}{4}$ mantal frälse Sundby no 1 var värderad till 25000:-

Här fanns också 1 sto värt 175:-, 3 st vallacker värda 675:-, 1 tjur värd 75:-, 10 kor värda 900:-, 2 kvigor värda 60:- styck (men summan har felaktigt satts till 180), 8 får värda 56:-, 5 svin värda 100:-, 20 höns värda 15:- och 1 par oxar värda 300:- inalles 2476:- för kreaturen.

Det fanns gott om jordbruksredskap vilket är förståeligt med tanke på verksamhetens art. Redskapens samlade värde uppgick till 556:-.

Det finns inga fordringar upptagna i bouppteckningen vilket kan tyckas lite märkligt. Det är i alla fall ovanligt.

Summa tillgångar var totalt 28 779 kronor och 25 öre.

Skulderna var:

<i>Begravningskostnad</i>	150:-
<i>Till brodern Axel Grandin Sundby mot inteckning</i>	9000:-
<i>Till brodern Axel Grandin mot revers</i>	1000:-
<i>Ränta på ovanstående skuld till brodern</i>	525:-
<i>Till Toresunds kommunkassa mot inteckning</i>	1800:-
<i>Till Läroverkskassan i Strängnäs mot inteckning</i>	3000:-
<i>Till Länsman Carl G Broman</i>	1000:-
<i>Till dottern Alma Vilhelmina Grandin</i>	1000:-
<i>Till dottern Anna Carolina Grandin</i>	1000:-
<i>Till förförre ägaren av Sundby, Erik Grandins testamentsfond till uppfostran av fattiga barn inom Toresunds socken mot inteckning</i>	1000:-
<i>Bouppteckningskostnad</i>	50:-
SUMMA SKULDER	19595:-
<i>Summa Boets behållning</i>	9184:-

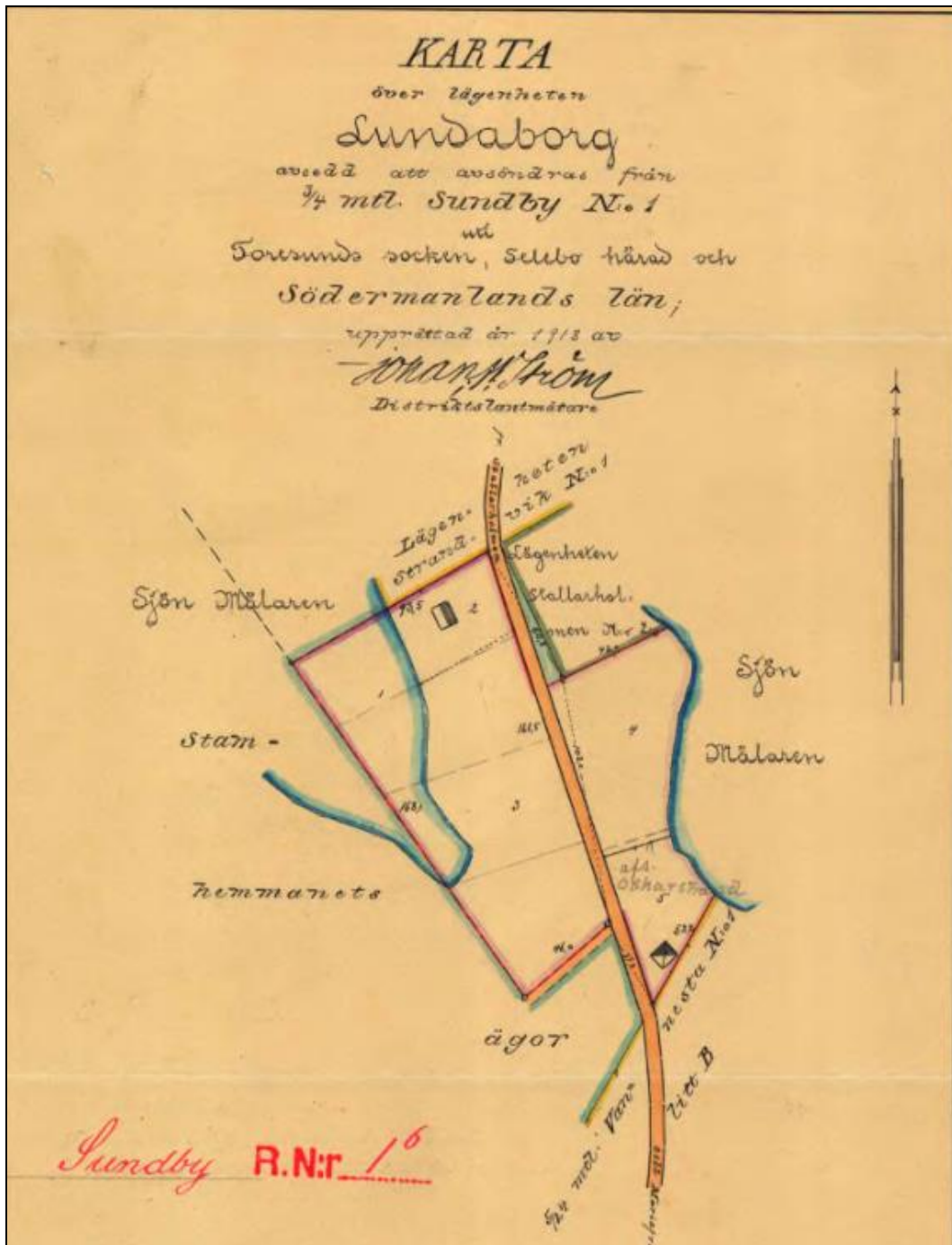
Det fanns inga kontanta medel angivna i bouppteckningen. Man kan undra vart pengarna som genererats av försäljningen - drygt 11 000:- - av tomterna till dels mejeriet dels garvaren Per Otto Andersson under 1800-talets slut hade tagit vägen.

Man kan anta att Carl Gustaf hade löst ut syskonen inklusive brodern Axel efter faderns död. Axel var den ende av syskonen som fortfarande var i livet och bodde på Sundby vid Carl Gustafs död år 1904. Axel dog år 1917.

Hustrun Anna Sofia Jansdotter dog den 28 maj 1907, 76 år gammal.

Dottern Alma gifte sig 1908 med Karl Peter Lundvall från Ytterselö som nu flyttade hit och stod som gästgivare. Gästgiveriet var i drift ända fram till 1920 då paret Lundvall/Grandin lade ner det hela och flyttade till Lundaborg som var en lägenhet som avsåndrades 1918 från Sundby gård. Lundaborg låg utmed Brogatan (Brogatan 5) och gränsade till garveritomten i

norr och Vannesta i söder i höjd med gula industrihuset som förstås inte fanns där då. Året efter d v s 1921 dog Karl Peter Lundvall i magcancer.

Vid denna tid var endast döttrarna Alma Wilhelmina Grandin och Anna Carolina Grandin i livet och det är nu de som äger Sundby. Vid avsöndringen av Lundaborg stod således Alma och hennes man gästgivaren Karl Peter Lundvall samt Anna Carolina Grandin som säljare av fastigheten Lundaborg som omfattade 1, 644 hektar dvs 16 440 kvadratmeter. Priset var 1000:-. Den såldes till Karl Peters son i första giftet Karl Arvid Lundvall som samma år sålde Lundaborg tillbaka till pappa. Man tackar!

afskrift

3

Köpekontrakt.

Vi, E. S. Sundvall, Alma Wilhelmina Sundvall (född Grandin) och Anna Karolina Grandin, uppåt och försäljare härmed till Bokhållaren vid Statens järnvägar K. A. Sundvall i Stockholm, etc förs oss tillhöriga hemmans 3/4 mantal Sundby nr 1 uti Torstens församling, Selebo härad af Södermanlands Län, för alltid afskändat område, hvilket är till sine gränser angifvet å en af Distriktskontrollörerna Johan W. Ström år 1918 upprättad karta och enligt den öfver kartan den 11 Nov. 1918 gjorda beskrifning inne- håller i areal 1,644 hektar.

Köpevillkoren äro följande:

1.) Köpeskillingen utgör (Ettusen) 1,000.- kronor och erlägges vid detta kontraktets undertecknande.

2.) Lägenheten, hvars inbegränsade köparn på egen bekostnad ombesörjer, säljes i sin skick den om be- finnes med dertill hörande strand, vatten och landgrund samt tillrädes denna dag.

Enär köpeskillingen för den genom förestående kon- trakt försälda afskändade lägenheten blifvit i entlighet med kontraktets bestämmelser tillfullo guldne, vandes den härmed kvittas, och afskändas vi oss i följd häraf ägarerätten till nämnda lägenhet och tillaguer detsamma köparn.

Sundby 9 Januari 1919.

E. S. Sundvall, Alma Wilhelmina Sundvall   Lina Grandin
Egenhändiga namnteckningarna bevitnas:
Otto, Cedergren   Ernst Moberg.
Wilhemeras.

Karl Hansson.

J. A. Hansson

Även lägenheten Oskarsstrand som ligger på andra sidan Brogatan mot gula industrihuset tillhörde Lundaborg innan den avstyckades och såldes år 1927 till fru Fanny Maria Alving.

K Ö P E B R E V.

Till Fru Fanny Maria Alving, född Lönn, upplåter och förärljer jag för en köpesumma av Ett tusen femhundra / 1.500 / kronor ett från Sundby 1⁶ i Toresunds socken, Selebo härad av Södermanlands län avskindrat område, benämnt Oskarstrand, enligt av Di striktslantmätaren Oscar Thorén år 1927 upprättad karta; och som sagda summa blivit av köparen behörigen gulden, varder densamma av mig kvitterad, i följd varav jag alltså avhänder mig sagda fastighet och tillägnar densamma benämnda Fru Fanny Maria Alving att av henne och hennes rättsinnehavare okvalt och ohindrat såsom deras välfångna egendom ägas och besittas.

Lundaborg den 26 december 1927

Alma Vilhelmina Lundvall.

Bevittnas:

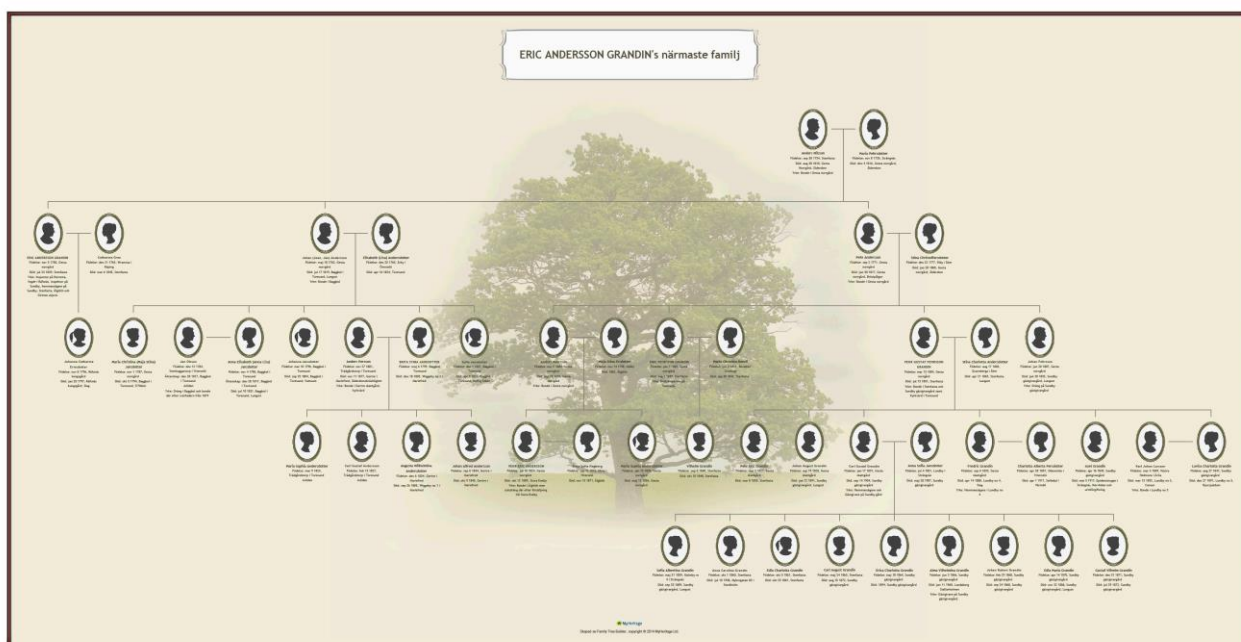
Emil Lennmalm, Nils Johansson.

Fru Alving som föddes 1874 i Äleby i Ytterselö var dotter till skepparen vid Mälsåker August Lönn (morfar till den legendariska journalisten på Dagens Nyheter, Barbro Alving, BANG)) och Erika Charlotta Pehrsson som flyttade till Stockholm 1877 och därifrån till Oskarstrand 1908 och dog där 1920 (83 år) respektive 1929 (85 år).

Sommaren 2014 var Lundaborg till salu för ett pris av 4 300 000:- och omfattade 2 578 kvadratmeter. Det intilliggande Brogatan 7 som också tillhörde Lundaborg 1920 var också till salu för 3 675 000:- och omfattade 1 360 kvadratmeter.

År 1920 den 14 mars såldes också resterande delar av fastigheten Toresunds-Sundby 1:1 till det nybildade (1916) Sundby Tegelbruks AB.

Nedan finns en samlad bild över hela familjen Grandin från Anders Nilsson som föddes 1734 till den sista Grandinaren, Alma Vilhelmina som dog i Stallarholmen 1960, 93 år gammal. Den blir förstås något otydlig då det är många personer men den ger ändå en bild av helheten.

Den gamla förjeförbindelsen som fanns från ca 1640-talet var föråldrad med tanke på den tekniska utvecklingen som skedde i världen vid sekelskiftet 1800/1900.

Redan 1905 börjad man diskutera huruvida den gamla färjan skulle ersättas med en bro. Frågan kom upp i ett kommunalfullmäktigemöte i Överselö där man ansåg att en bro skulle göra gott för transport av personer och förnödenheter över sundet. En av de drivande i frågan var också Gunnar Myrdals far "Gesta Pelle" eller Carl Adolf Pettersson som han egentligen hette. Byggmästaren C. A. Pettersson som kom till Gesta som ägare 1922 var starkt högerorienterad och en stark personlighet och pamp i Stallarholmen. Bron invigdes med pompa och ståt den 28 december 1928.

Det var tur att myndigheterna klargjorde att förbindelsen mellan fastlandet och Selaön inte fick äventyras när Carl Gustaf Grandin ämnade sälja mark på holmen. Den första bron ansågs så småningom otidsenlig och en ny bro invigdes 1961.

Sundby tegelbruk.

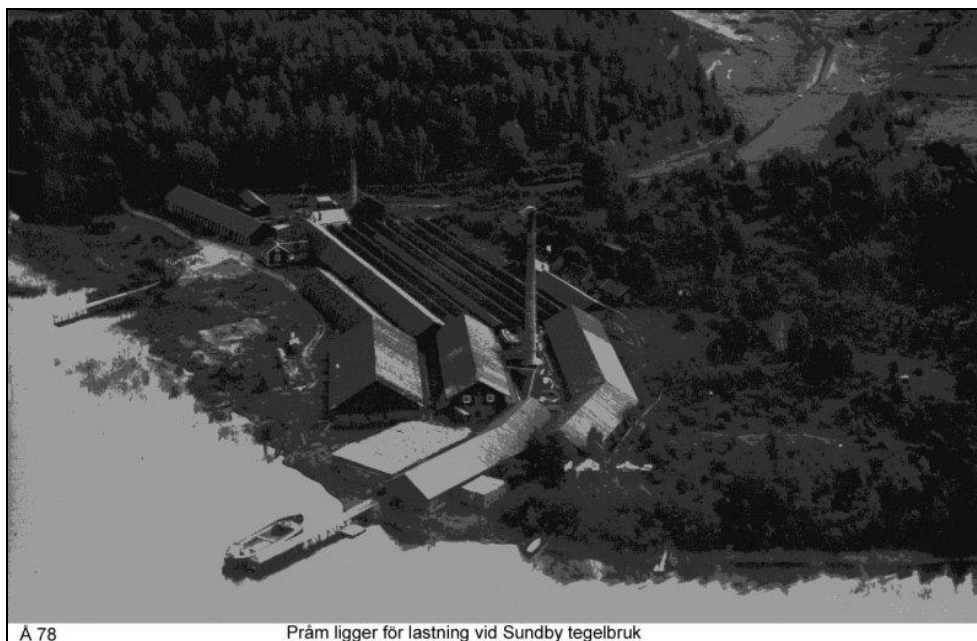
Den industri som betytt mest för Stallarholmen är tegelbruken. Varje gång en större stenbyggnad skulle uppföras, måste också en tegelugn byggas. Så bör ha skett t ex när valven slogs in i kyrkorna på 1400-talet eller när Hertig Karl (IX) byggde om Tynnelsö. När Gustaf Soop byggde Mälsåker vet man att gårdens två tegelugnar levererade mer än 100 000 tegel om året. Vid Algö fanns 1679 en tegelslagare och fem tegelslagardrängar som årligen slog 100 000 tegel. År 1760 lämnade landshövdingen i Nyköping rapport till Riksdagen om sitt län och bland de 10 större tegelbruk han nämnde är 3 st från Stallarholmen nämligen Janslunda (36 000 murtegel per år), Mälsåker (50 000) och Äleby (150 000).

Anledningen till att så många tegelbruk samlats just här var dels den goda kaolinleran som fanns i trakten och som man hade på själva brukstomten dels de goda möjligheterna som fanns att lasta teglet på pråmar och skutor för leverans till Stockholm. Min far, Gösta Lindh hade på 1940-talet 2 st skutor som lastade sand och tegel och fraktade lasten till framförallt Stockholm. Den ena skutan som hette Snapp sjönk med last och allt. Vi vet att han och hans kompanjon Harry Johansson även var här i Stallarholmen och kanske även i Sundby och lastade både sand och tegel.

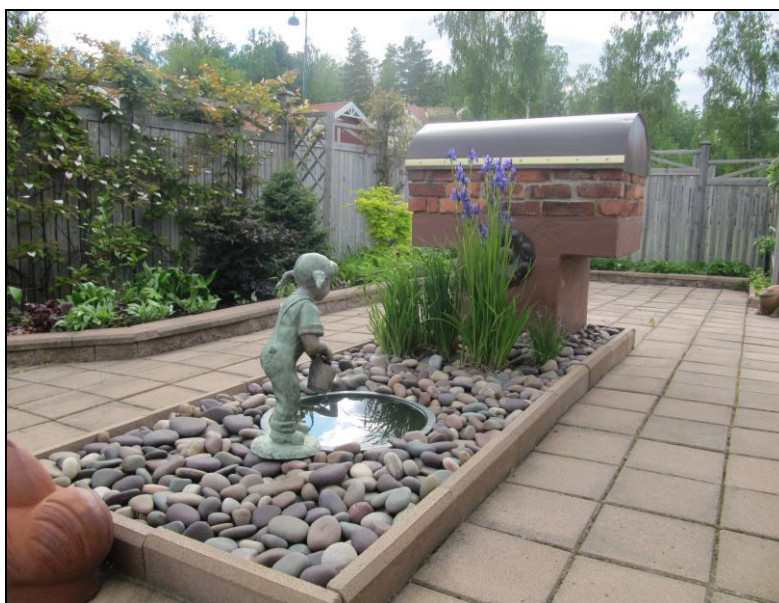
"Farsan" Gösta Lindh (på huk) och Åke Martinsson på Snapp.

Under 1800-talet och i flera fall även en bit in på 1900-talet var följande 6 tegelbruk i funktion: Sundby, Valla, Östa, Husby, Tuna och Näsby. Vart och ett av dem har genom sina lertäkter skapat om en del av Stallarholmens gamla åkermarker. Ett av viktigaste bruken var Sundby tegelbruk som startade verksamheten 1881. Bruket kom upp i en produktion av 3 miljoner murtegel per år. Tegelbruken bedrev verksamhet fram till 1967 och därefter har samtliga byggnader rivits eller bränts ner. Vem som grundade Sundby tegelbruk finns ingen direkt information om i några skrifter men det torde ha varit Sundbys dåvarande ägare Carl Gustaf Grandin som i begynnelsen anlät kunnigt folk för att dra igång det hela.

Denna fastighet som omfattade 610 109 kvadratmeter köptes av Toresunds-Sundby Fastighets AB år 2000 av AB Sundby Tegelbruks ägare för 4 425 000:- kronor omvandlades år 2001 till det som nu är Sundby Strands Samfällighetsförening.

Tegelbruket startade verksamheten år 1881. Vår utegrill är murad av tegelsten från Sundby tegelbruk. Vi hittade ett flertal gamla tegelstenar borta vid udden innan det började byggas där.

Vi får tacka Johan Petter Karlsson som kom hit 1882 för att hjälpa till med tegelmakeriet. Johan Petter Karlson föddes 1828 i Myresjö i Småland och var innan han kom hit tegelslagare på Sundsviks Tegelbruk i Turinge (Nykvarn) där man hade tillverkat tegel från ca 1650 så man visste hur man gjorde. Vi får också tacka handlanden August Gillberg i Stockholm som köpte tegelbruket omkring 1885. Det fanns en köpman vid namn August Gillberg i Stockholm som var född 1829 och dog 1897 dvs 68 år gammal. Om det är samme man som ägde tegelbruket vet jag inte med säkerhet men tiden och verksamheten stämmer bra.

Vi får också tacka förmannen Anders Ekvall som kom från Tuna tegelbruk på Ytterselö 1885 (flyttade till Länna 1888) och sist men inte minst Johan Hjert som kom hit från Mariefred med fru och 3 barn för att ta över tegelbruket 1890.

Johan var tegelslagare på Kalkuddens tegelbruk i Mariefred åren 1883 - 1889 innan han kom till Sundby. Johan flyttade runt en hel del innan han fann ron här i Sundby tegelbruk. Han var född i Stommen i (ryggås)Stugan i Flyttorps by i Åsle församling i Skaraborgs län den 4 april 1834.

STOMMEN, RYGGÅSSTUGA I FLYTTORPS BY

1854 flyttade han till Stockholm där han bodde på olika adresser t o m 1861 och jobbade som dräng då han flyttade till Sättra Tegelbruk på Ekerö i Mälaren och blev tegeldräng. I samband med detta bytte han efternamn till Johansson Hjært.

År 1864 flyttade han till Ekensbergs tegelbruk i Södertälje som tegelslagare. Här träffade han sin blivande hustru Anna Sofia Erlandsson född i Fridsberg (Täppgatan 7) i Södertälje den 10 juli 1850. De gifte sig den 17 maj 1867 i Södertälje. Samma år dvs 1867 flyttade de till Buska tegelbruk i Västerljung i Trosa där sönerna Johan Gustaf föddes den 8 aug 1867 (död 25 april 1875, 8 år gammal) och Carl Edvin den 2 feb 1869 (död 3 maj 1875, 6 år gammal)

1869 återkom de till Ekensbergs tegelbruk i Södertälje som tegelslagare men 1872 flyttade de till Ljusne såg i Söderala i Gävleborgs Län som tegelslagare. Här föddes dottern Sofia Eleonora den 3 april 1871 samt sönerna Edvard Melker den 27 aug 1873 (död 15 juli 1874, 1 år gammal) och Birger Bernhard den 25 november 1874 (död 1928 i Toresund, 54 år gammal)

1875 var det så dags att flytta till Wiksbergs Tegelbruk i Salem (Södertälje) som tegelslagare. Här ändrades namnet till bara Hjert. Här föddes sönerna John Gunnar den 26 juli 1877 och Knut Edvin den 26 januari 1881.

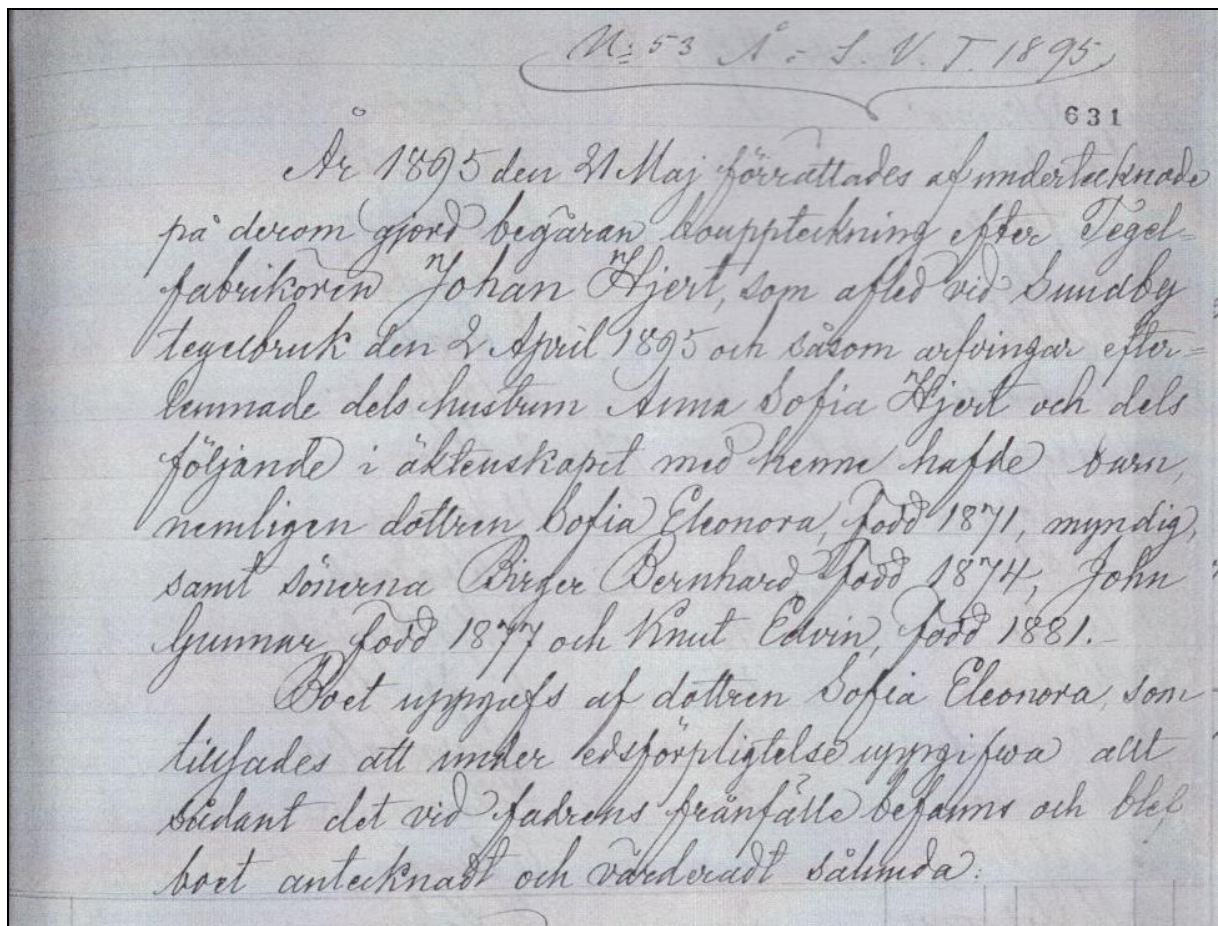
År 1883 flyttade familjen till Kalkuddens tegelbruk och 1890 slutligen kom de till Sundby tegelbruk som låg på Carl Gustaf Grandins mark.

Man kan ju fundera över hur han hade råd att köpa ett tegelbruk. Svaret på den frågan finner man i hans bouppteckning.

Tyvärr dog Johan redan 1895 dvs efter 5 år som tegelfabrikör i Sundby av influensa och lunginflammation, 61 år gammal. Det fanns ju inga antibiotika på den tiden. I bouppteckningen efter Johan ser man att han endast ägde tegelfabrikens byggnader inte marken som de stod på och inte lertäkterna. Marken tillhörde fortfarande Carl Gustaf Grandin.

När man läser bouppteckningen blir man lite fundersam på hur de egentligen fick ihop det hela. Man skall nu komma ihåg att bruket drevs som en enskild firma dvs brukets ekonomi var densamma som Johan Hjerts privata ekonomi.

I bouppteckningen efter Johan Hjert kan man läsa:

N: 53 N: S. V. T. 1895

631

År 1895 den 21 Maj förrättades af under tecknade på detsam gjord begäran bouppteckning efter Tegel-fabrikören Johan Hjert, som afled vid Sundby tegelbruk den 2 April 1895 och såsom arvingar efterlemnade dels hustrun Anna Sofia Hjert och dels följande i ättenskapet med henne hafde barn, nemligen dottern Sofia Eleonora, född 1871, myndig, samt sönnerna Birger Bernhard född 1874, John Gunnar född 1877 och Knut Edvin, född 1881.

Bort utgjafs af dottern Sofia Eleonora, som tillfades att under edsförpligtelse utgjiffva allt sådant det vid fadrens fränfalle befunns och blef bort antecknad och värderadt sålunda:

<u>Tillgångar</u>		
Kontanta penningar		17.
	<u>Guld</u>	3.
1 ring		
	<u>Silfver</u>	
6. Matskedar		36.
6. Tskedar		7.50
1 bäsked		4.
1 krusdosa		5.
3 Tskvar		25.
1 Urkedja		2.
		<u>79.50</u>
	<u>Ny silfver</u>	
5. Matskedar		2.50
12. dessertskedar		4.50
6. Tskedar		90
1 Förläggarslöj		1.
1 Bredsked		
	<u>Transp.</u>	11.50
		<u>99.50</u>

Bland tillgångarna fanns 17 kronor i kontanter! Det privata bohaget var i bouppteckningen värt en dryg 1000-lapp. Det fanns m a o inte så mycket att fördela mellan arvingarna. Tillgångarna bestod till mesta delen av tegelbruksinventarier t ex mängder av verktyg och olika typer av tegel.

15000 Tegelrör	150	3300 revit. tegel	19.20
7300 Murtegel	146.	39 1/2 tegelplattor	23.20
3700 klint 2°	33.50	1 parti halvsten	15.
1 parti 2° dåligt	5	2580 taksten	77.00
		600 2°	12.
		1 parti kolstybb	25.
		1/4 part stickved	4.

Tillgångarna i tegel visar vilken diversifiering som fanns i tillverkningen. Här fanns 15000 tegelrör som förstås användes för dränering. Det fanns 7300 murtegel, 3700 klinttegel som är ett slags golvtegel eller klinker som vi säger idag. Det fanns 3300 reviteringstegel som var en mindre sten med hål som man kunde spika fast på träfasader och sedan putsa på. Det fanns tegelplattor och halvsten och 2580 takpannor. Det fanns också kolstybb och stickved och det blandades och användes till att elda upp ugnen med. Oftast användes kol men inte här. Allt satt till ett värde av 531 kronor.

Det fanns också byggnader.

<u>Byggnader</u>	
4 Boningshus	7500
1 Tegelugn	2600
3 Torklador	6000
Stall- & ladugård	400
1 Bod	10
1 Kallbod	170
1 Svinhus	50
1 Lokomobilhus	10860

Från 1881 till 1895 hade det byggts 4 boningshus, 1 tegelugn, 3 torklador, stall och ladugård, 1 bod, 1 kallbod, 1 svinhus och 1 lokomobilhus till ett värde av 10860 kronor.

Lokomobilhuset var avsetta för att härbärgera den ångmaskin som användes för olika moment i tegeltillverkningen. Den första ångmaskinen togs i bruk på 1840-talet men blev inte vanliga förrän på 1860/70-talen. Lokomobiler och fasta ångmaskiner ersatte oxar och hästar vid lerbråkningen. Elektrifieringen kom mellan 1910 – 1920. Här i Stallarholmen kom elen 1917.

På 1890-talet hade AB Åbjörn Andersson i Svedala fått så mycket att göra med reparation av tegelbruksmaskiner att han bestämde sig för att utveckla egna produkter. Åbjörn Anderssons mekaniska verkstad AB i Svedala blev den ledande företaget för utveckling av ny teknik inom alla delar av tegeltillverkningen såsom ältningsmaskiner, valsverk, snäckpressar, ugnar mm.

Tegelbruksinventarierna var bl a.

<u>Tegelbruksinventarier</u>	
och diverse redskap	
1 Lokomobil	600
1 Tegelpress	100
1 Rakttegelkran med vev	50
10 Murtegelmunstycken	20
1 Afskärm. vagn järn	5
1 " " af trä	2
2 Lerwagnar	25
4 Portskjutarvagnar	20
9 Stenkärror	12

Tegelbruksinventarierna var värda ca 1 tusenlapp.

Det totala värdet på själva tegelbruket med inventarier, lager och allt uppgick till 7873 kronor, dvs mindre än vad skulderna som hade tagits upp för köpet uppgick till.

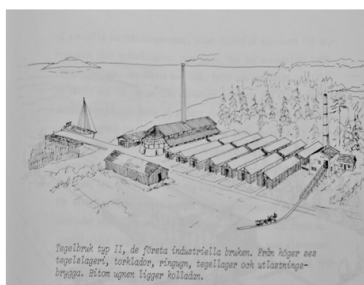
<u>Fondringar</u>	
af hug. Liederblad Faste	180
Moran Dahlberg Klippan	1475
And. Wettervall Gresta	14
Söderdaga Arbet. förning	3570
Byggn. Lovvitt Stångas	1400
Moran H. Persson	6
3 tealgobrytningar	30

Sundby tegelbruk var vid denna tid ett typiskt bruk av typ 2, dvs...

Bruk typ 2

De första industriella bruken från ca 1880

- Leran grävdes för hand
- Sjönära bruk
- Leran drogs på spår till bruket
- Murstenspress
- Lokomobil eller ångmaskin
- Sommarlador för torkning
- Ringugn
- Tegelmästare, brännare och maskinist
- 1,5 mijon murtegel/ år
- Personalstyrka 25 – 30 man

Tegelbruk typ II, de första industriella bruken. Förd. köper oss tegelstapel, torklador, ringugn, tegelstapel och utlastningsbrygga. Rikom uppen ligger Kollidan.

Det fanns fordringar på August Cederblad i Håsta, murare Dahlskog i Klippan, smeden Settervall i Giresta, Södertälje arbetareförening, byggmästare Dolvitt i Strängnäs, murare Åke Pettersson och 2 st teaterobligationer som ju närmast var att jämföra våra dagars premieobligationer men de var utgivna för kunna finansiera ett nytt bygge av Dramaten eller ett nytt Operahus i Stockholm.

Skulderna var:

Skulder

Skulder och afgående poster		634
Uppskriftl. Olaus Olsson Strubholm 2 Pektar	7000.-	
Mariefreds kyrkokassa	3000.-	
3 mån. ränta	115	3045
Rådman A. Fagerström Mariefred sock	1000.-	
fru Anna Hagstedt Söderlilje	800.-	
4 mån. ränta	16.-	816.-
Handl. Kjellgren Stallarholm	211.31	
C. G. Grandin Smoby	315.90	
Hjertsten Lindberg Stallarholm	17.60	
Kommunalulskulder	58.40	
Begravningskostnad	300.-	12582.21

Skulderna till Olaus Olsson, Mariefreds kyrkokassa och rådmannen Fagerström i Mariefred har sannolikt att göra med lån som behövdes för att köpa tegelbruket av August Gillberg. Skulden till Carl Gustaf Grandin var sannolikt arrende för lertakten. Sen måste man säga att det var en dyr begravning. Handlanden Isak Kjellgren var den som var initiativtagare till det nya mejeriet där mejeristen Lindberg basade.

Öi från tillgångarna	14353.75
afga skulderna	12582.21
utgör Boets behållning	Kronor 1771.24

Det såg inte ut att vara någon vidare bra avkastning på det investerade kapitalet. Det mesta av tillgångarna var bundet i tegelvaror, byggnader och verktyg. I kontanter fanns som sagt 17:-. Bohaget var värt några 1000-lappar.

...men det fanns iallafall...

- 1 ko värd 100:-
- 28 höns värda 14:75.

...så lite mjölk och några ägg till en omelett kunde de i alla fall få.

Däremot är ju skulderna i högsta grad kontanta. När dessa skulle återbetalas vet vi förstås inte men man kan ju knappast driva ett företag utan några likvida medel. Man skall betala för inköp av ved, kol och kolstybb, löner mm.

..och de anställda vid tiden för Johans frånfälle som på något sätt skulle ha ersättning var..

Pigan Marta Sofia Johansson
Arbetaren Per August Pettersson Blom m familj
Arbetaren Janne Gottfrid Pettersson
Arbetaren Karl Henrik Karlsson m familj som bodde vid Granvik

Och 5 år senare dvs år 1900 fanns
Pigan Edla Vilhelmina Karlsson
Tegelslagaren August Filip Edlund m familj
Tegelbruksarbetaren August Emil Pettersson Magnusson m familj
Maskinisten Anders Gustaf Jansson m familj
...ingen bodde vid Granvik år 1900

Mellan åren 1895 och 1900 hade således hela personalstyrkan bytts ut och så var det ju ofta på den tiden. Men på något vis drevs ju ändå verksamheten vidare av hustrun och barnen.

År 1904 när Carl Gustaf Grandin dog fanns förutom familjen Hjert
Tegelslagare Anders Hjalmar Wallin m familj
Maskinist Per Oscar Jonsson m familj bodde vid Granvik

Johan Hjerts sterbhus d v s hustru Anna Sofia Erlandsson och barnen Sofia Eleonora, Birger Bernhard, John Gunnar och Knut Edvin ärvde kvarlåtenskapen efter faderns död och verksamheten drevs som ett familjeföretag men Knut Edvin som bara var 14 år vid faderns död var den som så småningom kom att driva verksamheten vidare. Brodern Gunnar var mejerist och hade flyttat från Stallarholmen.

Lite tegelbrukshistoria

- *I Europa kom framställningen av bränt tegel igång på 1100-talet.*
- *På Mälsåker fanns på 1660-talet 2 ugnar som brände 100 000 tegel/år*
- *Vid Algö fanns 1679 fem st tegelslagardrängar som slog 100 000 tegel/år*
- *1760 fanns Janslunda (36000 tegel) Mälsåker (50000 tegel) och Äleby (150000 tegel)*
- *Under 1800-talet fanns Sundby, Valla, Östa, Tuna, Husby, Näsby. Under tidigt 1800-tal fanns Äleby, Janslunda, Algö och Tynnelsö.*

- *Tegelbrukens höjdpunkt låg vid sekelskiftet 1800/1900. Då fanns ca 500 tegelbruk i Sverige, många av dem runt Mälaren. Ca 400 miljoner sten/år.*
- *Kreugerkraschen 1932 innebar svårigheter för branschen.*
- *Dödsstöten för tegelindustrin kom i samband med 1960-talets miljonprogram. ... Högt över marken svävar betongen... sjöng Anna Lena Lövgren 1967*

Tegel har bränts sedan ca 2000 före Kristus men i Europa kom den igång under 1100-talet så det är ingen ny företeelse. I dessa trakter fanns tidigt flera tegelbruk. Det var vanligt att när något gods skulle byggas så byggde man först tegelugnar för att klara av det egna behovet av tegel.

Den industriella tillverkningen av murtegel kom igång med industrialiseringen på 1800-talet. Mellan åren 1840 till 1865 grundades en väldig massa tegelbruk. Tegelindustrins höjdpunkt låg kring sekelskiftet 1900. 1905 tillverkades i Sverige omkring 400 miljoner sten. Antalet tegelbruk i landet var då runt 500.

1908 grundades byggföretaget Kreuger och Toll som specialiserade sig på att bygga i armerad betong – en ny och stark konkurrent till tegelindustrin. Det kom att bli en utmaning för tegelbranschen. I och med Kreugerkraschen 1932 så förändrades möjligheterna till en god utveckling även inom tegelindustrin. Marknaden sjönk som en sten.

1967 då Sundby lades ner hade antalet bruk minskat till 100 tegelbruk och 1978 när Husby lades ner fanns bara 25 bruk kvar. Produktionen hade då minskat till cirka 100 miljoner mur- och fasadtegel. Produktionen var effektivare och man tillverkade mer per bruk på de bruk som fanns kvar.

Taktegelproduktionen hade sitt maximum efter andra världskriget med 67 miljoner takpannor vilket 1987 hade minskat till 6 miljoner. Nu är det ju bara betongpannor.

Tillverkningen av dräneringsrör av tegel är nedlagd sedan länge till förmån för dräneringsslang av plast.

Varför så många tegelbruk kring Mälaren?

- *tillgången på lera och lerans kvalitet*
- *möjlighet till avsättning för det färdiga produkten dvs närheten till Stockholm*
- *Här fanns driftigt folk, den personliga företagsamheten var en avgörande faktor*
- *andra faktorer som tillgång på arbetskraft och lämpligt klimat har spelat en underordnad roll.*

Leran kring Mälaren var av särskilt lämplig kvalitet den var relativt torr så att den gick att bryta lätt och transportera ner till bruken och den innehöll förhållandevis små mängder av föroreningar.

Det var nära till Stockholm där marknaden fanns, transportvägarna på Mälaren bar raka vägen till Stockholm. Mellan Stallarholmen och Södertälje fanns fler än 50 tegelbruk och här fanns också driftigt folk som ville något t ex Carl Gustaf Grandin och Åke Sjögren på Mälsåker som grundade Husby tegelbruk och även ägde Näsby tegelbruk.

1904 dog gästgivaren Carl Gustaf Grandin och systrarna Anna Carolina som bodde i Stockholm från 1884 och Alma Vilhelmina ärvde gården. Alma hade gift sig med Karl Peter Lundvall och efter detta står han som gästgivare på Sundby gästgivargård. Värdet av gården var satt till 25000:-.

Marknaden hade nu tuffat till sig. Efter 1907 ungefär så började marknaden dala till förmån för andra byggnadsmaterial. 1908 grundades Kreuger & Toll som främst byggde i armerad betong.

1914 grundades AB Mälardalens Tegelbruk naturligtvis för att effektivisera teknisk utveckling och försäljning och ta upp kampen med Kreuger o Toll. I Mälardalens Tegelbruk ingick de övriga 3 brukena i Stallarholmen dvs Husby, Näsby och Valla. Varför Sundby stod utanför vet jag inte – kanske ville inte Hjert eller också blev man inte inbjuden. Det troliga är att man inte blev inbjuden. Det fanns i alla fall ett visst samarbete mellan Sundby och AB Mälardalens tegelbruk.

AB Mälardalens tegelbruk

- Bergsbrunna Tegelbruk, Uppsala
- Broby tegelbruk, Kårsta, nedlagt 1967
- Brogårds Tegelbruk, Bro (arrenderat från 1915, inköpt 1923, nedlagt 1966)
- Fittja Tegelbruk, Botkyrka nedlagt 1964
- Fjärdviks tegelbruk, Ångermanland (inköpt 1956, avyttrat på 1960-talet)
- Frösåker tegelbruk
- Haga Tegelbruk, Enköping (inköpt 1975, sålt 1984)
- Hilleviken tegelbruk, Ekerö
- Husby tegelbruk, Stallarholmen (1915-1978)
- Ilända tegelbruk, *Svartsjölandet*, Ekerö (1914-1976)
- Kiholms tegelbruk, Södertälje (1914-1942)
- Kvikksund tegelbruk
- Lerviks tegelbruk, Södertälje, nedlagt på 1930-talet
- Lina tegelbruk, Södertälje (1914-1974)
- Lindö tegelbruk, Västerås
- Löfsta tegelbruk, Södertälje
- Nora tegelbruk, Färingsö
- Näsby tegelbruk, Stallarholmen
- Rimbo tegelbruk, nedlagt 1955
- Röbo Tegelbruk, Uppsala
- Tappsunds tegelbruk, Ekerö, nedlagt 1959
- Valla tegelbruk, Selaön
- Viksund tegelbruk, Hilleshög, Svartsjölandet

1916 bildades ändå Sundby Tegelbruks AB. Marknaden fanns ju fortfarande i Stockholm och det var naturligt att man sökte partners för att kunna finansiera och effektivisera verksamheten

och 1916 överfördes verksamheten i aktiebolagsform. Men det behövdes friskt kapital för detta.

Sundby Tegelbruks AB.

Styrelsen för Sundby Tegelbruks Aktiebolag; hvars postadress är Stockholm, får härmed anhålla om nämnda bolags registrering. Bolagets stiftare äro Direktören Magnus Lindahl, Stockholm, e.o. Hofrättsnotarien Alf Magnus Lindahl, därsamma stades. Herr Gunnar Hjert, Arboga stad, Herr Edvin Hjert, Stallarholmen af Södermanlands län, samt Johan Hjerts sterbhus, Stallarholmen. Samtliga ofvannämnda personer liksom ock samtliga delägare i Johan Hjerts sterbhus äro svenska undersåtar.

Styrelsen utgöres af ofvannämnde Magnus Lindahl, Carl Persson *Strängnäs* och Edvin Hjert, *alla svenska undersåtar*. Styrelsesuppleanter äro ofvannämnde Alf Magnus Lindahl och Gunnar Hjert.

I stiftelsesurkunden kan man se att aktiekapitalet uppgick till 75 000:- och antalet aktier var 75 stycken. Det behövdes nytt och riskvilligt kapital för att utveckla verksamheten vidare och kapital fanns hos de nya delägarna av Sundby Tegelbruk AB.

Hilmer Kumlin här avbildad av konstnären Uno Stallarholm. Hilmer föddes 1897 i Vreta soldattorp i Toresund och dog 1972 i Vallatorp på Selaön. Hilmer jobbade på Sundby tegelbruk som tegelbrännare på 1930-talet. Han tyckte nog att det blev för långsamt, särskilt på nätterna att bara passa eldarna, så han fördrev tiden med att göra olika arbeten i lera bl a dessa "träskor" som då brändes tillsammans med teglet.

Stiftelseurkund.

Undertecknade, som beslutat att för här nedan nämnda ändamål bilda bolag å aktier med begränsad ansvarighet enligt bestämmelserna i lagen om aktiebolag den 12 augusti 1910, hafva för det tillämnade företaget uppgjort följande hufvudgrunder:

- 1:o) Bolagets verksamhet skall hafva till föremål att efter inköp af Sundby tegelbruk i Toresunds socken af Södermanlands län därstädes idka tegelbruksrörelse och annan därmed för- enlig verksamhet.
- 2:o) Bolaget skall hafva sitt säte i Stockholm.
- 3:o) Aktiekapitalet skall utgöra minst 75.000 och högst 225.000 kronor.
- 4:o) Aktie skall lyda å 1.000 kronor.
- 5:o) Undertecknadt Johan Hjerts sterbhus skall äga rätt att i likvid för 60 aktier få på bolaget öfverlåta sin eganderätt till Sundby tegelbruk.
- 6:o) Alla aktier skola medföra samma rätt till andel i bolagets tillgångar och vinst.
- 7:o) Bolagets styrelse skall bestå af tre ledamöter med två suppleanter för dem.

Styrelsen är beslutför när två ledamöter äro tillstädes, såvida dessa äro om beslutet ense.

För sin insats i Sundby Tegelbruk AB erhöll Hjerts sterbhus 60 aktier motsvarande ett värde av 60 000:- i det nya aktiebolaget mot att de bidrog med byggnader och inventarier till Sundby Tegelbruks AB. Familjen Hjert fick alltså betalt i aktier - inte helt ovanligt i våra dagar heller. Men det finns ju en risk med detta. Vad händer om verksamheten går dåligt och värdet på aktierna sjunker, kanske hade det varit bättre att få betalt i kontanter - vilket ju då förstås hade varit en risk för de nya ägarna. Och de nya ägarna var inga duvungar.

I köpeavtalet står också att det är Hjert som skall garantera åtkomsten till lera hur det nu skulle gå till eftersom marken och lertäkterna fortfarande var i systrarna Grandins ägo.

Sundby Tegelbruk AB hade efter bildandet följande ägarestruktur.

Namn.	adress.	antal aktier.	Summa kr.
Alf Lindahl	Stockholm	1	1000
Magnus Lindahl	d:o	12	12000
Johan Hjerts sterbhus gm. Carl Persson	Stallarholmen	60	60000
Edvin Hjert	Stallarholmen	1	1000
Gunnar Hjert	Arboga	1	1000

2 w 2497/6

Afskrift.

Undertecknade, stiftare af det tillärnade Sundby Tegelbruks Aktiebolag, framlägga härmed å konstituerande stämma denna dag sådan berättelse, som föreskrives i 14 § aktiebolagslagen.

Vi finna det köpeafstal, som slutits mellan bolagets stiftare och Johan Hjerts sterbhus angående äganderätten till Sundby Tegelbruk och hvarigenom bolaget för 60.000 kronor förvärvat bruket, vara för bolaget förmånligt. Stockholm den 18 maj 1916.

Alf Lindahl. Magnus Lindahl.
 för Johan Hjerts sterbhus Edvin Hjert.
 Carl Persson.
 Gunnar Hjert.

E.o. Hofrättsnotarien Alf Lindahls, Direktören Magnus Lindahls samt herrar Carl Perssons, Edvin Hjerts och Gunnar Hjerts egenhändiga namnteckningar bevittna:
 M. Dahlstedt. Gerhard Rudefors.

Rätt afskrifvet intyga:
M. Dahlstedt *Gerhard Rudefors*

Familjen Hjert valde således att ta in delägare i verksamheten och bilda ett aktiebolag för att säkra kapital för den fortsatta verksamheten. Lertäkterna på Sundby gård var dock fortfarande

i familjen Grandins ägo vilket naturligtvis var riskabelt ur den synvinkeln att den viktigaste råvaran – leran – ägdes av någon utomstående. Men det kom att ändras relativt snabbt.

Pengar fanns hos de nya delägarna. Magnus Lindahl (född 1856) var en kapitalstark byggmästare i Stockholm och för hans del var det naturligt att av strategiska skäl införliva ett tegelbruk i aktieportföljen. Byggmästare Lindahl var verksam över praktiskt taget hela landet och självklart passade det bra att ha kontroll över ett tegelbruk. Han hade fastigheter på Västmannagatan och Rådmanngatan i Stockholm bla och dessa byggdes under perioden 1885 – 1900.

Sonen Alf (Magnus) Lindahl (f 1889 – d 1981) var advokat, affärsjurist som år 1918 grundade Alf Lindahls Advokatbyrå i Stockholm. Denna advokatbyrå kom att bli en av Sveriges mest framgångsrika advokatbyråer med affärsjuridik som specialitet. Det passade bra med en sådan kompetens vid köpet av Sundby Tegelbruk.

Lindahl, Alf M, advokat, Djursholm, f i Sthlm 16/3/89 av dir Magnus L o Karin Johansson.

Jur kand Uppsala 12, tingstjg 13-15, anst Harald Lettströms adv:byrå 15-18, egen verksamhet sed 18, LSA 17.

Ordf SA 41-51, Sthlms fondbörsstyr 47-59, Sv:es kreditbk 39-58, Scankraft, Scansulfit o Scangreaseprooforganisationerna 53-60, Uddeholms ab 54-63 mfl ind:företag, medl red f SvJT 44-59, led sv styr f de nord juristmötena 48-57.

Gm 15 Margareta Langenskiöld, f 91, dtr av senatorn, frih Gustaf L o Rosina Zillicus.

Ombud för Johan Hjerts sterbhus var virkeshandlaren Carl Persson som var gift med Johan Hjerts dotter Sofia Eleonora. Intressenter i sterbhuset var:

Dottern **Sofia Eleonora** född i Söderala 3 april 1871 gifte sig 1895 med mejeriföreståndaren Carl Pehrsson och flyttade till Kolbäck i Västmanland 1896. De flyttade vidare till Munktorp 1800 med döttrarna Siri Anna Linnea f 1897 och Elly Anna Karolina f 1898. Dottern Gylsa Anna Eleonora föddes 1900 i Munktorp. Familjen flyttade till Strängnäs år 1912 där Carl blev virkeshandlare. Elly Anna Karolina flyttade till Maria i Sthlm 1917 och Gylsa till Hällesjö i Jämtland 1919. Hon återkom i augusti 1920 då hon utbildat sig till lärarinna men flyttade till Söderåker i december 1920 varifrån hon återkom 1921. Maken Carl Persson dog 1924 av TBC. Sofia Eleonora flyttade till Ölandsgatan 45 i Katarina i Stockholm 1926 där hon dog den 1 november 1944, 73 år gammal.

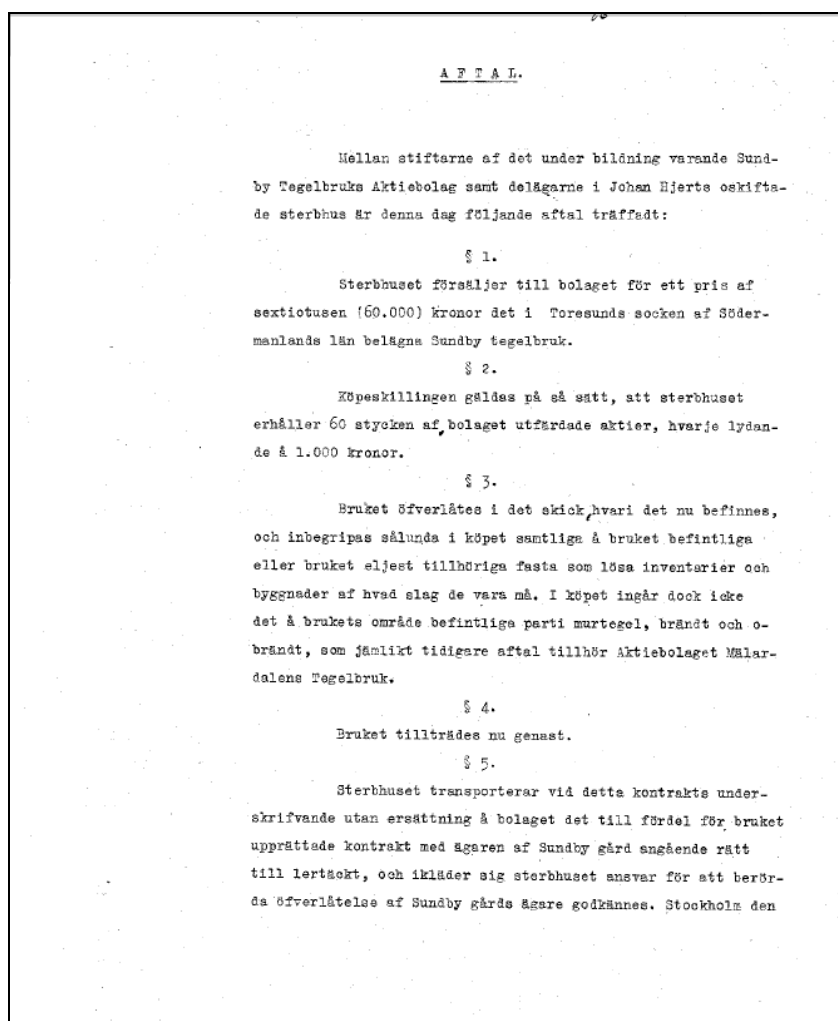

Sonen **Birger Bernhard** född i Söderala den 25 november 1874 som bodde hos system Sofia Eleonora i Strängnäs var sjuklig och flyttade till Ålderdomshemmet i Strängnäs 1926 där han dog av diabeteskoma den 24 juni 1928, 54 år gammal. Han var ogift.

Sonen **John Gunnar** född i Wiksberg Salem (Södertälje) den 26 juli 1877 blev mejerist och flyttade till Kolbäck 1895 och vidare till Västerås 1896 sedan till Odensvi 1899 sedan till Lomma i Malmöhus län i oktober 1903 för att utbilda sig på Alnarp. Han flyttade därefter till mejeriet i Arboga 1904 där han gifte sig borgerligt i mars 1919 med Agnes Katarina Hedvall född 1894. Han dog i Arboga 1962, 85 år gammal. Hon dog i Arboga 1965, 71 år gammal. Paret fick inga barn.

Sonen **Knut Edvin** född i Wiksberg Salem (Södertälje) den 26 januari 1881 var som ovan sagts den som drev tegelverksamheten vidare. Edvin dog på Solgården i Stallarholmen den 13 oktober 1963, 82 år gammal.

Edvin som fortfarande var aktiv i tegelbruket som tegelmästare och Gunnar hade förutom delägandet i sterbhuset varsin aktie i det nya aktiebolaget. Köpeavtalet mellan Sundby Tegelbruk AB och Johan Hjerts sterbhus var så lydande:

Egendomen Sundby ägdes som sagt fortfarande av familjen Grandin och det var familjen Hjerts ansvar att se till att åtkomsten till lertäkten kunde fortgå obehindrat. Det fanns ett avtal

mellan Hjert och Grandins beträffande lertäktens. Men visst var det riskabelt att ha en sådan ordning.

Efter bolagsbildningen vågade man ändå satsa lite och det behövdes folk. I tidning för Kalmar stad och län finner man en annons den 28 mars 1917.

Platsannons i tidning för Kalmar stad och län – 28 mars 1917.

Lediga platser

Tegelbruksarbetare

erhålla över sommaren lönande arbete vid **Sundby Tegelbruk**,
adress Stallarholmen. 49

(STA. 423555)

Sannolikt fanns det annonser i flera tidningar runt om i landet vilket tyder på att det inte var helt enkelt att rekrytera folk lokalt till denna verksamhet.

Under sommarhalvåret när arbetet pågick för fullt, krävdes som mest 30-40 man. Vintertid gick det inte att tillverka råtegel eftersom leran frös. Då var endast ugnen igång och man brände det förråd av råtegel som arbetats upp under sommaren.

Åren 1916 – 1920 var händelserika:

- Första världskriget rasar ute i världen
- AB Mälardalens tegelbruk säljs till Kreuger & Toll 1917
- Johan Hjerts hustru Anna Maria Erlandsson dör 1917 (67 år gammal)
- Magnus Lindahl börjar bli gammal (född 1856)
- Alf Lindahl grundar sin advokatbyrå 1918
- Systrarna Grandin vill sälja gården pga att Alma Wilhelminas man Karl Peter Lundvall blev sjuk i magcancer.

År 1917 köpte Kreuger & Toll AB Mälardalens Tegelfabriker. Det blev sannolikt en kallusch för många inom branschen. Det behövdes motmedel och motmedel kostar pengar. Det var då viktigt att försäkra sig om kontroll över t ex lertäkten och 1919 kommer man överens med systrarna Grandin om att köpa gården. Köpet genomförs under 1920. Men det behövdes mera pengar för att göra detta och en ny intressent togs in i bolaget.

Köpmannen Gustaf Thornstedt blev delägare och ny VD för Sundby Tegelbruks AB. I samband med detta sålde Hjert nästan alla sina aktier till familjerna Lindahl och Thornstedt.

Direktören Gustaf Thornstedt i Stockholm köpte 20 st av Johan Hjerts sterbhus aktier och byggmästaren och direktören Magnus Lindahl 38 st. Direktör Lindahls son Folke Emanuel (f 1897 – d 1972) köpte 1 aktie och civilingenjören Torsten Odelstierna 1 aktie. Edvin Hjert övertog brodern John Gunnars aktie och hade nu 2 st. Makten i bolaget hade således drastiskt förändrats. Det var inte längre familjen Hjert som var herre på täppan.

ordinarie bolagsstämma med Sundby Tegelbruks Aktiebolag i Stockholm den 28 maj 1919.		

Närvarande:	Antal aktier och röster	
Direktören M. Lindahl	50	50
Köpmannen G. Thornstedt för egen del	20	20
som ombud för Herr Edvin Hjert	2	2
Advokaten A. Lindahl	1	1
Herr Folke Lindahl	1	1
Civilingenjören T. Odelstierna	1	1
	<u>75</u>	<u>75</u>

Vid härefter företagna val utsågos:

A. Till ledamöter av styrelsen
Hrr Direktören M. Lindahl, Advokaten Alf Lindahl och
Köpmannen G. Thornstedt den sistnämnda jämväl till verk-
ställande direktör.
Till suppleanter
Hrr Tegelmästaren E. Hjert och Folke Lindahl.

B. Till revisor
Civilingenjören Herr T. Odelstierna
Till suppleant
Fröken L. Ericson.

Tegelmästare Edvin Hjert fick i alla fall en suppleantplats i den nya styrelsen.

År 1920 köptes fastigheten Sundby gård som ägdes av systrarna Alma Wilhelmina Grandin och Anna Carolina Grandin som var de enda Grandinarna som fortfarande var i livet. Alma bodde kvar på Sundby fram t o m 1920 då hon flyttade till Lundaborg på Brogatan. Anna Carolina bodde i Stockholm sedan 1884.

Bolagets ställning den 31 december 1920.

Tillgångar:

Sundby Tegelbruks byggnader	Kr.	39805:-
Inventarier	"	73634:12
Sundby egendom	"	70000:-
Sundby egendoms inventarier	"	10271:92
Kvarvarande tegel	"	30870:-
Kassabehållning	"	15612:38
Fordringar av diverse personer	"	52661:53
	<u>Kronor</u>	<u>292854:95</u>

Skulder:

Aktiekapitalet	Kr.	150000:-
Reservfonden	"	3500:-
Skulder till div. personer	"	128837:56
Behållning till bolagsstämmans förfogande	"	10517:39
	<u>Kronor</u>	<u>292854:95</u>

Nu kan vi se att köpet av Sundby gård är genomförd. Det var ju viktigt att säkerställa åtkomst till den viktigaste råvaran - leran.

Av den ingående balansen i Sundby Tegelbruk för året 1920 framgick att bolaget har en skuld till Karl Peter Lundvall på 75 000:-. Detta är lite märkligt med tanke på att det är systrarna Grandin som äger Sundby egendom. Karl Peter Lundvall var gift med Alma Vilhelmina Grandin.

I den utgående balansräkningen är Sundby värderat till 80 271:-. Här finns också en kassa-behållning på 15612:- vilket ju är något helt annat än de 17:- som fanns i Johan Hjerts dödsbo. Man ser också att årets vinst var ca 10000:- och att den ackumulerade vinsten från 1919 var 445:-

Den exakta köpesumman beträffande Sundby gård framgår inte men i balansräkningen för år 1920 upptogs värdet av Sundby till 80 271:- kronor och 92 öre. Huruvida någon avskrivning gjorts framgår inte men det är ju möjligt. Detta skulle i så fall innebära att köpeskillingen var något högre. Själva tegelbrukets byggnader och inventarier uppgick till 113 439:- kronor och 12 öre dvs väsentligt högre än de 60 000:- som betalats till Hjerts sterbhus 4 år tidigare. Dock kan investeringar ha gjorts som motiverar det högre värdet. År 1921 hade aktiekapitalet höjts till 150 000:- och antalet aktier fördubblats till 150 stycken och det var Gustaf Thornstedt som stod för tillskottet.

I resultaträkningen för 1920 ser man Intäkter 183001:- minus direkta kostnader 172929:- ger en vinst för året av 10072:- dvs 5,8% på omsättningen.

FORMO. 1921

Utdrag av protokoll, hållet vid ordinarie
bolagsstämma med Sundby Tegelbruksaktiebolag i
Stockholm den 28 maj 1921.

Närvarande:	Antal aktier och röster.	
Direktören M. Lindahl	90	90
Advokaten A. Lindahl	1	1
Herr Folke E. Lindahl	15	15
" Gustaf Thornstedt	40	40
Civilingenjören T. Odelstierna	<u>1</u>	<u>1</u>
	147	147

Magnus Lindahl och sönerna Folke Emanuel och Alf Magnus hade nu ytterligare stärkt sin kontroll över bolaget genom att tillsammans äga drygt 70% av aktiekapitalet. I ovanstående röstlängd vid stämman den 28 maj 1921 saknas namn på ägare av 3 st aktier vid detta tillfälle men förmodligen ägdes dessa resterande aktier av Edvin Hjert som ju också innehade en suppleantpost i styrelsen.

§ 7.

Vid härefter företagna val utsågos:

Till ledamöter av styrelsen

- A. Hrr Direktören M. Lindahl, Folke E. Lindahl och Gustaf Thornstedt och valdes den sistnämnde till verkställande direktör.

Till suppleanter

Hrr Advokaten Alf Lindahl och Tegelmästaren Edvin Hjert.

Verksamheten var hyggligt lönsam år 1920:

Styrelsen för Sundby Tegelbruksaktiebolag får härmed avgiva berättelse
 över bolagets verksamhet under år 1920.

Inkomster:

Tegelförsäljning	Kr.	181901:66
Hyror och arrenden	"	1100:-
	<u>Kronor</u>	<u>183001:66</u>

Utgifter:

Tegeltillverkning	Kr.	143720:14
Avlöningar	"	10000:-
Skatter	"	1939:-
Hyror och div. omkostnader	"	4839:39
Reparationer	"	7950:70
Rabatter	"	125:20
Räntor	"	3497:74
Diskonträntor	"	857:50
	<u>Kronor</u>	<u>172929:67</u>

Vinst - & Förlust Konto

Kvarvarande från år 1920	Kr.	445:40
Ingått av årets rörelse	"	10071:99
	<u>Kronor</u>	<u>10517:39</u>

Ny verkställande direktör i Sundby Tegelbruk AB var nu Gustaf Thornstedt som så småningom blev huvudägare i bolaget. Den förra VDn Magnus Lindahl var ju 60 år när Sundby Tegelbruk ombildades till aktiebolag och kom att ägas av familjen Lindahl.

Gården arrenderades ut till Anton August Levi Andersson som kom från Veckholm i mars 1920 men flyttade till Vannesta nergård och blev arrendator där 1924. På Sundby kom då arrendatorn Karl August Lundberg. Han var född i Sköllersta i Hallsberg men närmast kom från Stenfasta där han var fördräng dvs arbetsledare för de andra drängarna.

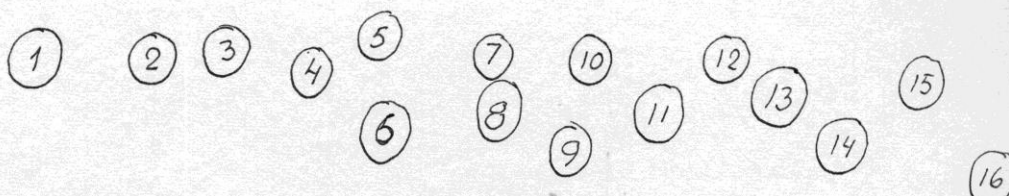
Efter 1920 så ökade antalet medarbetare till 15 – 20 st så man kan anta att man hade en viss framgång med verksamheten på egen hand utan att behöva tillhöra någon annan konstellation.

Okänd fotograf, 1920-30

Toresund, Sundby 1:1

T 46 3

Personal vid Sundby tegelbruk på 1920-30-talet.

1. Edvin Hjert, tegelmästare	6. Henning Andersson	12. Henry Haglind
2. Ville Groth	7. Karl Lundvall	13. Einar Törnblom
3. Evert Sundholm	8. Georg Eriksson	14. Konrad Karlsson
4. Gunnar Söderberg	9. Gustav Edlund	15. Karl Hallberg
5. Nils Jonsson	10.	16. Emil Hellström
	11. Karl Östlund	Originalbild gulnad.

År 1919 bodde...

Tegelbruksarbetaren Janne Gottfrid Pettersson
 Maskinisten Pehr Oscar Jonsson Lindman m familj
 Arbetaren Johan Fredrik Gustafsson m familj
 Tegelarbetaren Karl Emil Jonsson m familj
 Tegelarbetaren Hilmer Vesterlind
 Tegelarbetaren Sven Vesterlind
 ...på Sundby

Familjen Lindahl lämnade bolaget och sålde sina aktier till Gustaf Thornstedt någon gång under 1920-talet. Magnus Lindahl var för den tiden gammal och dog 1933, 77 år gammal och sonen Alf hade fullt upp med sitt eget företag.

För året 1925 fann jag vad den stora konkurrenten som nu ingick i byggnadsföretaget Kreuger & Toll hade för tillverkningsprognos.

AB Mälardalens Tegelbruks prognos för 1925

Planerad tegeltillverkning 1925

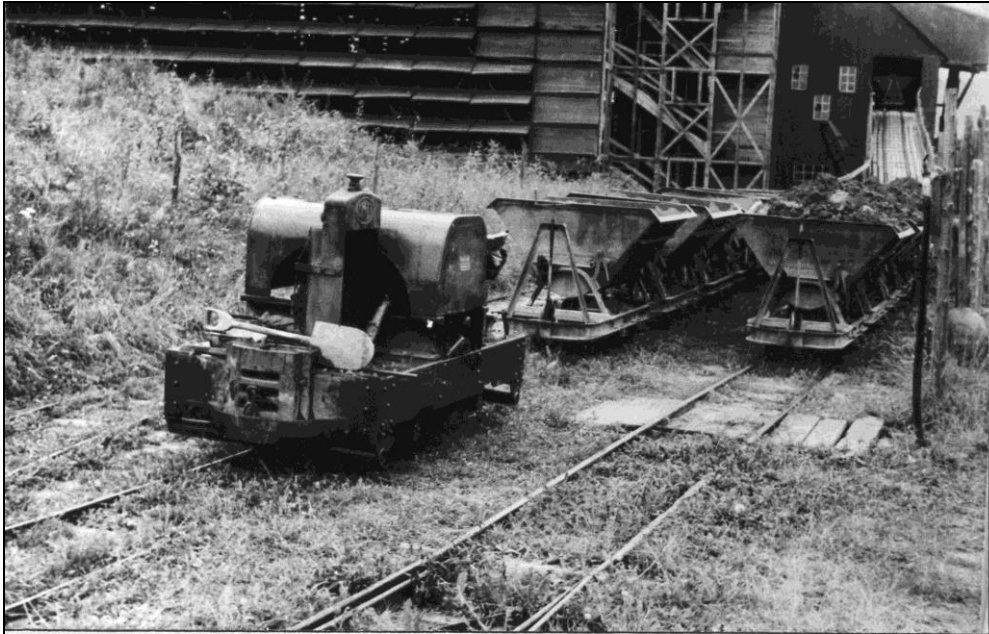
	murtegel	taktegel	rör & div
Bergsbrunna	1,4	0,3	0,06
Broby			0,35
Brogård	1,8		
Fittja	1,6		0,035
Frösåker	1,2		
Hilleviken	1,8		
Husby	3,2		
Ilända	2,0		
Kiholm	0,5		0,6
Kvicksund	1,2	0,25	0,2
Lervik	1,0		
Lina	3,5		
Lindö	0,9		
Löfsta	0,5		
Nora	2,0		
Näsby	1,6		
Rimbo	1,2	0,45	0,15
Röbo	1,0	0,3	0,025
Tappsund	1,6		
Walla	1,2		
Wiksund	0,8	0,3	
Summa	30,0	1,6	1,42

Man kan se att Husby skulle tillverka 3,2 miljoner murtegel, Näsby 1,6 miljoner murtegel och Valla 1,2 miljoner. Totalt skulle det tillverkas 30 miljoner murtegel, 1,6 miljoner taktegel och 1,42 miljoner tegelrör mm.

Det kan man ju jämföra med Sundbys produktion som var omkring 3 miljoner murtegel.

För att effektivisera verksamheten gjordes förstås investeringar av olika slag. På 20-talet lade man rälis med vagnar som drogs av hästar för att lättare kunna få ner leran till bruket. 1931 ersattes hästarna med ett diesellok och senare med ytterligare ett sådant.

Bo Gyllenberg hösten 1960

Toresund, Sundby 1:1

B 452:11 R

T 51

*Diesellok och tippvagnar vid Sundby tegelbruk
Bruket anlades 1881. För lertransporter anlades
en bana med hästar som dragare. 1931 ersattes
hästarna av ett diesellok, senare ännu ett, som
användes till brukets nedläggning 1967. Det senare
är fotograferat 1960.*

På en bild från 1940-talet ser man att lertakten sträckte sig ända upp till gården

Men tiderna förändras och 1932 kom Kreugerkraschen med en kraftig konjunkturedgång som följde. I en artikel i branschorganet Tegel 1935 kan man läsa om 1900-talets början och den förväntade utvecklingen.

Under det första årtiondet av 1900-talet rådde en starkt utvecklad högkonjunktur för tegel, som nådde sin kulmen åren 1904—1907. Den omfattning, som tillverknin- gen då hade, torde den knappast åter upp- nå. Den av krigsåren orsakade nedgången förstärktes 1920 av byggnadskonflikten. Produktionen var 1921 mindre än hälften av 1913. De goda åren 1929 och 1930 var procentsiffran emellertid uppe i över 95. 1932 hade den åter avtagit till cirka 65 och till 1933 inträdde en ytterligare minsk- ning. Detta berodde dels på krisen och dels på den senaste stora byggnadskonflikten, som kastade sin skugga bakåt. 1934 hade emellertid uppenbarligen de bättre tiderna kommit tillbaka och frågan är, om man icke nådde upp till 1930 års nivå. För- krigsnivån torde man dock knappast vänta sig komma upp till, ty då borde så skett redan 1929—1930, enär dessa år totala in- dustriella produktionen i Sverige var cirka 30 % större per kapita än före kriget.

Det som egentligen står i denna skrift är att det kommer aldrig att bli som förr...

Och å propos Kreuger. Advokaten Alf Lindahl som tidigare var delägare i Sundby Tegelbruk var en av de konkursförvaltare som hanterade Kreuger & Tolls konkurs. AB Mälardalens tegelbruk som ingick i Kreuger & Toll från 1917 såldes 1934 till jägmästaren Arvid Carlander som 1947 sålde till Kooperativa Förbundet och sorterades in under Gustavsberg som ju hade ”lerkompetens” genom sin hushålls- och sanitetsporslinsverksamhet.

Under 1980-talet var jag affärsområdeschef på Rörstrand och ansvarig för den svenska konsumentvarudelen. 1987 fusionerades Rörstrand och Gustafsberg under varumärket Rörstrand. Produktionen vid Gustafsberg lades ner. Varumärket Gustavsberg återkom visserligen med egen produktion 1994 men många av de gamla t ex serviserna Blå Blom och den nya Nobelservisen stod det nu Rörstrand på. År 2005 lades Rörstrands fabrik i Lidköping ner. Det är tråkigt med tanke på det historiska perspektivet. Rörstrand grundades 1726 dvs långt före den franska revolutionen. Men så är det när tiderna förändras.

Det gick ändå skapligt för Sundby på 30-talet. Personalstyrkan hade stigit och nu var man ett 25-tal medarbetare. Här ser man Edvins dotter **Anna Edvina** (Ina) som föddes den 24 augusti 1909 i Stallarholmen och dog den 27 december 1989 i Flen.

Omr. 1935

Toresund, Sundby 1:1

A103:1BR

T 44

Personal vid Sundby tegelbruk

Bakre raden f.v.:

1. Sven Person
2. Carl Östlund
3. Evert Sundholm
4. Artur Hallberg
5. Sven Westlind
6. Julle Rydin
7. Rydin (far till 6)
8. Erhard Gustafsson
9. Sven Blomgren
10. Sven Söderberg
11. Kalle Lundwall
12. Hilmer Westlind
13. Ernst Wanberg
14. Georg Andersson
15. Ernst Lindholm

Främre raden f.v.:

16. Emil Hellström
17. Henry Haglind
18. Johansson
19. Carl G. Pettersson
20. Ina Hjert
21. Birger Larsson
22. Henning Andersson
23. Ville Groth
24. Valle Rydin
25. Helge Johansson.

... och på nedanstående bild ser man Edvin själv. Det intressanta med denna bild från 1935 är att han står som ägare men han hade de facto inte mycket ägarskap kvar då.

Omr. 1935

Toresund, Sunby 1:1

A 103:16 R

T 45

Personal vid Sundby tegelbruk

Övre raden f.v.:

1. Valle Rydin
2. Evert Sundholm
3. Willy Groth
4. Henning Andersson
- 5.
6. Birger Larsson
7. Olle Lennström

Mittraden f.v.

8. Oskar Lindman
9. Henry Haglind
10. Hilmer Westlind
11. Ernst Lindholm
12. Konrad Carlsson
13. Helge Johansson
14. Erhard Gustafsson
15. Nils Larsson
16. Carl Östlind
17. Ivan Hellberg

Sittande f.v.:

18. Sven Westlind
19. Georg Andersson
20. Kalle Lundwall
21. Edvin Hjert (ägar)
22. Ernst Vanberg
23. Gerhard Strudfeldt

En ny tegellada byggdes 1945 men det var inte den sista investeringen som gjordes. Borta på udden fann vi 2005 en gjuten grundplatta till något på vilken någon hade ristat in Sundholm 61 i den våta betongen. Man kan anta att det då byggdes någonting. Denne Sundholm var förstås Evert Sundholm som syns på bilden ovan.

T Toresund Sundby 1:1 1945-03-12 kl.15:45. Sundby Tegelbruk.
47 Tegellada under uppförande

1945 sålde Sundby Tegelbruks AB mark till trädgårdsmästaren John Axel Eriksson från Äleby på Selaön. Det var en yta från f d Konsumparkeringen upp till skogen vänster om Rosendalsvägen. Där startades Stallarholmens Handelsträdgård år 1945 med tre växthus, drivbänkar och frilandsodling i stor skala.

Sonen Edmund Eriksson vid odlingarna

Fastigheten döptes till Rosendal vars namn än i dag lever vidare på gatorna. Efter cirka 40 år kom allt att köpas upp av intelligande industri som behövde mer markyta, därmed lades odlingarna ned för gott.

I ett utdrag av industrikalendern 1947 kan vi se att vid denna tid tillverkades endast murtegel på Sundby. Årsproduktionen var 3,5 miljoner tegel och antalet medarbetare var 30. Gustaf Thornstedt var VD och ägare. Han var född i Stockholm 1879. Det finns inte mycket information om honom. Det enda man kunde finna var att han också ägde Billsbro herrgård i Vingåker.

*Sundby Tegelbruks AB.,
Stockholm.

Tillverkar murtegel vid tegelbruk i Sundby, Stallarholmen (Södermanl. l.).
Kontor: Stockholm, V. Trädgårdsg.
11 A. Telefon: 107223 o. 107208. Postgiro: 2018.

Akt.-kap.: 150.000 kr. Antal industri-
arb.: 30. Årsprod.: 3,5 milj. st. tegelvaror.
— Bolaget grundat 1916.
Verkst. dir.: Gustaf Thornstedt.

Vid denna tid såg Sundby ut så här från Selaösidan.

Gustaf Thornstedt dog den 7 januari 1962 på Spångavägen i Bromma och efter detta blev hans hustru Emma och sönerna Hans och Bruno ägare av Sundby Tegelbruks AB, men då var det ju nerlagt.

bolagsstämma med aktieägarna i <u>Sundby Tegelbruks Aktiebolag i Stock-</u> <u>holm den 30 mars 1962.</u>	
	Ink. Patentverket
<u>Närvarande</u>	<u>Antal aktier:</u>
Direktör Gustaf Thornstedts dödsbo genom Fru Emma Thornstedt	60
Professor Hans Thornstedt	40
Disponent Bruno Thornstedt	<u>50</u>
och sålunda voro samtliga vid stämman representerade.	150 aktier
	- 5 APR. 1962

Hustrun Emma Thornstedt dog 1970 och nu var sönerna de enda ägarna av bolaget och det gamla Sundby gård.

Protokoll, fört vid extra ¹ 4 MAJ 1974 bolagsstämma med aktieägarna i Sundby Tegelbruks Aktiebolag i Stockholm den 10 mars 1974.	
<u>Närvarande:</u>	<u>Antal aktier</u>
Direktör Gustaf Thornstedts dödsbo genom Professor Hans Thornstedt	60
Professor Hans Thornstedt	40
Disponent Bruno Thornstedt	<u>50</u>
och sålunda var samtliga representerade vid stämman.	150 aktier

Sonen Hans Thornstedt var född den 1 juli 1917 och dog 2010.

Brodern Lars Bruno Thornstedt som var född den 18 april 1919 dog den 20 november 1999.

Hans Thornstedt var professor i straffrätt vid Stockholms universitet. Hans tog sin jur kand vid dåvarande Stockholms högskola 1941 och jur lic 1948. Samma år disputerade han på avhandlingen *Om företagaransvar*, och arbetade vidare med ämnen kring just näringsverksamhetens straffrättsliga ansvar. Thornstedt var korta perioder verksam vid Lunds universitet, men var mest knuten till Stockholms universitet där han blev professor i straffrätt 1961. Vidare var han juridiska föreningens inspektor i 20 år, juridiska fakultetens dekanus 1978-1983 och Stockholms universitets prorektor 1978-1984. Thornstedts huvudområde som forskare var materiell straffrätt. Hans Thornstedt var även ledamot i humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och ordförande i dess etikkommitté. Han var även sakkunnig i statliga utredningar.

1963 dog Edvin Hjert. Jag har inte kunnat finna när han lämnade tegelbruket som tegelmästare. Jag har sett bouppteckningen efter honom och kunde där inte finna något som kopplade honom till tegelbruket.

1967 lades tegelbruket ner ...

på 80-talet revs det och finns sen inte mer

men något har bevarats så känn nu ingen sorg

för teglet kan man faktiskt se

där borta på Hjerts torg...

.....var det någon som skrev i någon sång nå'n gång för länge se'n...

Nedan finns några bilder från olika väderstreck av ett förfallet tegelbruk. Bilderna är tagna på 70-talet.

T Toresund, Sunby 1:1 år 1977. Sundby tegelbruk med torklador i förgrunden.
52 Skorstenar i bakgrunden, uppfart till pressen t.v. Tegelbruket nedlagt 1967.

... den mindre byggnaden i mitten av bilden skulle kunna vara byggd på den grundplatta vi fann som det stod Sundholm 61 på. Det ser ju ut att vara relativt nybyggt. Vägen som går till vänster är ju idag Sundby Alléväg. I detta hus bodde Edvins son Knut Paul innan det revs på 1980-talet. Knut Paul dog i Stallarholmen den 19 augusti 1997.

Det var fortfarande bröderna Hans och Lars Bruno Thornstedt som ägde Sundby. Hans ville sälja tidigare men Lars Bruno ville inte. När Lars Bruno dog 1999 var det alltså fritt fram att

sälja. Hans dog 2010 och 3 år senare likviderades Sundby Tegelbruks AB. Sundby-Tomter köpte således inte bolaget utan innanmätet dvs fastigheten.

2013 likviderades Sundby Tegelbruks AB och upphörde därmed att existera.

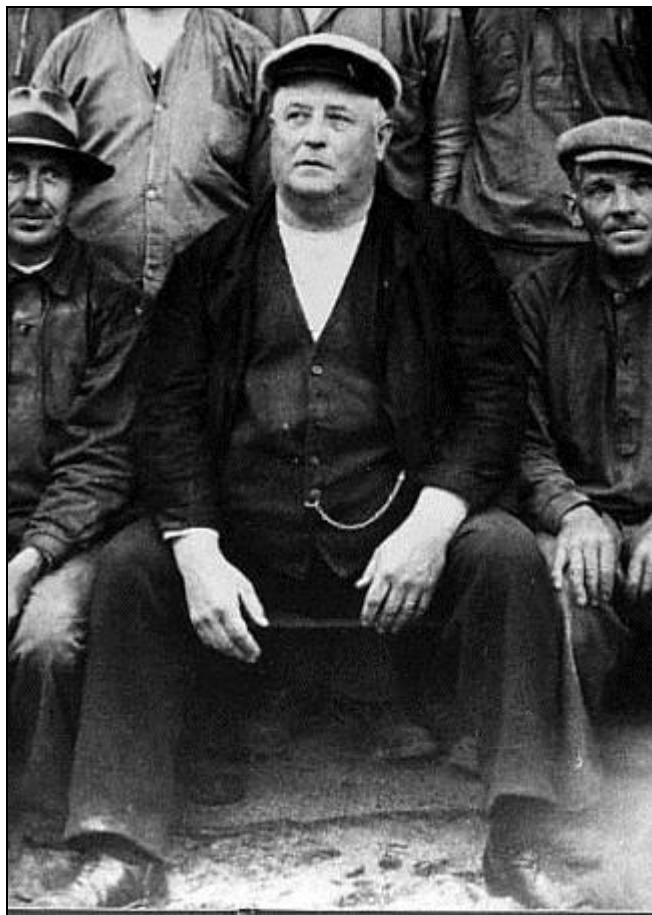
T 53 Toresund, Sundby 1:1 år 1977. Sundby tegelbruk från SO.

T 54 Toresund Sundby 1:1 år 1977. Sundby tegelbruk från söder.

Familjen Edvin Hjert

Tegelmästaren Edvin Hjert dog på Solgården i Stallarholmen den 13 oktober 1963. Han var född i Viksberg i Södertälje den 26 januari 1881.

I bouppteckningen efter Edvin Hjert finns endast fast egendom i form av Vannesta 3:11 till ett värde av 25 000:- Övriga tillgångar bestod av kontanta medel och något sparkapital i banker och obligationer och uppgick till ca 25 000:- Det fanns inga aktier i Sundby Tegelbruks AB. Det fanns en skuld till avlidna hustruns Amanda Heijer Hjerts sterbhus uppgående till 23 376:- Boets totala tillgångar var 24 724:- som skulle delas lika mellan arvingarna.

Knut Edvin Hjerts familj:

Hustru Amanda Heijer född 1881 i Laske Vedum i Vara kommun i Västergötland gift med Knut Edvin den 5 mars 1908 dog den 5 april 1960 i Stallarholmen.

Son **Knut Paul** föddes den 17 juni 1907 i Adolf Fredrik i Stockholm och dog den 19 augusti 1997 i Stallarholmen. Han blev sjöman och flyttade till Falkenberg i november 1931 kom tillbaks 1934 men flyttade igen till Falkenberg i juli 1935 men återkom ännu en gång till Stallarholmen och gifte sig 1938 med Astrid Viola Andersson född i Sandåsa i Toresund 1905. Han var änking sedan 1980. Vi kan inte se att de fick några barn.

Dottern **Anna Edvina** (Ina) föddes den 24 augusti 1909 i Stallarholmen och dog den 27 december 1989 i Flen. Hon utbildade sig till modist, flyttade till Oskarsborg på Ytterselö i november 1935 och tillbaka till Sundby i november 1936 och vidare till Nytorngatan i

Katarina församling i Stockholm i juli 1939 men flyttade till Sundby igen 1940. Hon gifte sig 1943 i Toresund med chauffören Johan Alfred Frölander (1906 – 1971) från Skinnskatteberg som hon skilde sig från 1967.

Dottern **Ruth Katarina** (Wäckner) föddes den 29 juni 1913 i Stallarholmen och dog den 7 juli 1996 i Askersund. Hon blev folkskollärare och flyttade till skolan i Skinnskatteberg i oktober 1939. Hon gifte sig med Erik Bernhard Wäckner (1905 – 1970) år 1945 som hon skilde sig från 1958. Vi kan inte se att paret fick några barn.

Berättat av Ina Hjert, hösten 1980.

Min far var tegelmästare i ett familjeföretag, som ägdes av tre syskon. Det var Sundby tegelbruk och låg på Toresundssidan och det var 35 anställda där.

Redan som liten flicka arbetade jag på tegelbruket, men det var inget större allvar i det hela. Jag hjälpte till med att skilja tegel.

När jag blev 16-17 år började jag att utbilda mig till modist. Det var en ganska lång utbildning, 3-4 år, men efter ett år betalades en liten lön ut, 15 kronor i veckan.

Sen blev jag anställd som modist i Stockholm. Modistyrket var dock säsongs-betonat, så på sommaren jobbade jag på tegelbruket. Jag skötte hissen och skiljde sten, det hade en del komplikationer.

När jag återvände till Stockholm och modistarbetet, frågade man ofta vad jag gjorde sen jag slutat som modist. När jag då berättade att jag arbetat på ett tegelbruk passade det inte alltid. Ett tag försökte jag mig på att driva en modistaffär i Stallarholmen men det slog inte så väl ut. Naturhushållningen fanns fortfarande kvar och många ville byta hattar mot inlagda rödbetor och gurkor. Resultatet blev att jag fick skulder till de firmor som levererat material till hattarna. Jag fick jobba länge och hårt i tegelbruken för att klara av alla skulder. Att jag klarade av alla skulderna hade jag nytta av längre fram då jag återkom att arbeta som modist.

Jag skall sluta med några mycket personliga minnen från teglets värld.

Jag är nästan född i lera och sand, hela barndomen gick man i tegelbruket, lekte och gjorde bus. Tänk vilka fina lergubbar man gjorde och sen bränna i ugnen! Uppe på tegelugnen var det hemtrevligt, speciellt när de tog bort locken och hällde i kol, då var det varmt och skönt! Där låg många luffare och värmdes sig, de kokade sin mat och sitt kaffe i en plåtburk med ståltrådshandtag. De gjorde dessa ståltrådsvispar och sålde dem vidare. När de sov låg de på träbräden med papp som filt. Många av luffarna var goda förmågor, de tecknade och målade bl a tavlor.

De som jobbade i tegelbruken hade ett hårt jobb, tänk på dem som karrade sand från pråmarna. De hade bruna byxor och slokhattar i värmen. Ibland när de var lediga, rodde till Strängnäs och köpte brännvin. När brännvinet hade tagit slut satte de igång och arbetade igen. De var snälla mot oss barn, för när de kom tillbaka från Strängnäs hade med sig bonbonkarameller. Det kommer jag ihåg än idag! Det var många som sökte arbete på tegelbruken, men alla kunde inte få jobb där.

Min mor brukade då bjuda dem på kaffe eller mat. Mitt jobb var att sköta ASEA-hissen och för 8,5 timmars arbete betalades en lön på 6:80 kronor per dag.

Det var ett roligt jobb, bortsättarna var ett bra gäng. Det fanns en del som hade originella idéer. En ville pröva allt inom växtriket och gav oss en gång små blåbär att äta. Tyvärr så var det bär från brakvedsbusken, så det blev ett väldigt springande på utedasset!

Det var en tid då alla hade ont om pengar, men de flesta var glada och trevliga och hade framtidstro. Det här med min tid som tegelarbetare sitter i. När jag ser en tegelsten vill jag gärna titta på den för att se från vilket tegelbruk den kommit och av vilket slag den är. I höstas när jag satt vid köksbordet hördes en dov knall! När jag kom ut på bron såg jag att Valla tegelbruksskorsten hade fallit. Det var en skorsten som jag alltid såg från Sundby tegelbruk.

Anna Edvina (Ina) Hjert dog i Flen den 27 december 1989.

Vid Inas död var tegelbruket nedlagt sedan länge. Sundby Tegelbruks AB:s marker köptes år 2001 av Toresund-Sundby Fastighets AB av Hans Thornstedt efter det att brodern Lars Bruno avlidit 1999. Bröderna var oense om vad man skulle göra med marken, Hans ville sälja men inte Lars Bruno, men efter Lars Brunos död var det fritt fram att sälja till någon som ville exploatera området. Familjen Thornstedt hade varit majoritetsägare i Sundby-Tegelbruks AB sedan 1920-talet då Thornstedts hade förvärvat aktiemajoriteten av Familjen Lindahl. År 1920 förvärvades Sundby egendom d v s mark inklusive lertäkter och gårdsbyggnader av systrarna Grandin. Samma år lades gästgiveriet ner. Familjen Hjert med tegelmästaren Edvin Hjert i spetsen efter fader Johan Hjerts död 1895, var endast en marginell minoritetsägare efter 1919 då bolaget övertogs av familjerna Lindahl och Thornstedt.

Nedanstående flygfoto är sannolikt tagen någon gång på 1940-talet. Fotot visar huvudgården, ladan och ett torp till vänster om ladan. Till höger om ladan ser man delar av lertäkten som gick ända ner mot själva tegelbruket. Vägen hade en helt annan sträckning än idag. Den gick från ladan förbi gårdsbyggnaden ner mot nuvarande Rosendalsvägen. Tyvärr ser man inte gästgiveriet på denna bild.

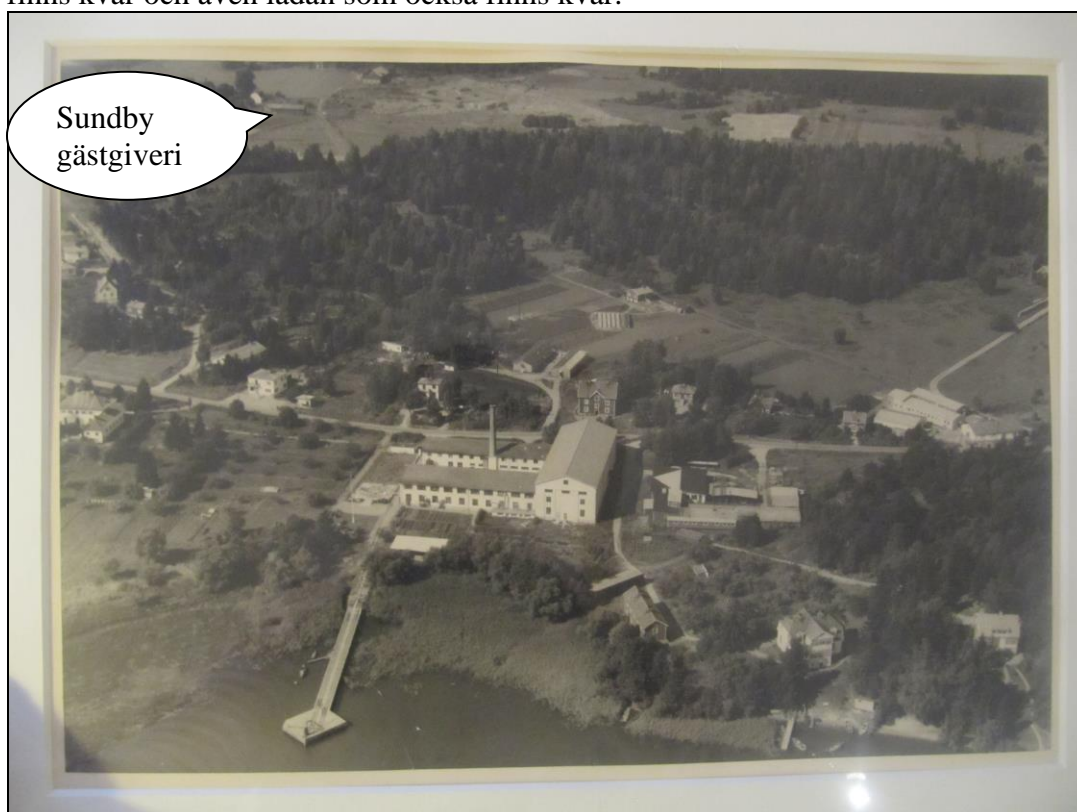
Sundby Tegelbruk

Sundby Tegelbruk anlades år 1881 och lades ner 1967. Flygfotot är troligen taget 1945 - 46 då den stora tegelladan uppfördes 1945. Till höger på fotot ser man den stora utlastningsbryggan då det mesta av transportererna skedde med pråm. Det var först på slutet av brukets tid som transportererna utfördes med lastbil. 1983 fälldes skorstenen och 1984 revs flera av byggnaderna. Den stora tegelladan stod dock kvar ytterligare några år. 2002 togs de sista resterna av Tegelbruket bort och området sanerades för att bereda plats för de nuvarande villorna. I fotografiets vänstra kant skymtar tegelmästarebostaden, vilken idag finns kvar och ligger på Sundby Hagväg.

På fotot ovan från 1950-talet ser man Sundby tegelbruk från nuvarande Stallarholmens centrum.

På flygfotot nedan från 1950-talet ses dels det gamla gästgiveriets huvudbyggnad uppe i vänstra hörnet. Det ser ut som en lada. Man skymtar också gårdens huvudbyggnad som ännu finns kvar och även ladan som också finns kvar.

Mitt i bilden ses trädgårdsmästaren John Axel Erikssons växthus. Det var en yta från f d Konsumparkeringen upp till skogen vänster om Rosendalsvägen. Den startades år 1945 och hette Stallarholmens Handelsträdgård. Till höger i bilden skymtar man tegelmästarbostaden som ligger på Sundby Hagväg. På "Konsumparkeringen" fanns då kartongfabrikens lager. Konsumbutiken låg då på Brogatan vid Strandvik. På 50-talet var det annars fortfarande sparsamt med fastigheter.

Ägarhistorik för Sundby - sammanfattning

1500-tal	Sundby ligger under Mälsåker
1600-tal	Sundby dras in till staten
1740-tal	Sundby ligger under Herresta
1820-tal	Gästgivargården Sundby köps av f d fogden på Räfsnäs och f o m 1801 inspektoren på Sundby Eric Grandin
1839	Sundby ärvs av brorsonen kyrkvärden Pehr Gustaf Grandin
1851	Sundby ärvs av sonen, gästgivaren Carl Gustaf Grandin
1875	Stallarholmen no 1, 2 ha 33 ar 16 kvm avstyckas från Sundby och säljs av C G Grandin till lantbrukaren Wilhelm Lindholm
1880	Wilhelm Lindholm säljer Stallarholmen no 1 till Stallarholmens Mejeribolag
1881	Stallarholmen no 2 , 22 ar avstyckas från Sundby och säljs av C G Grandin till garvaren Per Otto Andersson
1884	Södra delen av lägenheten Stallarholmen no 1 säljs av Stallarholmens Mejeribolag till grosshandlaren Isac Albert Kjellgren. Lägenheten heter nu Strandvik no 1.
1892	Garvaren Per Otto Andersson säljer Stallarholmen no 2 till grosshandlaren Isac Alfred Kjellgren
1907	Sundby gästgivargård ärvs av systrarna Alma Vilhelmina Grandin och Anna Carolina Grandin efter fadern Carl Gustaf som dog 1904
1915	Strandvik no 1 ärvs av hustrun Erika Kjellgren efter maken Isac Alfreds död 1915.
1916	Strandvik no 2 säljs av Stallarholmens Mejeriaktiebolag till Erika Kjellgren
1919 01 01	Systrarna Alma Vilhelmina och Anna Carolina Grandin och maken Carl Peter Lundvall avstyckar och säljer lägenheten

- Lundaborg om 1 ha 47 ar 40 kvm till bokhållaren vid Statens Järnvägar i Stockholm Karl Arvid Lundvall. Karl Arvid var Carl Peters son i det första äktenskapet.
- 1919 10 01 Stallarholmen Mejeriaktiebolag avstycker och säljer Strandvik no 3 till fru Carin Söderström född Kjellgren dvs hon var dotter till Isac Alfred och Erika Kjellgren.
- 1919 12 22 K A Lundvall säljer tillbaka Lundaborg till gästgivaren i Sundby Carl Peter Lundvall
- 1920 03 14 Systrarna Alma Vilhelmina och Anna Carolina Grandin säljer Sundby gästgivargård till Sundby Tegelbruk AB som ägs av familjerna Lindahl och Thornstedt. Tegelmästaren Edvin Hjert äger en minoritetspost, 3 aktier av 150.
- 1920 10 25 Fru Carin Söderström säljer Strandvik no 3 till (mamma) Erika Kjellgren
- 1922 10 02 Lundaborg ägs nu helt av Vilhelmina Grandin Lundvall efter maken C P Lundvalls bortgång 1921.
- 1924 04 01 Erica Kjellgren säljer Strandvik no 3 till lagerbokhållaren på Remfabriken och bussägaren Karl Hilmer Enoch Zetterblom och hustrun Ellen
- 1926 03 01 Erica Kjellgren säljer Stallarholmen no 2 (Strandvik no 2) till C A Pettersson och Edvin Kumlin som säljer vidare till Toresunds-Selaöns Mejeriförening
- 1927 12 26 Alma Vilhelmina Grandin Lundvall säljer Oskarstrand till fru Fanny Maria Alving
- 1942 11 07 Avstyckas Sundby 1:19 Brogatan 9
- 1945 Sundby Tegelbruk AB avstycker Sundby 1:21 som benämns Rosendal och säljer till trädgårdsmästaren John Axel Eriksson
- 1969 08 29 Avstyckas Sundby 1:30 Källarbacken
- 2001 Sundby Tegelbruk AB säljer genom ägaren Hans Thornstedt egendomen Sundby till AB Sundby-Tomter.

Källor:
 Husförhörslängder
 Församlingsböcker
 Mantalslängder
 Dop- och födelseböcker

Begravningsböcker
Vigsellängder
Flyttningsslängder
Lantmäteriverket
Bolagsverket
Riksarkivet
Wikipedia
Google
Hembygdsföreningen i Stallarholmen
Ivar Schnell, Stallarholmens kommun 1969
Clemmedsson, Toresunds socken

Bertil Lindh
Vildrosstigen 6
645 61 Stallarholmen